سابىت ئۇيغۇرى

ھايات ناخشىلىرى

(تاللانغان شېئىرلار، باللادىلار، داستانلار)

1999 ـ ژىل، ئالمۇتا

سابىت ئۇيغۇرى

تارىخ بىزگە ۋەتەنىنىڭ مۇستەقىللىقى ئۈچۈن كۈرەش قىلىش ۋەزىپىسىنى يۈكلىگەن. ھازىرقى ئەۋلاتقا بۇنىڭدىن ئارتۇق مۇقەددەس ۋە شەرەپلىك ۋەزىپە يوق. ئۇيغۇرستاننىڭ قاچان ئازات بولۇشى- تارىخى شەرت - شارائىتلارغا باغلىق بىراق، مۇشۇ مەخسەت ئۈچۈن كۈرەش قىلىپ ياشاش — ئۇلۇق بەخت — سائادەتتۇر.

سابىت ئۇيغۇرى.

FROM THE LIBRARY OF
EAST TURKISTAN
NATL RESEARCH
CENTER INC
GULAMETTIN PAHTA

مۇئەللىپتىن

ھۆرمەتلىك كىتاپخان!

شېئىرىيەت بېغىغا قەدەم تەشرىپ قىلىشتىن ئىلگىرى،سىزگە قولىڭىزدىكى كىتاپ ۋە ئۇنىڭ مۇئەللىپى ھەققىدە قىسقىچە چۈشەنچە بېرىپ ئۆتۈشنى لايىق كۆردۈم.

مەن – سابىت ئابدۇراخمان ئوغلى (ئۇيغۇربىي) 1928 – ژىلى ئىلى دەرياسىنىڭ تۆۋەنكى ئېقىمىغا قۇيۇلىدىغان، چىلەك دەرياسى ئەتراپىدىكى ئۇيغۇر يۇرتلىرىنىڭ بىرسى– قاراتورۇق يېزىسىدا دۇنياغا كەلگەن ئىكەنمەن.

تارىختا «يەتتىسۇ» دەپ ئاتالغان بۇ دىيار ئەسلىدە ئۇيغۇر دۆلىتىنىڭ تەۋەسى بولۇپ،بىر زامانلاردا بۇ يەردە بىزنىڭ ئەجداتلىرىمىز ياشىغان ۋە ئۆچمەس ئىزلارنى قالدۇرغان. ئەڭ كېيىنكى تارىختىن ئېيتساق: مېنىڭ بوۋام – مەمەتتوختى يۈزبېگى 1881 – ژىلدىكى كۆچ – كۆچتە غۇلجىنىڭ چاپچال ناھىيەسى، كىچىك بۇغرا يېزىسىدىن ئۆز جامائىتىنى باشلاپ كۆچۈپ چىقىپ، قاراتورۇق سېيىنىڭ ئېغىزىدا ژۇقارقى قاراتورۇق يېزىسىنى بىنا قىلغان. يەتتىسۇدا بۇنداق يېزىلار يۈزلەپ سانىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئۆزەمنى ئۇيغۇرستاندا تۇغۇلدۇم دەپ ھېساپلايمەن.

مەن تۇغۇلغاندا، بىزنىڭ ئائىلىمىز ھاللىق دېخان بولغان ئىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن كېڭەش ھۆكۈمىتىنىڭ ئىجتىمائىي، سىياسىي تەقىبىگە ئۇچراپ، كۆچۈپ كېتىشكە مەجبۇر بولغان مىڭلىغان ئۇيغۇر ئائىلىلىرى قاتارىدا 1931 – ژىلى يەتتىسۇنى تەرك ئېتىپ، ئۇيغۇرستاننىڭ غۇلجا شەھرىگە بېرىپ ئورۇنلاشقان ئىكەن. شۇنداق قىلىپ، مېنىڭ بالىلىق، ئۆسمۈرلۈك، ياشلىق ۋە قىرانلىق دەۋرىم ئاساسەن غۇلجا شەھرىدە ئۆتتى. مەن ئۇيغۇرستاندا توپ – توغرا يېرىم ئەسىر ياشىغاندىن كېيىن، يەنە شۇ ئىجتىمائىي، سىياسىي سىقىلىشلار سەۋەبىدىن قەدىردانە غۇلجا شەھرىنى تاشلاپ، تۇغۇلغان يۇرتۇم يەتتىسۇغا قايتىپ كېلىشكە مەجبۇر بولدۇم.

مەن غۇلجىدا 7 ژىللىق مەكتەپتە ئوقۇغاندىن كېيىن، ئىلى گىمنازىيەسىنى ئوقۇپ تۈگەتتىم. كېيىن بولسا شىنجاڭ مىللەتلەر ئىنستىتۇتىدا تەھسىل كۆردۈم.

مېنىڭ ئەمگەك پائالىيىتىم 1944 – ژىلى ئىلى گىمنازىيەسىنى تۈگەتكەندىن كېيىن، ئوقۇتقۇچىلىق قىلىشتىن باشلاندى. شۇندىن كېيىن تاكى 1958 – ژىلىنىڭ ئىيۇنىغىچە: 7 ژىللىق «شەرق» ۋە «روشەن» مەكتەپلىرىدە مۇئەللىم، «ئازات شەرقىي تۈركىستان» گېزىتى تەھرىراتىدا جاۋاپكەر كوررىكتور، ھەربى مەكتەپتە كۇرسانت، مىللىي ئارمىيە قىسىملىرىدا كاتىپ، سىياسىي بۆلۈم خادىمى، ئىلى دارىلمۇئەللىمىن مەكتىۋىدە تىل – ئەدەبىيات پەنلىرى ئوقۇتقۇچىسى قاتارلىق خىزمەتلەردە بولدۇم.

مەن ئۇيغۇرستاندا ياشىغان دەۋر – ئەسىرلەر بويى ئېزىلگەن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مىللىي ئازاتلىق ئۈچۈن ئېلىپ بېرىۋاتقان ئىنقىلاۋى كۈرەشلىرى راسا ئەۋج ئالغان دەۋر ئىدى. بۇ دەۋردە مەن 3 ئىنقىلاپنىڭ گۇۋاچىسى ھەم قاتناشچىسى بولدۇم. (1931 – 1933 – ژىللاردىكى ئىنقىلاپ: 1944 – 1949 – ژىللاردىكى ئىنقىلاپ ھەم 1967 – 1970 – ژىللاردىكى يوشۇرۇن ھالەتتىكى ئىنقىلاپ) ئىنقىلاۋى ھەرىكەتنىڭ كۈچلۈك ئېقىمى مېنىمۇ ئۆز قوينىغا ئەپكىرىپ كەتتى.زامانداشلىرىم بىلەن بىللە مەنمۇ ئىنقىلاپقا قاتناشتىم. ئىنقىلاۋى ئارمىيە سېپىدە، ھەم جەڭچى ھەم تەشۋىقاتچى بولۇپ ئىشلىدىم. شۇڭا ئەينى ژىللاردىكى بىر شېئىرىمدا مۇنداق دەپ يازغان ئىدىم:

ئىنقىلاپ سېپىدە كۆتىرىپ ئەلەم،
كۈرەشكە كىردىم مەن، دوستلىرىم بىلەن.
بۇ جەڭدە غالىپ چىقىش ئۈچۈن دۈشمەندىن،
بىر قولغا قورال ئالدىم، بىر قولغا قەلەم!

مەن ئەدەبىيات مەيدانىغا ئەتىگەن قەدەم تاشلىدىم. 15 يېشىمدىن باشلاپ گۈزەل ئەدەبىياتقا قىزىقتىم. ئىشتىياق بىلەن شېئىرلارنى يادقا ئالاتتىم؛ ھەۋەس بىلەن شېئىر يېزىشنى مەشىق قىلاتتىم؛ كىتاپلارنى ئىزدەپ تېپىپ، تەشنالىق بىلەن ئوقاتتىم. كۆڭلۈمگە ياققان شېئىرلارنى كۆچۈرىۋالاتتىم.

مېنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتىم: 1944 - يىلدىكى مىللىي ئازاتلىق ئىنقىلاپ بىلەن بىللە باشلاندى. 1945 - يىلى يانۋاردىن باشلاپ، «ئازات شەرقىي تۈركىستان» گېزىتى سەھىپىسىدە شېئىرلىرىم چىقىشقا باشلىدى. كېيىن بولسا، ھەر خىل گېزىت - ژۇرناللاردا چىقىدىغان بولدى. دېمەك،ماڭا ئىلھامنى - ئىنقىلاپ بەرگەن، قەلەمنى - خەلقىم تۇتقازغان! شۇنىڭ ئۈچۈن خەلقىم بەرگەن قۇتلۇق قەلەمنى ئۆمۈر بويى تاشلىماي كېلىۋاتىمەن! ھازىر ئويلىسام، قولۇمغا قەلەم ئالغىنىمغا يېرىم ئەسىر بوپتۇ. ئىجادىيەت ئادىمى ئۈچۈن بۇ - ئاز ۋاقىت ئەمەس. موشۇنچىلىك ۋاقىتتا، ئۆلمەس ئەسەرلەرنى يارىتىپ، ئىنسانىيەتنىڭ مەدەنىيەت غەزنىسىگە بۈيۈك تۆھپىلەرنى قوشقان ئەدىپلەر ئاز ئەمەس. ئەپسۇسكى، كاۋ تەغدىر مۇنداق بەختنى بىزگە نېسىپ قىلمىدى. بىز دۇنيادىكى ئەڭ ياۋۇز مۇستەملىكىچىنىڭ قۇلى بولۇپ ياشىدۇق.

خىتاينىڭ ئۇيغۇرستاندىكى مىللىي زۇلۇمى شۇنچىلىك ئېغىر بولدىكى، بۇ جەمىيەتتە ئىجادىيەت ئەركىنلىكىدىن سۆز ئېچىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. خەلقنىڭ دەردىنى كۈيلەپ شېئىر يېزىش - جىنايەت ھېساپلىناتتى. ھەقىقەتنى ئېيتىشقا جۈرئەت قىلغان تىل كېسىلەتتى. ھەقىقەتنى يېزىشقا جۈرئەت قىلغان قولغا كويزا سېلىناتتى. ئەركىنلىك ئىزدىگەنلەر زىندانغا تاشلىناتتى. مۇقەددەس غايە ئېگىلىرىنىڭ بېشى كېسىلەتتى! مېنىڭ راسا ئىجات قىلىدىغان جۇشقۇن ياشلىق، ئىرانلىق دەۋرىم ئەينە شۇنداق رەھىمسىز شارائىتقا دۇچ كەلدى! ئىنقىلاۋى تەشكىلاتقا قاتناشقانلىغىم ۋە ئىنقىلاۋى پائالىيەت بىلەن شۇغۇللانغىنىم ئۈچۈن خىتاي ساقچىلىرى تەرىپىدىن قولغا ئېلىنىپ، تۆرت قېتىم تۈرمىگە سولاندىم. جەمى: 20 يىلدىن ئوشۇق ھاياتىم خىتاينىڭ قاراڭغۇ زىندانلىرىدا - دوزاق ئازاۋى ئىچىدە ئۆتتى. خىتاي تۈرمىسىدە، مەھبۇسلارغا ئوقۇشقا ۋە يېزىشقا مۇتلەق رۇخسەت قىلىنمايدۇ. پات - پات كامىردىن ئالقانچىلىك قەغەز ياكى چىمەلتەكچىلىك قېرىنداش چىقىپ قالسا، مەھبۇسلارنى رەھىمسىز ئۇرۇپ ئازاپلايدۇ! ئۇمۇمەن خىتاي تۈرمىسىدە شېئىر يېزىش،ئۇنى ساقلاش مۇمكىن ئەمەس. شۇنداق بولسىمۇ مەن ئاشۇ دوزاق ئىچىدە تۇرۇپ، بەزى شېئىرلارنى يېزىشقا ۋە ئۇنى يورۇق دۇنياغا ئېلىپ چىقىشقا مۇۋاپپەق بولدۇم. قەغەز - قەلەم بولمىسا - خىيال ئەينىكىمگە يازدىم؛ قولدا ساقلاشقا مۇمكىن بولمىسا - يادقا ئېلىپ، خاتىرەمدە ساقلىدىم! ياكى ئىشەشلىك تۈرمداشلىرىمغا ياد ئالدۇردۇم... مۇنداق ئۇسۇل بىلەن كۆپىرەك يېزىش ياكى چوڭىراق ئەسەرلەرنى يارىتىش مۇمكىن ئەمەس ئەلۋەتتە. شۇڭا مېنىڭ 20 يىللىق تۈرمە ھاياتىمدا ياراتقان ئەسەرلىرىم ئازىراق.مېنىڭ خەلقىم بۇ ئەھۋالنى چۈشىنىدۇ ۋە مېنى كەچۈرىدۇ- دەپ ئىشىنىمەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە خىتاي زىندانلىرىدا، ژۇرەك قانلىرىمنى سەرىپ قىلىپ، يازغان شېئىرلىرىمنىڭ بىر قىسمىنى تۈرمىدىن چىقىدىغان ۋاقتىمدا گۇندىپايلار تارتىۋېلىپ، كۆيدۈرىۋەتتى. تۈرمىدىن چىققاندىن كېيىن قەغەزگە چۈشىرىۋالغان قولىيازمىلىرىمنى بولسا، قازاقىستانغا قايتقان ۋاقتىمدا خىتاي چېگارىچىلىرى ئېلىپ قالدى! بۇ توپلامغا كىرگەن شېئىرلار - پەقەت قازاقىستان تەۋەسىگە ئۆتكەندىن كېيىن، خاتىرىمدە قالغان شېئىرلارنى قايتا ئەسلاپ قەغەزگە چۈشۈرىۋالغانلاردىن ئىبارەت، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ توپلامغا كىرگەن شېئىرلارسان جەھەتتە ئانچە كۆپ ئەمەس.

ۋۇقۇرىدا تەكىتلىگىنىمدەك، مەن ياشىغان، كۈرەشكەن، ئىجات قىلغان دەۋىر: ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مىللىي ئازاتلىق ئۈچۈن بولغان كۈرەشلىرى ئەۋج ئالغان بىر دەۋىر ئىدى. مەن ئاشۇ كۈرەشنىڭ بىر جەڭچىسى ئىدىم. شۇڭا مەن ئۆز شېئىرلىرىمدا بەختسىز خەلقىمنىڭ قايغۇ - ھەسرىتىنى كۈيلىدىم. خەلقىم ئازات، ۋەتىنىم مۇستەقىل بولىدىغان كۈنلەرنىڭ تېزىرەك يېتىپ كېلىشىنى ئارمان قىلدىم. ئاشۇ گۈزەل، ھۆر كېلەچەككە تەلپۈندۈم! قىسقىسى، مېنىڭ ئارزۇيۇم - پۈتكۈل ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئارزۇسى؛ مېنىڭ ئاۋازىم - ۋەتىنىمنىڭ ئاۋازى بولدى. ئۆزەم ئۇيغۇر پەرزەندى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇيغۇر شائىرى بولغانلىغىم ئۈچۈن، ئۆزەمنىڭ تەغدىرىنى جانىجان خەلقىمنىڭ تەغدىرى بىلەن باغلىدىم. خەلقىمدىن باشقىچە ياشاشنى خالىمىدىم. قولۇمدىن كەلگەن خىزمىتىمنى ئايىمىدىم. موشۇ ئېقىدەم بەدىلىگە خەلقىم مېنى ئۇيغۇرنىڭ بىر ئوغلى - سابىت ئۇيغۇرىي - دەپ ئاتىسىلا بەس ماڭا شۇ ئىلتىپات يېتىدۇ!

ھۆرمەتلىك كىتاپخان!

مەن يېرىم ئەسىرلىك ئىجادىيەت دەۋرىمدە يازغان شېئىرىي ئەسەرلىرىمنى يىغىپ، قولىڭىزدىكى موشۇ كىتاپنى تۈزۈپ چىقتىم. ھاياتىمنىڭ سەمىرىسى بولغان بۇ كىتاۋىمغا«ھايات ناخشىلىرى» دەپ نام قويدۇم.

مەن ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغان موشۇ 50 يىل ئىچىدە ئۇيغۇر خەلقى بىر – بىرىگە ئوخشىمايدىغان 3 خىل دەۋرنى بېشىدىن كەچۈردى:

1) قوراللىق ئىنقىلاۋىي كۈرەش دەۋرى: (بۇ، 1944 – 1949 – يىللارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.) 1944 – يىلى ئىلى ۋىلايىتىدىن باشلانغان مۇقەددەس مىللىي ئازادلىق كۈرەش تاغنى تالقان قىلىدىغان قۇدرەت، توسۇۋالغىلى بولمايدىغان سۈرئەت بىلەن ئالغا ئىلگىرىلەپ، قىسقا ۋاقىت ئىچىدە 3 ۋىلايەتنى ئازات قىلدى. قەھرىمان مىللىي ئارمىيەمىز دۈشمەننى سۈر توقاي قىلىپ، يېڭىدىن يېڭى غەلىبىلەرگە ئېرىشىپ، شىمالدا – ئۈرۈمچى بوسۇغىسىغا، جەنۇپتا ئاقسۇ، قەشقەر شەھەرلىرىگە يېتىپ بارغان ئىدى. ۋەتىنىمىزنىڭ تەلتۆكۈس ئازات بولۇشىغا ساناقلىقلا كۈنلەر قالغان ئىدى. ئىنقىلاپنىڭ بېرىشىدا كېڭەش ئىتتىپاقى دەپ ئاتالغان رۇس ئىمپېرىيەسىنىڭ بىۋاستە ئارىلىشىشى بىلەن قوراللىق كۈرەش يېرىم يولدا توختىتىپ قويۇلغان بولسىمۇ سىياسىي كۈرەش يەنىلا داۋاملاشماقتا ئىدى. ئىنقىلاپنىڭ ئىستىقبالىدىن ئۈمىتىمىز زور ئىدى. چۈنكى ۋەتىنىمىزنىڭ بىر قىسمىدا بولسىمۇ ئازادلىق تېڭى ئاتقان ئىدى. مەن ئاشۇ يالقۇنلۇق كۈرەش سېپىدىكى بىر جەڭچى ئىدىم شۇنى ئىپادىلەپ «ئۇچقۇن» دېگەن تەخەللۇسنى قوبۇل قىلغان ئىدىم. قىسقىسى، ئىنقىلاۋىي كۈرەش موشۇ دەۋرنىڭ ئاساسىي مەزمۇنى ھەم موشۇ دەۋر ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسىي تېمىسى ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن بۇ دەۋردە يېزىلغان شېئىرلىرىمنى «كۈرەش ناخشىسى» دەپ ئاتاپ كىتاۋىمنىڭ بىرىنچى بۆلۈمىگە كىرگۈزدۈم.

2) «ئازادلىق» دەپ ئاتالغان، ساختا، يالغان ئازادلىق دەۋرى. (بۇ 1950 – 1957 – يىللارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.) قەھرىمان خەلقىمىزنىڭ، كۈرەشلىرى نەتىجىسىدە، 1945 – يىلى كۈزدىلا ۋەتىنىمىزنىڭ شىمالىي قىسمى ئازات بولۇپ بولغان ئىدى (كېڭەش ئىتتىپاقىنىڭ توسقۇنلىقى بولمىغان تەقدىردە شۇ يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە ۋەتىنىمىز پۈتۈنلەي ئازات بولۇپ كېتەر ئىدى!) كېڭەش ئىتتىپاقىنىڭ ئۇنۇملۇك ماسلىشىشىدىن پايدىلانغان، خىتاي كوممۇنىستلىرى جاھانگىرلىك ھىيلە – مىكرىنى ئىشقا سېلىپ: – «بىز شىنجاڭدىكى گومىنداڭ قالدۇقلىرىنى يوقىتىپ، سىلەرنى ئازات قىلغىلى كەلدۇق... خىتاي ئەمەلدارلىرى ئۆتمۈشتە سىلەرنى كۆپ ئەزگەن، بىز سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا قەرزدار، ئەشۇ قەرزىمىزنى ئۈزۈپ بولغاندىن كېيىن قايتىپ كېتىمىز – دېگەندەك يالغان سۆزلەر بىلەن خەلقىمىزنى ئالداپ، 1949 – يىلىنىڭ ئاخىرىدا، ۋەتىنىمىز ئۇيغۇرستانغا كىرىپ ئورۇنلىشىۋالدى. ئاقكۆڭۈل ئۇيغۇر خەلقى ئۇلارنىڭ بۇ يالغان ۋەدىلىرىگە ئىشەنگەن ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلارنى تەنتەنىلىك تۈردە قارشى ئالغان، ئازات 3 ۋىلايەتكە كىرىشىگە يول قويغان ئىدى. خىتاي كوممۇنىستلىرى ئۆز مەۋقەلىرىنى چىڭىتىش ئۈچۈن، دەسلەپكى مەزگىلدە، ئىشلەپچىقىرىشنى ئاشۇرۇپ، خەلق تۇرمۇشىنى ياخشىلاش، ھاكىمىيەتنى كەمبەغەللەرگە ئېلىپ بېرىش، دېموكراتىك تۈزۈمنى يولغا قويۇپ، يەرلىك ھاكىمىيەتكە خەلق تاللىغان كىشىلەرنى سايلاش، يېزىلاردا ئىجارە ھەققىنى كېمەيتىپ، يەر ئىسلاھاتى يۈرگۈزۈش، ئاياللارنى ئازات قىلىش، ياشلارنى ئوقۇتۇپ، مۇتەخەسسىس كادىرلارنى تەييارلاش، دىنىي ئېتىقات ئەركىنلىكى ... دېگەندەك، خەلقنىڭ كۆڭلىگە ياقىدىغان بەزى ئىشلارنى قىلغان ئىدى. موشۇ خىلدىكى چارە – تەدبىرلەرنىڭ ھەممىسى خەلقىمىزنى ئالداپ ئۇلارنىڭ ئاڭىدا ساختا چۈشەنچىلەرنى پەيدا قىلدى. گويا، قاراڭغۇ ئۆلكىدە تاڭ ئېتىۋاتقاندەك، ھەممە ئىش ياخشىلىنىپ كېتىدىغاندەك تۇيۇلدى. بۇ ساختا تۇيغۇدىن مەنمۇ خالىي بولالمىدىم. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆزەمنى ئاشۇ تاڭنىڭ جارچىسى دەپ ھېساپلاپ «چولپان» دېگەن تەخەللۇسنى قوبۇل قىلغان ئىدىم. قىسقىسى، موشۇ دەۋردە كىشىلەرنىڭ كۆڭلىدە پەيدا بولغان ساختا «تاڭ» تۇيغۇسى شۇ دەۋرنىڭ ئاساسىي روھى ھەم شۇ دەۋر ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسىي تېمىسى ئىدى. شۇڭا، مەن بۇ دەۋردە يېزىلغان شېئىرلىرىمنى «تاڭ ناخشىسى» دەپ ئاتاپ، كىتاۋىمنىڭ ئىككىنچى بۆلۈمىگە كىرگۈزدۈم. «ياشلىق كوچىسىدا مۇھەببەت ناخشىسىنى ئېيتىپ ئۆتمىگەن كىم بار؟» – مەنمۇ ئۆزەمنىڭ ياشلىق دەۋرىمدە، مۇھەببەت تېمىسىدا قەلەم تەۋرىتىپ، يارغا مېھرى – مۇھەببەت، سۆيگۈگە ساداقەت، ھىجران ئازاۋى، ۋىسال ئۈمىدى تۇيغۇلىرى بىلەن سۇغۇرۇلغان لىرىك شېئىرلارنى يازغان ئىدىم. بۇ شېئىرلار يالقۇنجاپ تۇرغان ياشلىق دەۋرىنىڭ مەھسۇلى بولغانلىقى ئۈچۈن «كۆڭۈل كۈيلىرى» دەپ ئاتاپ، ئىككىنچى بۆلۈمنىڭ ئاخىرىغا قوشۇمچە قىلىپ بەردىم. بۇ شېئىرلارنى نوقۇل ھالدا، يارغا يېزىلغان مەكتۇپلار دەپ چۈشەنمەستىن، ۋەتەنگە ۋە ئۇنىڭ ئازادلىقىغا

بولغان تەشنالىقنىڭ پوئېزىيە ئارقىلىق لىرىك ئىپادىلىنىشى دەپ چۈشىنىش كېرەك – ئەلۋەتتە!

3) قۇللۇق – ئاسارەت دەۋرى. (بۇ، 1958 – دىن كېيىنكى يىللارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.) ئاخىر كېلىپ، خىتاي كوممۇنىستلىرىنىڭ ياۋۇزلۇق قارا قىياپىتى ئاشكارە بولدى. ئۇلار مەملىكەت ئىچىدىكى مۇستەملىكە مىللەتلەرنى خەن مىللىتىگە ئاسسىمىلاتسىيە قىلىپ، دۇنيادىن يوقىتىۋېتىشنى، مەملىكەتنىڭ سىرتىدىكى خوشنا ئەللەرگە تاجاۋۇزلۇق قىلىپ ئۇلارنىڭ زېمىنىنى بېسىۋېلىشنى مەخسەت قىلغان جاھانگىرلىك سىياسىتىنى يۈرگۈزۈشكە باشلىدى.

بولۇپمۇ ئۇيغۇرستاندا، بىزنىڭ خەلقىمىزگە يۈرگۈزۈلگەن مىللىي زۇلۇم ناھايىتى ئېغىر بولدى. بۇ زۇلۇمغا بويسۇنمىغان ئىسيانكارلارنى قاراڭغۇ تۈرمىلەرگە تاشلىدى؛ خىلمۇ – خىل ئۇسۇللار بىلەن كەستى، ئاتتى ۋە قىيناپ ئۆلتەردى. خەلقىمىز ئۈمىت قىلغان ئازاتلىقنىڭ ئورنىغا – قۇللۇق، مىللىي باراۋەرلىكنىڭ ئورنىغا – مىللىي ئاسسىمىلاتسىيە، دېموكراتىيەنىڭ ئورنىغا – دىكتاتورا ئورۇن ئالدى. بولۇپمۇ «مەدەنىيەت زور ئىنقىلاۋى» دەپ ئاتالغان قالايمىقانچىلىق دەۋرىدە ئۇيغۇرستاننىڭ شەھەر – يېزىلىرىدا نەچچە مىڭلىغان تۈرمىلەر، يەر ئاستى زىندانلىرى، مەخسۇس قىيناقخانىلار ۋە تۇتۇپ تۇرۇش ئورۇنلىرى قۇرۇلدى. پۈتۈن ئۆلكە – غايەت زور تۈرمىگە ئايلاندى! يورۇق دۇنيانىڭ دوزىخى دەپ ئاتالغان ئەينە شۇ ئورۇنلاردا يۈز مىڭلىغان بېگۇناھ قېرىنداشلىرىمىز ئازاپ چەكتى. شۇلارنىڭ قاتارىدا مەن ئۆزەممۇ 20 يىلدىن ئوشۇق ۋاقىت خىتاي باسقۇنچىلىرىنىڭ تۈرمىلىرىدە، ئەمگەك لاگېرلىرىدا ھەم خاڭلىرىدا ئازاپ چەكتىم.

جانجان خەلقىمنىڭ پاجىئەلىك تەغدىرىگە ئېچىنىش، ۋەتەننىڭ مۇستەقىللىكىنى ئارمان قىلىش، ئەركىنلىككە تەلپۈنۈش، ئەزگۈچى زالىملارغا نەپرەتلىنىش – پۈتۈن خەلقىمىزنىڭ ئورتاق ھېسسىياتى ئىدى. جەمئىيەتتىكى مەزلۇم خەلقنىڭ ئاھۇ – زارلىرى، تۈرمىدىكى مەھبۇسلارنىڭ نالە – پەريادلىرى ھەممىلا جايدا ئاڭلىنىپ تۇراتتى. قايغۇ – ئەلەم، قاتتىق ئىزتىراپ، ئازاتلىققا بولغان تەشنالىق – شۇ دەۋر ئادەملىرىنىڭ روھىي كەيپىياتىدا مۇجەسسەملەنگەن ئىدى. قىسقىسى، قۇللۇق – ئاسارەت ۋە ئۇنىڭغا قارشى كەيپىيات – شۇ دەۋر ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسىي تېمىسى ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن بۇ دەۋردە يېزىلغان شېئىرلىرىمنى «زىندان ناخشىسى» دەپ ئاتاپ، كىتاۋىمنىڭ 3 – بۆلۈمىگە كىرگۈزدۈم.

4) مەن خىتاينىڭ تۈرمىسىدىن ئاخىرقى قېتىم، 1980 – يىلى ئاپرېلدا بوشىنىپ چىقتىم. مېنىڭ ئالدىمدا: ئەندى قەيەردە ياشاپ، نېمە ئىش بىلەن شۇغۇللىنىش كېرەك؟، – دېگەن مەسىلە تۇراتتى. مەلۇمكى، مېنىڭ ھاياتىم – ئۇيغۇرستان خەلقىنىڭ ئازاتلىق ئىشىغا بېغىشلانغان ھايات! مەن ئۈچۈن بۇنىڭدىن ئارتۇق شان – شەرەپلىك ھېچنىمە يوق! ئۇنداق بولمىغاندا، مەن ئۆز ھاياتىمنى مەنىسىز ھايات – دەپ ھېساپلار ئىدىم. مەن تۈرمىدىن بوشىنىپ چىققاندىن كېيىن، ئۇيغۇرستاننىڭ ئۆزىدە تۇرۇپ خەلقىم ئۈچۈن بىرەر ئىش قىلىش مۇمكىن ئەمەسكىگى ئېنىق ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ پۇخراسى بولغانلىقىمدىن پايدىلىنىپ، 1981 – يىلنىڭ ئاخىرىدا سوۋېت قازاقىستانىغا كۆچۈپ چىقتىم. مەن قازاق ئېلىگە چىقسام، ئۇيغۇرستاننىڭ مۇستەقىللىكى ئۈچۈن بىر ئىش قىلغىلى بولار دەپ ئويلىغان ئىدىم. ئەمەلىيەتتە، قازاق ئېلىگە كۆچۈپ چىققاندىن كېيىن، بۇنداق ئىش قىلىش مۇمكىن بولمىدى. شۇنداقتىمۇ، خىتاينىڭ ھوكۇمرانلىقىدىكى ئۇيغۇرستانغا قارىغاندا ئۆزەمنى بىر قەدەر ئەركىن ھېس قىلدىم. ئەركىن دۇنياغا كېلىپ قالغاندەك ئىللىق تۇيغۇلار ئىلكىدە بولدۇم. بۇ تۇيغۇلار «قازاق ئېلىمگە سالام!»، «قازاقىستان مېنىڭ ئۆز ئېلىم» قاتارلىق شېئىرلىرىمدا ئىپادىسىنى تاپتى. بىراق، قانچە دېگەن بىلەن ئۆز ئېلىڭگە يەتمەيدىكەن. مەن قازاقىستاندا ئىجات قىلىش ئەركىنلىكىگە ئىگە بولغان بىلەن روھەن ئازات بولالمىدىم، ئۆز ۋەتىنىم ئۇيغۇرستاننى سېغىنىپ ياشىدىم. بۇ سېغىنىش ھېسسىياتى كۈچىيىپ، ھىجران دەردىگە ئايلاندى. مېنىڭ ئون يىل بويىي يازغان شېئىرلىرىمدا ھىجران دەردى ئىپادىلىنىپ تۇردى.

شۇنىڭ ئۈچۈن مەن 1982 – يىلدىن 1992 – يىلغىچە بولغان ئون يىل ئىچىدە يازغان شېئىرلىرىمنى يىغىپ «ھىجران ناخشىسى» دەپ ئاتاپ، كىتاۋىمنىڭ 4 – بۆلۈمىگە كىرگۈزدۈم.

بەختكە يارىشا، كېيىنكى يىللاردا سوۋېت ئىمپېرىيەسى پارچىلىنىپ، قېرىنداش خەلقلەر مىللىي مۇستەقىللىككە ئېرىشتى. بۇ ياش دۆلەتلەر تەرەققىياتنىڭ دېموكراتىك يولىنى تاللاۋې-

لىسپ، ئىشەشلىك قەدەملەر بىلەن ئالغا ماڭماقتا. شۇنىڭ شارائىتىدىن پۇخرالار دېموكراتىك ئەركىنلىكتىن بەھرىمەن بولۇشقا باشلىدى. بۇ قېرىنداشلىرىمىزنىڭ مىللىي مۇستەقىللىككە ئېگە بولىشى- ئۇيغۇرستان خەلقىنىڭ ئىستىقبالىغىمۇ يېڭى ئۇپۇقلارنى ئېچىپ بەردى. قېرىنداش دۆلەتلەرنىڭ زەمىنىدە تۇرۇپ، ئۇلاردىكى دېموكراتىك ئەركىنلىكتىن پايدىلىنىپ، ۋەتىنىمىز ئۇيغۇرستاننىڭ مۇستەقىللىگى ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىش مۇمكىن بولدى.

موشۇنداق شارائىتتا، بىز ـ ئالمۇتا شەھرىدە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان بىر گۇرۇھ ئۇيغۇر ۋەتەنپەرۋەرلىرى بىرلىشىپ، «ئۇيغۇرستان ئازاتلىق تەشكىلاتى » نى قۇرۇپ چىقتۇق. ۋەتىنىمىزنىڭ مۇستەقىللىگى ئۈچۈن بولغان كۈرەش تېچ سىياسىي ئۇسۇللار بىلەن داۋام قىلىنىۋاتىدۇ. بىز ئىشىنىمىزكى، بۇ مۇقەددەس كۈرەش، تاكى ۋەتىنىمىز مۇستەقىل بولغانغا قەدەر داۋام قىلىنىدۇ! مەن پەقەت موشۇ كۈرەش ئىچىدىلا ئۆزەمنى ئەركىن ھېس قىلىشقا باشلىدىم! بىز- ئىنقىلاپچىلار، خەلقىمىزنىڭ پارلاق كېلەچىگىگە ئىشەنگەن ھالدا ئىستىقلالغا تەلپۈنگەن ھالدا، كۈرەش قىلىۋاتىمىز. مېنىڭ كېيىنكى ژىللاردا يازغان شېئىرلىرىمغا موشۇ ئىنقىلاۋىي ئۈمىتۋارلىق، روھى سىڭگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن موشۇ دەۋىردە يېزىلغان شېئىرلىرىمنى ژىغىپ «ئىستىقلال ناخشىسى» دەپ ئاتاپ، كىتاۋىمنىڭ 5 ـ بۆلۈمىگە كىرگۈزدۇم.

مەن ئۆزەمنىڭ ئەدىبى ئىجادىيەت دەۋرىمدە، ئىخچام شەكىل، چوڭقۇر پىكىرگە ئېگە بولغان رۇبائىلارنى ۋە پارچىلارنىمۇ يازغان ئىدىم. بۇ رۇبائىلار ئاساسەن، بايى تەجرىبىگە، چوڭقۇر فىلوسوپىك پىكىرلەرگە ئېگە قېرىلىق دەۋرىنىڭ مەھسۇلى بولغانلىغى ئۈچۈن «تەپەككۇر دۇردانىلىرى» دەپ ئاتاپ 5 ـ بۆلۈمنىڭ ئاخىرىغا قوشۇمچە قىلىپ بەردىم.

كۆرۈپ تۇرۇپسىزكى : «ھايات ناخشىلىرى» دەپ ئاتالغان بۇ كىتاۋىمغا كىرگەن شېئىرى ئەسەرلىرىم ئۆزىنىڭ يېزىلغان دەۋرى ۋە روھى مەزمۇنى بويىچە رەتلىنىپ، 5 ئاساسىي قىسىمغا بۆلۈپ بېرىلدى. (2 قوشۇمچىسى بىلەن جەمى 7 بۆلۈم) شۇڭا «ھايات ناخشىلىرى» توپلىمى 7 يۇلتۇزدىن تەركىپ تاپقان «ئۈكەر»گە ئوخشايدۇ. «ئۈكەر»نى بۆلۈۋېتىش مۇمكىن بولمىغاندەك، بۇ توپلامنىمۇ بۆلۈۋەتكىلى بولمايدۇ.

ھۆرمەتلىك كىتاپخان، بايقاپ قارىسىڭىز، ئازاتلىق ئۈچۈن كۈرەش ـ مېنىڭ 50 ژىللىق ئىجادىيىتىمنىڭ باش تېمىسى بولغانلىغىنى كۆرەلەيسىز. مېنىڭچە، تارىخ بىزگە ۋەتەنىنىڭ مۇستەقىللىگى ئۈچۈن كۈرەش قىلىش ۋەزىپىسىنى ژۈكلىگەن. بىز ـ موشۇ ئەۋلاتقا بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق، شان شەرەپلىك ۋەزىپە يوق. ئۇيغۇرستاننىڭ قاچان ئازات بولىشى ـ ئىچكى ۋە تاشقى شارائىتلارنىڭ ھازىرلىنىشىغا باغلىق. بىراق، موشۇ ئالىجاناپ غايە ئۈچۈن كۈرەش قىلىپ ياشاش ھەر بىر ئۇيغۇر پەرزەندىنىڭ مۇقەددەس بۇرچى! بىزنىڭ ئەدەبىياتىمىزمۇ، موشۇ مەخسەتكە خىزمەت قىلىشى كېرەك. بۇ ـ ئىنقىلاۋىي ئەدەبىيات بىلەن ئەكسىلئىنقىلاۋى ئەدەبىياتنى پەرقلەندۈرىدىغان سىياسىي مىزاندۇر.

شۇنى تەكىتلەيمەنكى، بۇ توپلام مېنىڭ ھاياتىمدا يازغان شېئىرىي ئەسەرلىرىمنىڭ ھەممىسى ئەمەس. شەرقىي تۈركىستان دەۋرىدە گېزىت ـ ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنغان شېئىرلىرىمنىڭ كۆپ قىسمىنى تاپالمىدىم: خىتايى تۈرمىسىدە ژۈرەك قانلىرىمنى سەرىپ قىلىپ يازغان شېئىرلىرىمنىڭ بىر قىسمىنى گۇندىپايلار تارتىۋېلىپ كۆيدۈرىۋەتكەن. تۈرمىداشلار يادقا ئېلىپ ساقلىغان شېئىرلىرىمنىڭ كۆپ قىسمى قولۇمغا قايتىپ كەلمىدى! بۇ قېتىم رەتلىگەن ۋاقتىمدا، مەزمۇنى بىر ـ بىرىگە ئوخشاپ كېتىدىغان شېئىرلاردىن بىر ـ ئىككىسىنى تاللاپ ئېلىپ، باشقىلىرىنى چىقىرىۋەتتىم. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ توپلام، مېنىڭ شېئىرىي ئىجادىيىتىمنىڭ ھەممىسى ئەمەس. بىر قىسمى، يەنى تاللانما شېئىرلاردۇر.

ئەندى، «ئۇيغۇرىي» دېگەن تەخەللۇسنى قانداق قوبۇل قىلغانلىغىم توغرىلىق ئىزاھ بېرىپ كېتەي: 1958 ـ ژىلى يازدا خىتاي ھۆكۈمىتى مېنى: «تۈزەلمەس مىللەتچى ئۇنسۇر، ئۇيغۇرستان قۇرۇش ئىدىيەسى بار!» ـ دەپ ئۇدا 6 كۈن كۈرەشكە ئالدى. مەن ئۇلارنىڭ ئاساسسىز تۆھمەتلىرىگە رەدىيە بەردىم. بىراق، مېنى «ئۇيغۇرستانچى» دېگىنىگە ئىچىمدە خوشال بولۇپ، شۇ ئىپتىخار بىلەن مۇنداق بىر شېئىر يازدىم:

ئۇيغۇرستاندا تۇغۇلدۇم، مەن ئۆزەم ـ ئۇيغۇرىي مەن،
ئازاپ چەككەن مىللىتىمنىڭ ناتىۋان بىر ئوغلى مەن.
بۇ جاھاندا خارلىق ئاز كۆردىمۇ خەلقىم مېنىڭ،
ئويلىسام ئوتتەك يېنىپ، قايغۇ ـ ئەلەمدىن بوغۇلمەن!..

شۇ كۈنى كەچتە، بۇ شېئىرىمنى «مىللەتچى» دەپ كۈرەشكە تارتىلىۋاتقان دوستلىرىمغا ئوقۇپ بەردىم. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار مېنى ئۆز ئارادا: «ھەي، ئۇيغۇرىي!» دەپ چاقىرىشىدىغان بولدى. بۇ لەقەم ئۆزەمگىمۇ ياقتى. شۇنىڭدىن كېيىن مەن «ئۇيغۇرىي» دېگەن تەخەللۇسنى ئىشلىتىشكە باشلىدىم.

بۇ كىرىشمىدە، ئۆزەمنىڭ شەخسىي ھاياتىم توغرىسىدا كۆپ توختالمىدىم. «شېئىر - شائىرنىڭ تەرجىمە ھالى، شائىر قەلبىنىڭ ئەينىكى» - دەيدىكەن دانا خەلقىمىز. ھۆرمەتلىك كىتاپخانلار مېنىڭ تەرجىمە ھالىمنى، مېنىڭ قەلبىمنى موشۇ كىتاپنىڭ سەھىپىلىرىدىن كۆرۈپ ئالالايدۇ دەپ ئىشىنىمەن!

ھۆرمەت بىلەن: سابىت ئۇيغۇرىي.
1999 - ژىل، ئىيۇن، ئالمۇتا.

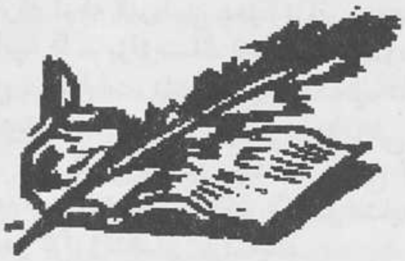

قەلەمداش دوست سۆزى:

سابىت ئۇيغۇرىي ۋە ئۇنىڭ «هايات ناخشىلىرى» كىتاۋى هەققىدە ئىككى ئېغىز سۆز

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئىنقىلاۋى شائىرى سابىت ئابدۇراخمان ئوغلى (ئۇيغۇرىي) 1928 - ژىلى ئىلى دەرياسىنىڭ تۇۋەنكى ئېقىمىغا جايلاشقان يەتتىسۇ ۋىلايىتىنىڭ چىلەك رايونىدا دۇنياغا كەلگەن. تۆرت ياش ۋاقتىدا ئاتا - ئانىسى بىلەن غۇلجا شەھىرىگە كۆچۈپ كېتىشكە مەجبۇر بولغان. شۇنىڭدىن كېيىنكى هاياتى كۆپىرەك ئۇيغۇرستانىنىڭ غۇلجا شەھىرىدە ئۆتكەن.

مەن سابىت ئابدۇراخمان بىلەن دەسلەپ، 1953 - ژىلى ئۇرۇمچىدىكى شىنجاڭ مىللەتلەر ئىنستىتۇتى تىل - ئەدەبىيات فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا كەلگەن ۋاقتىمدا تونۇشتۇم. هىلىمۇ ئېنىق ئېسىمدا بار: شۇ ژىلى ئاۋغۇستنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرى ئىنستىتۇتقا يېڭى كەلگەن كۈنلىرىم ئېدى. غۇلجىلىق ساۋاقداشلىرىم ماڭا: ئۆزى قاراقۇمچاق كەلگەن، ئۇچىسىغا كوستيۇم، بېشىغا يارىشىملىق بادام دوپپا كىيگەن، 25 ياشلاردىكى ستۇدېنت ژىگىتنى كۆرسۈتۈپ:

- مانا بۇ ژىگىت - شائىر سابىت ئابدۇراخمان بولىدۇ. ئۇ شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلاۋىغا قاتنىشىپ، مىللىي ئارمىيە سېپىدە خىزمەت قىلغان - «گۇڭسەنداڭغا قۇشۇلمايمىز»- دەپ مىللىي ئارمىيە ئىچىدە يوشۇرۇن تەشكىلات قۇرغانلىغى ئۈچۈن تۈرمىدىمۇ ياتقان ئىكەن. هازىر «چولپان» تەخەللۇسى بىلەن گېزىت - ژۇرناللاردا شېئىرلىرى چىقىپ تۇرىدۇ، - دەپ تونۇشتۇردى. ئۇ چاغلاردا، گۈزەل ئەدەبىياتقا ئىخلاس قويۇپ، ئەمدىلا شېئىر يېزىشقا باشلىغان بىزدەك هەۋەسكار ياشلار ئۈچۈن، شېئىرىيەت چولپانىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇش - خۇددى مۆجىزىدەك بىلىنىپ، ئاجايىپ كۈچلۈك تەسىرات قالدۇرغان ئېدى. ئىنستىتۇتتا بىللە ئوقۇش جەريانىدا، بىز ئاستا - ئاستا يېقىنلىشىپ، ئاخىرىدا قەدىناس دوستلاردىن بولۇپ كەتتۇق.

هايات تەسادىپىلەرگە باي. مەن 1954 - ژىلى ئايرىلىپ كەتكەن شائىر دوستۇمنى، شەرقىي تۈركىستاندا كوممۇنىست خىتاي هوكۇمرانلىرىغا قارشى ئۇمۇمىي يۈزلۈك قوزغىلاڭ تەييارلىنىۋاتقان 1969 - ژىلى باهار پەسلى غۇلجىدا ئىنتايىن جىددى ۋەزىيەتتە ئالدىراش، ئىككىلا قېتىم كۆرۈشۈپ، هەر ئىككىمىز ۋەتىنىمىزنىڭ تارىخى دۈشمىنى خىتاي باسقۇنچىلىرىغا قارشى بىر سەپتە ئېكەنلىگىمىزدىن مەمنۇن بولغان ئېدىم. بىراق، سوۋېت هۆكۈمىتىنىڭ ۋەدىسىگە ۋاپا قىلمىغانلىغى سەۋەبىدىن بۇ قېتىمقى مىللىي ئازاتلىق هەرىكىتىمىز مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىدى. شۇ ژىلى 16 - ئىيۇندىن باشلاپ ئىلى تەۋەسىدە قولغا ئېلىشلار باشلاندى. 1- قېتىملىق قارا دولقۇندا بىر قىسىم سەپداشلىرىم بىلەن قولغا ئېلىندىم. 1970 - ژىلىنىڭ فېۋرالدىكى 2 - قېتىملىق قارا دولقۇندا سابىت ئابدۇراخمان قولغا ئېلىنىپتۇ. مىڭلىغان ئىنقىلاۋى سەپداشلار قاتارىدا مەنمۇ، سابىت ئابدۇراخمانمۇ ئون ژىلدىن ئوشۇق ۋاقىت خىتاي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ قاراڭغۇ زىندانلىرىدا ياتىپ، چىدىغۇسىز ئېغىر ئازاپ - ئوقۇبەتلەرنى باشتىن كەچۈردۇق...

سابىت ئابدۇراخمان بۇنىڭدىن بۇرۇنمۇ ئون ژىل خىتاي زىندانلىرىدا ياتىپ چىققان ئېدى. شائىر ئۆزىنىڭ ئالتۇندىن قىممەت ياشلىق - قىرانلىق هاياتىنى خىتاينىڭ قان پۇراپ تۇرغان قاراڭغۇ زىندانلىرىدا ئۆتكۈزۈپ، 1980 - ژىلى ئاپرېلدا يورۇق دۇنياغا چىقتى. بۇ دىياردا ئەندى ئۆزىنىڭ بىرەر ئىنقىلاۋى پائالىيەت بىلەن شۇغۇللىنىشى مۇمكىن ئەمەسلىگىگە كۆزى يەتكەن شائىر سوۋېت پۇخراسى بولغانلىق پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ، 1981 - ژىلىنىڭ ئاخىرىدا، قېرىنداش قازاقىستان تەۋەسىگە كۆچۈپ بېرىپ ئورۇنلاشتى. مەن بولسام 1985 - ژىلى ئاۋستىرالىيەگە كەتتىم. مەن مەسلەكداش، قەلەمداش دوستۇم بىلەن ئارىدىن سەل كام 30 ژىل ئۆتكەندىن كېيىن 1998 - ژىلى ئاپرېلدا تۈركىيەنىڭ ئىستانبۇل شەهىرىدە ئۇچراشتىم. بۇ قېتىم مەن دوستۇمنى چاچلىرىغا ئاق كىرگەن، پىشانىسىغا قورۇقلار چۈشكەن قىياپەتتە ئۇچراتتىم. ئۆزىمۇ ئېغىر بېسىق، سالاپەتلىك كۆرۈنەتتى. بۇ ئۆزگىرىشلەرنىڭ هەممىسى شائىر باشتىن كەچۈرگەن ئېغىر ژىللارنىڭ يالدامىسىدۇر بەلكى - دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە. بىر خوشال بولغىنىم: دوستۇمنىڭ سالامەتلىگى ياخشى، ئىنقىلاۋى ئىرادىسى هېلىمۇ كۈچلۈك ئېدى، كېيىن بىلدىمكى، ئۇ قازاقىستانغا كۆچۈپ چىققاندىن كېيىن، ئۆز ۋەتەن، خەلقىنى بىر مىنۇتمۇ يادىدىن چىقارمىغان. شائىر سوۋېت ئىمپېرىيەسىنىڭ پارچىلىنىۋاتقان پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ، ئۆزىگە ئوخشاش ۋەتەنپەرۋەرلەر بىلەن بىرلىشىپ، ئۇيغۇرستان ئازاتلىق تەشكىلاتى (ئۇ ئا ت)نى قۇرۇپ چىقىشقا ئاكتىپ قاتناشقان. كېيىنكى 2 ژىلدىن بېرى مۇشۇ تەشكىلاتنىڭ رەئىسى ۋەزىپىسىنى ئۆتەۋاتقان ئىكەن. مەن - ئاۋستىرالىيەدىكى شەرقىي تۈركىستان جەمئىيىتى رەئىسى، سابىت ئاب-

دۇراخمان ـ قازاقستاندىكى ئۇ ئا ت رەئىسى سۇپىتىدە ۋە بىر قىسىم تەشكىلاتلىرىمىزنىڭ رەھبەرلىرى بىلەن ۋەتەنىنىڭ سىرتىدىكى ۋەتەنپەرۋەر ئۇيغۇر تەشكىلاتلىرىنىڭ بىرلەشكەن ئورگىنى ـ خەلق ئارا شەرقىي تۈركىستان مىللىي مەركىزىنى قۇرۇش تەييارلىق ژىغىنىغا كەلگەن ئىدۇق. كۆپچۈلۈك تەشكىلات رەھبەرلىرىنىڭ ئورتاق تىرىشچانلىغى نەتىجىسىدە بۇ ئىزگۇ ئارزۇيىمىز ئاخىر ئەمەلگە ئاشتى. 1998 ـ ژىلى 12ـ ئاينىڭ 12 ـ كۈنى مىللىي مەركەزنىڭ قۇرۇلغانلىغى تۈركىيەنىڭ پايتەختى ئەنقەرە شەھرىدە پۈتۈن دۇنياغا جاكالاندى!

ئەمدى، شائىرنىڭ «ھايات ناخشىلىرى» دەپ ئاتالغان شېئىرى كىتاۋىغا كېلىدىغان بولساق: ئىستانبۇلدىكى ئۇچرىشىشنىڭ دەسلەپكى كۈنلىرىدىلا دوستۇم ئۆزىنىڭ قىزىل مۇقاۋىلىق قولىيازمىسىنى قولۇمغا تۇتقۇزۇپ:

— ئۆزى خىتاينىڭ تۈرمىسىدە ياتمىغان، تۈرمە ئازاۋىنى تارتمىغان ئادەم ـ تۈرمە ھاياتىنى چۈشەنمەيدۇ، ئىككىمىزنىڭ تەغدىرى قىسمەتلىرىمىز ئوخشاش بولغانلىقتىن، مېنىڭ بۇ شېئىرلىرىمنى سىز ياخشىراق چۈشىنەلەيسىز. شۇنىڭ ئۈچۈن مۇشۇ قولىيازمامنى ئوقۇپ چىقىپ، پىكىر يېزىپ بېرىڭ! ـ دېدى. راستىنى ئېيتسام مەن قولىيازمىنى ئوقۇشقا كىرىشكەن ۋاقتىمدا، خۇددى رەڭمۇ ـ رەڭ گۈللەر ـ ئېچىلىپ كەتكەن شېئرىيەت گۈلشىنىگە كىرىپ قالغاندەك بولدۇم. شائىر بىلەن مەسلەكداش، تەغدىرداش بولغىنىمىز ئۈچۈنمۇ، قولىيازمىدىكى ھەر بىر شېئىر، باللادا، داستانلاردا ئېيتىلغان پىكىر ۋە ھىسسىياتلار خۇددى مېنىڭ ئۆز پىكرىم، ئۆز ھىسسىياتىمدەك قەلبىمگە يېقىن بولۇپ تويۇلدى. قىسقىسى، سابىت ئۇيغۇرى پىشقەدەم، ئىنقىلاۋى شائىر. ئۇنىڭ ھاياتى ئانا ۋەتەنگە ۋە خەلقىگە بېغىشلانغان ھايات، ئۇنىڭ ئاۋازى ـ ئىنقىلاۋى كۆرەشكە چاقىرغان جاراڭلىق سادا!

«ھايات ناخشىلىرى» كىتاۋى 5 ئاساسى بولۇم، ئىككى قوشۇمچە بولۇپ، جەمئى 7 بولۇمدىن تەركىپ تاپقان. ئۇنىڭ 1 ـ بولۇمى «كۆرەش ناخشىسى» دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ بولۇمگە 1944ـ 1949ـ ژىللاردىلى ئىنقىلاۋى كۆرەش دەۋرىدە يېزىلغان شېئىرلار كىرگۈزۈلگەن. مەن مۇشۇ بۆلۈمدىكى شېئىرلارنى ئوقۇغاندا شۇنى ھىس قىلدىمكى: شائىر ئۆزىنىڭ ياشلىغىغا قارىماي، شۇ دەۋىردىكى مۈرەككەپ سىياسى ۋەزىيەتنى توغرا چۈشەنگەن. ۋاقىئەلىرىگە ئۆزىنىڭ كۆز قارىشىنى دادىل ئېيتالىغان. ئۇنىڭ 1946ـ ژىلى ئىيۇندا يازغان «ئەيلىمە» رادىفلىق شېئىرىدا:

ئەي قېرىنداش، ئالدىراپ تېچلىقنى خۇمار ئەيلىمە،
تېچلىق شۇئارىنى بويىنۇڭغا زۇننار ئەيلىمە.
بۇ جاھان ئەرك ئۈچۈن، قايناق كۈرەش مەيدانىدۇر،
جەڭ قىلماي ئۆزى كېلەر جەننەتنى خۇشتار ئەيلىمە!
مىللىتىڭ دۈشمەن قولىدىن خار بولۇپ ياتقاندا سەن،
پادىشالىق تەختىگە يەتمەكنى خۇمار ئەيلىمە.
قان تۆكۈپ، قۇربان بېرىپ يەتكەن ئازاتلىق دەۋرى بۇ،
سەن ئۇنى قولدىن بېرىپ، ئاخىر پۇشايمان ئەيلىمە!

ـ دەپ يازىدۇ. كېيىنكى سەرگۈزەشتىلەر، شائىرنىڭ يۇقارقى تەشۋىشى ئورۇنلۇق ئىكەنلىگىنى ئىسپاتلىدى. ئەپسۇسكى، تارىخنىڭ يولى ئەگرى ـ توقاي بولىدىكەن، دۇنيانىڭ ئېقىمى كىشىلەرنىڭ ئىرادىسىغا بېقىنمايدىكەن، دۇنيا سىياسىتىنى بەلگۈلەيدىغان چوڭ دولەتلەرنىڭ شەرقىي تۈركىستان ھۆقۇقىنى خىتاي مۇستەملىكىچىلىرى بىلەن يارىشىشقا مەجبۇر قىلىشى بىلەن باشلانغان تەسلىمچىلىك يولى ئاخىرى بېرىپ 1949 ـ ژىلىنىڭ ئاخىرىدا ئازات شەرقىي تۈركىستاننى، پۈت ـ قولىنى باغلاپ، خىتاي كوممۇنىستلىرىغا تۇتۇپ بېرىش بىلەن ئاياقلاشتى. شۇنداق قىلىپ، 1944 ـ ژىلى ئىلىدىن باشلانغان، ۋەتىنىمىزنىڭ شىمالىدا غەلىبىگە ئېرىشكەن مىللىي ئازاتلىق ئىنقىلاۋىمىز مەغلۇبىيەت بىلەن ئاياقلاشتى...

ئىنقىلاپ مەغلۇپ بولغان بولسىمۇ، خەلقىمىزنىڭ قەلبىدە يانغان ئازاتلىق ئىدىيەلىرى ئۆچمىگەن ئىدى. ئازاتلىق غايىسىدىن ۋاز كەچمىگەن، كىلەچەكتىن ئۈمىدىنى ئۈزمىگەن شائىر 1950 ـ ژىلى يانۋاردا يازغان «ئىرادە» ناملىق شېئىرىدا:

ئىشىنىمەن، خەلقىمىزنى كۈتىدۇ تاڭلار،
كۆرەش بىلەن تاپىمىز بەختنى ھامان.
ئەگرى ـ توقاي بولسىمۇ تارىخنىڭ يولى،
چوقۇم ئازات بولىدۇ بۇ ئۇيغۇرستان! ـ

دەپ ئۈمىتۋار روھىنى ئىپادىلەيدۇ.

كىتاپنىڭ «تاڭ ناخشىسى» دەپ ئاتالغان 2 ـ بولۇمىدە، ئەزگۈچى زالىملارغا نەپرەتلىنىش، يوقسۇللار «ئازاتلىغى»نى مەدھىيلەش مەزمۇنىدىكى بەزى شېئىرلارنى ئوقۇيمىز. بىز بىلىمىزكى ھەر بىر شائىر ئۆز دەۋرىنىڭ پەرزەندى، ئۇنىڭ دۇنياغا قارىشىغا ئۆزى ياشىغان دەۋرىنىڭ ھۆكۈمران ئىدېئولوگىيەسى تەسىر قىلماي مۇمكىن ئەمەس. شۇڭا كۆرە شائىر توپلىمىنىڭ بۇ 2 ـ بولۇمىدىكى بىر قىسىم شېئىرلىرىدا يالغان يوقسۇللار ئازاتلىغىنىڭ مەلۇم تەسىرلىرىگە ئاز ـ تولا ئۇچرىغانلىغىنى كۆرىمىز. بىز بۇنى تەبىئى ئەھۋال ـ دەپ ھىساپلايمىز. بىراق، شائىر ئىجادىنىڭ دەسلەپكى قەدەملىرىدىن تارتىپ، ئاخىرىغىچە بولغان بارلىق شېئىرلىرىغا سىڭگەن ئاساسى ئىدىيە؛ ۋەتەن ـ مىللەتكە مۇھەببەت، ئۇنىڭ پاجىئەلىك تەغدىرىگە ئېچىنىش، ئاممىنى كۆرەشكە چاقىرىش، ئازاتلىققا ـ ئىستىقلالىيەتكە ئىنتىلىشتىن ئىبارەت.

شۇنىڭ ئۈچۈن بىز شائىرنىڭ بۇ كىتاۋىنى رەڭگارەڭ گۈللەرگە تولغان شېئرى گۈلزارلىق ۋە ۋەتەنپەرۋەر

شېئىرلار بىلەن تولدۇرۇلغان قىممەتلىك غەزىنە دەپ قارايمىز. ئەسلىدە بۇنداق كىتاپلار، ئەلۋەتتە بىر نەچچە قېتىم يورۇق كۆرۈشى كېرەك ئىدى.

كىتاپنىڭ 2 ـ بۆلۈمىگە قوشۇمچە قىلىپ بېرىلگەن «كوكۇل كۈيلىرى» بابىدىكى ئىشقى مۇھەببەت تېمىسىدا يېزىلغان شېئىر ـ غەزەللىرى، چوڭقۇر لىرىزمى، يۈكسەك بەدىئىلىكى، پاساھەتلىك تىل بىلەن ئالاھىدە كۆزگە چېلىقىدۇ.

مەسىلەن: شائىر «قىلدىم» رادىفلىق غەزىلىدە مۇنداق دەپ كۈيلەيدۇ:

سېنىڭ ئىشقىڭدا ئەي دىلبەر، سەھەرلەردە ناۋا قىلدىم،
مۇھەببەت ئەرزىنى ئېيتىپ، ئۆزەڭگە ئىلتىجا قىلدىم.
نېتەي ئەمدى، سېنىڭ ئىشقى ئوتۇڭدا كۆيگىنىم قالدى،
بۇ ھىجران خەنجىرى بىرلەن يۈرەگىمنى يارا قىلدىم.
تېۋىپكە ئەرزى ھال ئېيتسام، ۋىسالىڭنى «شىپا» دەيدۇ،
ۋىسالىڭدىن شىپا ئىزدەپ، ئەزىز جاننى پىدا قىلدىم.
مېنىڭ تارتقان ئازاۋىمنى سېنىڭدىن ئۆزگە كىم بىلسۇن؟
جۇنۇن ۋادىسىدا تەنھا ئۆزەڭگە ئىختىدا قىلدىم...

... ...

كىتاپنىڭ 3 ـ بۆلۈمى، «زىندان ناخشىسى» دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ ھەرگىزمۇ تەسادىپىي ئەمەس. تۈرمە ـ زىندان ـ ئۇ سىناق مەيدانى، تۈرمىدە ھەر بىر ئىنسان قاتتىق سىناقتىن ئۆتىدۇ. بىر ئىنساننىڭ ھەقىقى ئىنسانلىقى ـ تۈرمە ھاياتىنىڭ ئەڭ ئېغىر قىيىن ـ قىستاق، ئازاپ ـ ئوقۇبەتلىرىنى باشتىن كۆچۈرۈپ تۇرۇپ، ئۆزىنىڭ ئىنسانى ۋىجدانىنى، گۈزەل ئەخلاقىنى، مۇسۇلمانلىق ئىمانىنى پاكىز ساقلالىغان بولۇشىدا، ھاياتنىڭ ئېغىر سىناقلىرىدىن سۈرۈنمەي ئۆتەلىشىدە، سابىت ئۇيغۇرى ئەينە شۇنداق ھايات سىناقلىرىدىن سۈرۈنمەي ئۆتەلىگەن شائىر. ئۇ ئۆز خەلقى بىلەن تەغدىرداش بولۇپ ياشىدى، ئەسەرلىرىدە جاپاكەش مىللىتىنىڭ قايغۇ ـ ھەسرىتىنى، ئارزۇ ـ ئارمانلىرىنى، ئازاتلىققا بولغان تەلپۈنۈشلىرىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرەلىدى. ئۇ 1958 ـ يىلى يانۋاردا يازغان «بورانلىق كۈنلەر» ناملىق شېئىرىدا:

ئۇچۇق تۇرغان ئاسمان تۇتۇلدى بىردىن،
قاراڭغۇ زۇلمەتكە ئايلاندى كۈندۈز.
گۈلدۈرمۇما گۈلدۈرلەپ پەلەك قەسرىدىن،
چاقماق چېقىپ سامادىن قۇيۇلدى يۇلتۇز.
ئارقىدىن باشلاندى كۆرەش ژىغىنى،
مەرتلەرنىڭ بېشىغا تەگمەكتە تاياق،
تۆھمەتنىڭ قاپقىنى ئېچىلدى بىردىن،
بورانلىق شۇم كۈنلەر باشلاندى شۇنداق!

دەپ خەلقىمىزنىڭ بېشىغا كەلگەن قارا كۈنلەرنى ئوبرازلىق مىسرالاردا بايان قىلىپ بېرىدۇ.

يوقۇرىدا ئېيتقىنىمىزدەك، تۈرمە (زىندان) ھەر بىر ئىنسان ئۈچۈن سىناق مەيدانىدۇر. ھەقىقى ئىنسانلار بۇ مەيداندا قەھرىمانلىق كۆرسىتىپ، ئېغىر ئازاپلارنى يېڭىپ ئۆتىدۇ ياكى شېھىتلىك شەربىتىنى ئىچىدۇ. ئىنتايىن ئاز ساندىكى قورقۇنچاقلار ئاسانلىق ئىزدەپ خائىنلىق يولىغا ماڭىدۇ. شائىر تۈرمە ھاياتىدا يۈز بەرگەن مۇنداق رىئاللىقنى «خائىننىڭ ئۆلۈمى» ناملىق شېئىرىدا سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق يارقىن ئوبرازلاردا مۇنداق ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ.

قەھرىمان بوپ ئۆلدى ئىمىنجان ئىكرام،
«خائىن» دەپ نام ئالدى كەنجاخۇن بەدنام.
ئەسلىدە كىم بولۇپ يارالسا ئادەم،
شۇ بولۇپ ئۆتەركەن دۇنيادىن تامام.

خاتالىق قىلغاننى كېچىرىش مۇمكىن،
خائىنلىق قىلغاننى كېچىرىپ بولماس.
خەلقىڭگە خىيانەت قىلغان ئىكەنسەن،
ئەبەدى قارا يۈز بولىسەن، خالاس!

ئۇزۇن يىللىق ئۆمرىنى ختاي زىندانلىرىدا، ئېغىر ئازاپ ـ ئوقۇبەتلەر ئىچىدە ئۆتكۈزگەن شائىر ئەشۇ دوزاق ئىچىدە تۇرۇپمۇ ئۆز ۋەتىنىگە، خەلقىگە بولغان ساداقىتىنى ساقلىدى. ئۇ 1971ـ 1972 ـ يىللاردا يازغان «مىللىي ناخشىلار» ناملىق شېئىرىنىڭ ئاخىرقى كۇپلېتىدا:

دولقۇنلىنىپ، كۆكنى يېرىپ، تاغلاردىن ئۆتەر،
جان يۈرەكتىن ئۇرغۇپ چىققان ئوتلۇق ئاۋازىم.
قاچان كېتەر زىمىستانىڭ، كېلەر باھارىڭ،
ئەي ئەسىرلىك مۇڭغا چوككەن ئۇيغۇرستانىم!ـ

دەپ كۈيلەيدۇ.

كىتاپنىڭ 4 ـ بۆلۈمى «ھىجران ناخشىسى» دەپ ئاتالغان، بۇ ھەرگىزمۇ تەسادىپىي ئەمەس. شائىر 1981ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدا قازاقىستان تەۋەسىگە كۆچۈپ چىقتى. بۇ تەۋەدە شەخسەن ئۆزى خاتىرجەم ياشاش شەرائىتىغا ئېگە بولغان بولسىمۇ، ختاينىڭ زۇلمى ئاستىدا ئازاپ چېكىۋاتقان خەلقىنى ئويلاپ بىئارام بولاتتى. 50 يىللىق ھاياتى ئۆتكەن ئانا دىيارىنى سېغىنىپ، ھىجران ئازاۋىنى تارتاتتى. ئۆز يۇرتىدىن ئايرىلىپ چەتئەللەردە مۇساپىر بولۇپ ياشاش ھەر قانداق كىشىنىڭ قەلبىنى ئازاپلايدىغان ئېغىر قىسمەت. شائىر قازاقىستان تەۋەسىگە چىقىپ، ئاز كۈندىن كېيىن يازغان «ھىجران» ناملىق شېئىرىدا بۇ تۇيغۇسىنى ئىپادىلەپ مۇنداق دەپ يازىدۇ:

ۋەتەندىن ئايرىلىپ ئۆتكەن ئۆمۈرگە،
ھېچ كىشى كۆڭلىدە رىزا بولمىغان.
دېمەككى، ئۆز ۋەتەن ھەممىدىن ئەلا،
ۋەتەنسىز خۇش ئۆمۈر ئەسلا بولمىغان!

شائىر 1991 ـ يىلدىن كېيىنكى دەۋردە يېزىلغان شېئىرلىرىنى «ئىستىقلال ناخشىسى»دەپ ئاتاپ، بۇ كىتاپنىڭ 5 ـ بۆلۈمىگە كىرگۈزگەن. بۇمۇ تەسادىپىي ئەمەس. چۈنكى بۇ دەۋردە ئوتتۇرا ئاسىيادىكى قېرىنداش خەلقلەر ئۆز ئىستىقلالىغا ئېرىشتى. بۇ تەسرات

ئۇيغۇرستان مىللىي ئازاتلىق ھەرىكىتىنى تىركىشىش باسقۇچىغا كىرگۈزگەن مۇھىم ئاساسلاردىن بىرسى بولـدى. بىز شائىرنىڭ مۇشۇ دەۋىردە يېزىلغان شېئىرلىرىنى كۆزدىن كۈچۈرىدىكەنمىز، شۇ دەۋىرنىڭ تەلۋىگە مۇۋاپىق شېئىرىيەتنىڭ سىياسى لىرىكا ژانىرىغا كۆپىرەك مۇراجىئەت قىلغانلىقىنى كۆرىمىز. شۇنىڭدەك شائىر قەلىمىنىڭ تېخىمۇ ئۆتكۈرلەشكەنلىگى،ئىپادىلەش ماھارىتى تېخىمۇ يۈكسەلگەنلىگى تېخىمۇ ياققال بايقىلىدۇ. شائىرنىڭ «ئىشەنچ» ماۋزۇلۇق شېئىرىدا:

ۋاقىت ۋە ھەرىكەت ھەممىگە قادىر،
ئۇ تاغنى قۇم قىلار، شاھنى مۇساپىر.
ئويلىساڭ ئوي يەتمەس ئولۇق ئىشلارنى،
ۋاقىت ئۆزى روياپقا چىقىرار ئاخىر...
تۈنۈگۈنلا جاھانغا سىغمىغان سوۋېت،
كۈلىنى كۆكلەرگە ئۇچاردى زامان،
تۈنۈگۈن مەھكۇم بوپ ياتقان مىللەتلەر،
ھە، بۈگۈن ئۆزىگە ئۆزى ھۆكمىران.
ئامەتۇ ـ قىسمەتلەر باقى ئەمەسدۇر،
ئايلىنىپ تۇرىدۇ بۇ چەرخى دەۋران.
ئەي، مىسكىن ئۇيغۇرۇم، ئۈمىت ئۈزمىگىن،
ساڭىمۇ كېلىدۇ ئازاتلىق زامان! ـ

دەپ كۈيلەيدۇ.

كىتاپنىڭ 5 ـ بولۇمىنىڭ ئاخىرىغا «تەپەككۇر دۇردانىلىرى» دەپ ئاتالغان بىر بولۇم قوشۇمچە قىلىپ بېرىلگەن. بولۇمدە ئاساسەن ئىخچام شەكىل،چوڭقۇر فىلوسوفىيەلىك پىكىرلەرگە ئىگە رۇبائىيلار بىلەن پارچىلار ئورۇن ئالغان. بۇ شائىر ھاياتىنىڭ ئەگىر-توقاي يوللىرىدا باشتىن كەچۈرگەن سەرگۈزەشتىلەر،تەقدىر سالغان ئېغىر قىسمەتلەردىن چىقىرىلغان مەنتىقى خۇلاسە، فىلوسوفىك يەكۇنلەردىن ئىبارەت. شۇڭا «تەپەككۇر دۇردانىلىرى» دەپ ناھايىتى توغرا، ئورۇنلۇق نام بېرىلگەن.

مىسال ئۈچۈن مۇشۇ بولۇمدىكى رۇبائىيلاردىن بىرىنىككىسىنى كەلتۈرىمىز:

ئەي، ۋەتەن، مېھرىڭدىن ئايرىما مېنى،
ئۇچقۇرلۇق قاناتتىن قايرىما مېنى،
ئامالسىز قويىنۇڭدىن كەتتىم ژىراقلاپ،
كەچۈرگىن، ئەيىپكە بۇيرىما مېنى!

* * *

يىتىم سەن ـ ئەگەر ئۆز ئېلىڭ بولمىسا،
قولۇڭدا دۆلىتىڭ، يېرىڭ بولمىسا،
دۇنياغا كەلگىنىڭ، كەتكىنىڭ بېكار،
ھاياتتىن بىر قېتىم كۆڭلۈڭ تولمىسا!

كىتاپتا مۇنداق رۇبائىيلارنى يۈزلەپ ئۇچرىتىش مۇمكىن.

شۇنداق قىلىپ، «ھايات ناخشىلىرى» شائىر ھاياتىنىڭ سەمەرىسى بولۇپ، ئىنقىلاۋى شائىرنىڭ ئۆز خەلقىگە تەغدىم قىلغان يۈرەك سوغىسىدۇر. ئۇ كومپوزىتسىيەلىك قۇرۇلۇشى جەھەتتىن بىر ـ بىرىگە ئورگانىك ھالدا باغلانغان 7 بولۇمدىن تەركىپ تاپقان. مۇئەللىپ ئۆزى ئېيتقاندەك: ـ«ھايات ناخشىلىرى»ـ 7 يولتۇزدىن تەركىپ تاپقان ئۈركەرگە ئوخشايدۇ. ئۈكەرنى بىر- بىرىدىن ئايرىۋېتىش مۇمكىن بولمىغاندەك، بۇ توپلامنىمۇ بۆلۈۋەتكىلى بولمايدۇ.» بۇ كىتاپ ئۆزىنىڭ چوڭقۇر مەزمۇنى،رەڭدار شېئىرى شەكىللىرى ۋە مۇستەھكەم كومپوزىتسىيەلىك قۇرۇلۇشى بىلەن شائىرنىڭ جەڭگاۋار ھاياتىنى، سۇنماس ئىرادىسىنى، جوش ئۇرۇپ تۇرغان شائىرلىق تالانتىنى نامايان قىلىپ بېرىدۇ. بۇ كىتاپ ـ شائىر ھاياتىنىڭ ئەينىگى سۈپىتىدە، خەلقىمىزنىڭ روھى بايلىغى بولۇپ قىلىشىغا، خەلقىمىزنىڭ ۋە ئەۋلاتلىرىمىزنىڭ قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئېلىشىغا ئىشەنچىمىز كامىل.

مەن قەلەمداش دوستۇمنىڭ تېنى ساق بولۇپ، خەلقىمىزگە تېخىمۇ كۆپىرەك نادىر ئەسەرلەر يارىتىپ بېرىشىنى چىن كۆڭلۈمدىن تىلەيمەن.

كىتاپخانلارغا چوڭقۇر ھۆرمەت ۋە سالاملار بىلەن:
ئەخمەت ئىگەمبەردى.
1998 ـ ژىل، دېكابىر.
ئادېلايدې ـ ئاۋستىراليە.

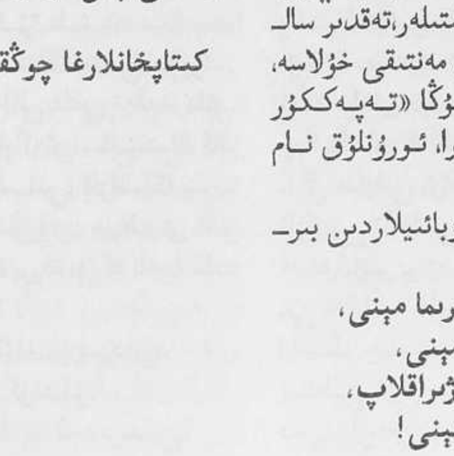

مۇقەددىمە

مېنىڭ ناخشام

مەن تۇغۇلۇپ كۆز ئاچقان، ياشىغان زامان،
يالقۇنلانغان كۈرەشلەر زامانى ئىدى.
بايراقلار لەپىلدەپ، سىگنال ياڭراپ،
شىددەتلىك جەڭلەرگە چاقىردى مېنى!
مەيدانغا كىردىم مەن ئوتتەك لاۋۇلداپ،
قولۇمدا كۆتىرىپ يالقۇنلۇق ئەلەم.
بۇ جەڭدە غالىب چىقىش ئۈچۈن دۈشمەندىن،
بىر قولغا قۇرال ئالدىم، بىر قولغا قەلەم.
بىزگە ھازىر ژىغلاڭغۇ قوشاقلار ئەمەس،
باتۇر ئاۋاز، جاڭگاۋار ناخشىلار كېرەك.
كۈرەشتە قورقانچاق، نامەرتلەر ئەمەس،
ئوت ژۈرەك، مەردانە جەڭچىلەر كېرەك!
كۈرەشچان دەۋرىمنىڭ شائىر ئوغلىمەن،
جاڭگاۋار ناخشىلار ئېيتىپ ياشايمەن.
خەلقىمگە كۈچ — قۇۋۋەت بېرىمەن، ئەمما،
دۈشمەننى بومبا بوپ يېرىپ تاشلايمەن!
بوراندەك گۆكىرەپ ئۇچار ئاۋازىم،
ۋولقاندەك لاۋۇلرى كېتەر ئۇزاققا.
ئەزەلدىن جەڭ قىلىپ ئۆسكەن ئوغۇلمەن،
جاڭگاۋار كۈيلىرىم ياڭرار قۇلاقتا!
ناخشام مېنىڭ: يالقۇنلۇق كۈرەش بايرىقى،
دۈشمەنگە — ئاتەش بۇ، دوستلارغا — بايراق.
ناخشام مېنىڭ: جاڭگاۋار ھايات چاقىرىقى،
ياشاشقا، كۈرەشكە، چاقىرار ياڭراق!
ناخشىلىرىم — ئازاتلىق گىمنى بولۇپ،
ۋەتەننىڭ كۆكىدە جاراڭلاپ تۇرار.
ئەۋلاتلار قولىغا چۈشۈپ قالسا بىر كۈن،
كۈرەشچان دەۋرىمنىڭ ئەلبۇمى بولار!

1945 ـ ژىل.

كۇرەش ناخشىسى

(1944 ـ 1949 ـ ژىللار)

«بىزنىڭ خەلقىمىز، ئەركىنلىك ئۈچۈن كۈرەشتە ئۆلۈپ تۈگەپ كېتىشكە رازىكى، دۈشمەنگە قۇل بولۇپ ياشاشقا رازى بولمايدۇ.»

ئەخمەتجان قاسىمى.

غېنى باتۇر

غېنى باتۇر مەيداندا،
دۇشمەنگە يۈز تۇتقاندا.
جىرەن ئېتى ئاستىدا،
ئويناپ ماكدى ئالدىدا...

چىقتى باتۇر چېلىشقا،
ئەلنى ئازات قىلىشقا.
چاتماق بولۇپ جەڭلەردە،
ياۋ باغرىنى تىلىشقا!

غېنى باتۇر دانادۇر،
خەلىقلەرگە پانادۇر.
ئۇ سوقۇشقا كىرگەندە،
يالقۇن ئوتتەك يانادۇر.

غېنى باتۇر ئىزى بىز،
ئۇنىڭ ئوغۇل قىزى بىز.
ۋەتەن ئۈچۈن جەڭلەردە،
غېنى باتۇرنىڭ ئۆزى بىز!

(بۇ شېئىر: 1945 ـ يىلى غېنىۋاردا «فرونت خەۋىرى» گېزىتىدە بېسىلغان).

كۈرەشتە ئالغا!

تاغدا كۆلۈپ يۈزىن ئاچقان قىزىل گۈللەردەك،
ئېچىلغان گۈزەل ئېلىم ـ شەپقەتلىك ۋەتەن!
ئۈستىدە ئەرىش بويلاپ، ئەۋىج ئېلىپ بەك،
يېڭىش سىرى قايىنماقتا قانلىق، كەسكىن جەڭ.

بۈگۈن بىزدە باشلانماقتا ئەركىن ـ هۆر هايات،
خەلقىمىزنىڭ ئارزۇلىرى مۇرات تاپماقتا.
مۇبارەكلەپ يېڭى تۇرمۇش، يېڭى هاياتنى،
نەغمە ـ ناۋا سادالىرى قانات قاقماقتا!

ئازاتلىققا تەشنا بولغان ئوتلۇق ۋۇرەكلەر،
ئىنقىلاپنى قارشى ئېلىپ ئاۋاز قاتماقتا.
كۈرەشلەرگە بەل باغلىغان باتۇر بىلەكلەر،
شىرغۇراندەك جەڭ قويىنغا ئۆزىنى ئاتماقتا!

تېخى بىزنىڭ ئالدىمىزدا، هېساپسىز نۇرغۇن،
تاغدەك ئېغىر ۋەزىپىلەر قاتار تۇرماقتا.
كۈرەشلەرنىڭ قايىنىمدا ئۆزەڭنى تاۋلاپ،
ئەي، دوستلىرىم، غەيرەت بىلەن ئاتلىغىن ئالغا!

(بۇ شئېر: «ئازات شەرقىي تۈركستان» گېزىتىنىڭ 1945 ـ يىل 21 ـ مارت سانىغا بېسىلغان)

دوستلارغا*)

ئەزىز دوستلار ئاتلىنىپسىز قۇتلۇق سەپەرگە،
باسقان هەر ـ بىر قەدىمىڭىز گۈللەرگە تولسۇن.
جەڭلەردە ياۋنى يېڭىپ، قايتىڭلار ئامان،
ئەجداتلار روهى سىزگە مەدەتكار بولسۇن!
ۋەتىنىم ئازات بولغان ئاشۇ كۈنلەردە،
سىز بىلەن قۇچاغلىشىپ بىز كۆرىشەرمىز
ئېلىنىڭ باغلىرىدا سىز دوستلار بىلەن،
سەيلە قىپ، ناخشا ئېيتىپ، شات كۈلىشەرمىز!

جاۋاپ

تەلكىنىڭ شوخ شاماللىرى پەرۋاز قىلىپ،
ئاقۇ ـ قارا بۇلۇتلارنى هايداپ ئۆتەر.
ئەي، دوستلىرىم، سىزنى سېغىنىپ، سالام يازدىم،
خوشاللىق كۈن ـ سەهەرلەردە بېرىپ يېتەر!

خوشلىشىپ ماڭغاندا، سىز دوستلار بىلەن
يېتىمىز! ـ دېگەن ئىدۇق يېڭىشلارغا.
كېلىمىز، ئەشۇ سۆزنى دىلدا ساقلاپ،
بەرداشلىق بېرىپ ئېغىر چېلىشلارغا!

(ئا. سوپى)

*) (1945 ـ يىلى باهاردا ئالدىنقى سەپتە جەڭ قىلىۋاتقان دوستلىرىمغا ۋۇقۇرىدىكى بىرىنچى شئېرنى يېزىپ ئەۋەتكەن ئېدىم. مەيداندىكى دوستۇم ئاۋەكرى سوپى «جاۋاپ» دېگەن شئېرنى يېزىپ ئەۋەتكەن ئېكەن! جەڭ مەيداندىن ساق قايتىپ كەلگەن بولسىمۇ، ياش ئۆلۈپ كەتكەن دوستۇمنىڭ خاتىرىسى ئۈچۈن بۇ ئىككى شئېرنى، توپلامغا كىرگۈزۈپ قويدۇم.)

باغ

ئاتتى تاڭ، چىقتى قۇياش، نۇرلارغا تولدى ئاسمان،
قىش ـ زىمىستانلار كېتىپ، كەلدى باهارىم ياشنىغان.
شۇ باهارنىڭ زەۋقى بىرلە يايرىدى كۆڭلۈم مېنىڭ،
دىل قۇشۇم پەرۋازغا كەلدى، سايرىشىپ، شېرىن زابان

ياشنىغان باغ دېگىنىم ـ ئازات گۈلىستان ۋەتىنىم،
شۇ ۋەتەندە ئەركە ئويناپ ئۆسمەكتىمەن شادىمان!
بار جاهانغا تەڭ قىلماسمەن، ۋەتىنىمنىڭ كۆركىنى،
باغلىرى جەننەتكە ئوخشار، تاغلىرى گۆهەرگە كان!
ئەي، ۋەتەن، مېهرىڭ بىلەن ئازادە ـ ئۆستەردىڭ مېنى،
مەن ساڭا خىزمەت قىلۇرمەن، تا جېنىم بولسا ئامان!

1945 ـ يىلى، ماي.

جەڭچى خىتاۋى

ۋەتەن - ئانا ئەمر قىلدى، مەيدانلارغا كىرىشكە،
دۈشمەنلەرنىڭ كاللىسىنى ئۈزۈپ تاشلاپ يەنچىشكە.
تىنىمىز - چوغ، قانلار - يالقۇن، كەلسە دۈشمەن كۈل بولار،
ئازاتلىقنىڭ تاڭچىسى بىز، باسقان ئىزىمىز نۇر بولار.
گۈلدۈر - قاراس چاقماق چېقىپ، يالقۇنلانغان تۈنلەردە،
شىرلار ئوخشاش ھايقىرارمىز، مەيدانلارغا كىرگەندە،
ئالىمىز بىز، ئالدۇرمايمىز، قانلار سەلدەك ئاقسىمۇ،
پاك تېنىمىز يەر قۇچاغلاپ، مەيدانلاردا قالسىمۇ!
تارىخلاردا ئىزى قالار، بۇ جاڭگاۋار ئانلارنىڭ،
كېلەچەككە نۇرى تارار، بىز ئاتقۇزغان تاڭلارنىڭ!
ژۈرۈك دوستلار، ژۈرىشىمىز، يەر يۈزىنى تىترەتسۇن،
يالتىرلىغان ئالماس قىلىچ، ياۋ بېشىنى سەكرەتسۇن!
تا ئەزەلدىن يەڭگۈچى بىز، يېڭىلمەيمىز ھېچقاچان،
ئازات قىلىپ ئانا يۇرتنى، قۇرىمىز - جەننەت ماكان!

1945 - ژىل، سېنتەبىر.

ۋەسىيەت

ئۈزەم كەتتىم، قىلىپ ئارمان، قەدىردان يۇرت - ئېلىم قالدى،
ئېلىمنىڭ قۇينىدا بەختى ئېچىلغان مىللىتىم قالدى.
ئازاتلىققا بولۇپ تەشنا، زۇلۇمغا قارشى ئاتلانغان،
ۋەتەنپەرۋەر، غەيۇر ئوغلان، كۈرەشچان دوستلىرىم قالدى.
تېخى يەتتە ۋىلايەتتە، ئېزىلگەن قانچە خەلقىم بار،
شۇلارنىڭ بەختىنى كۆرمەي، ژۈرەكتە ئارمىنىم قالدى!
شۇ خەلقىم يېشىدىن پەيدا بولۇپتۇ قانچە دەريالار،
غەزەپتىن ماۋج ئۇرۇپ ئاققان تۇمەن دەريالىرىم قالدى.
ئايا، دوستلار، ۋەتەن سۆيگىن، ۋەتەننى پاكلىغىن ياۋدىن،
ۋەتەنسىز ئەردە بەخت بولماس - دېگەن ۋەسىيىتىم قالدى!

1945 - ژىل، ئۆكتەبىر.

سالام

ئۇشبۇ قۇت بايرام بىلەن جەڭچى ئوغۇللارغا سالام،
ئەل - ۋەتەننىڭ باتۇرى، پەخرى بوغۇنلارغا سالام.
قانغا - قان ۋە جانغا جان ئالماقنى ھەريان ئىستىگەن،
شۆھرىتى غالىپ - يېڭىلمەس ئارسلانلارغا سالام!
چەكسىمۇ مىڭلاپ مۇشەققەت، ھەق يولىدىن يانمىغان،
ئەل ئۈچۈن جېنى تەسەددۇق قەھرىمانلارغا سالام.
قان قۇسۇپ پۇتسۇن - ئۇجۇقسۇن ۋەتىنىمنىڭ ياۋلىرى،
ياۋنى يەكسان ئەيلىگەن غالىپ قىرانلارغا سالام.
يوپ - يورۇق كۆڭلەر ئۈچۈن جانلارنى پىدا ئەيلىگەن،
ھۆر ھاياتنىڭ تاڭچىسى - ساھىپ جامالارغا سالام!

1946 - ژىل، ئاپرېل.

ئەيلىمە*)

ئەي قېرىنداش، ئالدىراپ، تېچلىقنى خۇممار ئەيلىمە،
تېچلىق شۇئارىنى بوينۇڭغا زۇننار ئەيلىمە.
بۇ جاھان، ئەرك ئۈچۈن قايناق كۈرەش مەيدانىدۇر،
جەڭ قىلماي ئۆزى كېلەر جەننەتنى خۇشتار ئەيلىمە.
قان تۆكۈپ، قۇربان بېرىپ يەتكەن ئازاتلىق دەۋرى بۇ،
سەن ئۇنى قولدىن بېرىپ، ئاخىر پۇشايمان ئەيلىمە!
مىللىتىڭ دۈشمەن قولىدا خار بولۇپ ياتقاندا سەن،
پادىشالىق تەختىگە يەتمەكنى خۇممار ئەيلىمە.
دائىما ھوشيارى بول، ئەترابىقا بېقىپ باس ئاياق،
ئەسلى يات بىگانىنى ئۆزەڭگە دوست - يار ئەيلىمە.
ئەرزىمەس مەنسەپ ئۈچۈن دۈشمىنىڭگە ئالدىنىپ،
قانچە ژىل تارتقان جاپا، مېھنەتنى بېكار ئەيلىمە!

1946 - ژىل، ئىيۇن.

*) بۇ شېئىر - گومىنداڭ ھوكۇمىتى بىلەن تېچلىق بىتىمى تۈزۈلۈش تەرەپدارلىرىغا قارشى يېزىلغان.

كېلىدۇ

(فرونتتىن قايتىپ كەلگەن جەڭچىلەرگە بېغىشلايمەن)

تاڭ سەھەر سەيرە ئېتىپ، ئوينىاپ سابالەر كېلىدۇ،
چەرخ ئۇرۇپ، جەۋلان قىلىپ، بۇلبۇلگويالەر كېلىدۇ.
ئەي ئېلى، قوينۇڭنى ئاچ، ئوغلانلىرىڭنى قارشى ئال،
سېنى ئازات ئەيلىگەن ئول رەھنىمالەر كېلىدۇ.
زور كۈرەش مەيداندا دۈشمەننى مەغلۇپ ئەيلىگەن،
ئەل ئۈچۈن جېنى تەسەددۇق، مەرت ئاغالەر كېلىدۇ.
قۇل بولۇپ يەتتە ۋىلايەت قالدى دۈشمەن ئىلكىدە،
مەخسىتىگە يەتمىگەن ئارمان نىدالەر كېلىدۇ.
ئەل - يۇرتنى سېغىنىپ كۆيگەندۇ جەڭچى ژۈرىگى،
يارىنى كۆلدۈرگىلى دەرتكە داۋالەر كېلىدۇ.
دوستلىرىڭنى قارشى ئېلىپ، ئەي «ئۈچقۇن» سازىڭنى چال،
ناخشىلارغا جۆر بولۇپ، نەغمە - ناۋالەر كېلىدۇ!

1946 - ژىل، ئىيۇل.

تېچلىق

كىم بىزگە تاڭدى بۇ «تېچلىق» دېگەننى،
ئۇنىڭچۇن قانچىلىك بەدەللەر بەردۇق؟
«تېچلىق» - دەپ چۇشەردۇق قولدىن قىلىچنى،
لەنتى ياۋ بىلەن پۈتۈمگە كەلدۇق!

تېچلىق كېرەك، ۋالېكىن ئەشۇ تېچلىقنى،
مۇقەددەس ھوقۇقنى بېرىپ ئالمايمىز.
دۈشمەنلەر بەرمىسە بىزگە ھۆرلۈكنى،
ئۇ ئۆزى كېلەر - دەپ قاراپ تۇرمايمىز!

تېچلىق بىلەن كەلمىگەن مۇستەقىللىقنى،
كۈرەشتە قان تۆكۈپ كەلتۈرىمىز بىز.
ياخشىلىقچە كەتمىگەن گېزەندىلەرنى
مىلتىق نەيزىسى بىلەن كەتكۈزىمىز بىز!

1946 - ژىل، سېنتەبىر.

كۈرەش داۋانلىرىدا*)

ۋەتەن ئۈچۈن جاندىن كېچىپ جەڭگە ئاتلاندۇق،
بۈيۈك مەخسەت، ئالى نىشان ئالدا بولغاشقا.
چېكىنمىدۇق، نى بىر مۈشكۈل داۋانلار ئاشتۇق،
دىلدا ئۈمىت چىراقلىرى پارلاپ تۇرغاشقا.

مەخسەت ئۇلۇق، لېكىن يوللار مۈشكۈل خەتەرلىك،
ئالدىمىزدا ئېگىز داۋان، ئېغىر سىناقلار...

مەيلى، ئەگەر، مەسلەك ئۈچۈن بولساممۇ قۇربان،
مۇقەددەس جەڭ مەيدانىدا ئىزلىرىم قالار!

ھەر نە بولسا، چۈشتۇم كۈرەش مەيدانىغا مەن،
غۇلاچ تاشلاپ ئۈزەرمەن جەڭ قايناملىرىدا.
مەسلىكىم ـ ماياك ماڭا، خەلقىم ـ تايانچىم،
چارچىماسمەن ئۇلۇق ۋۇرۇش داۋانلىرىدا...

*) بۇ شېئىر ـ 1946 ـ ژىل نويابىردا مىللىي ئارمىيە ئالدىنقى سېپىگە ئاتلانغان كۈنى يېزىلغان.

نويابىر تېڭى *)

ئۆتمۈش كۈنلەر بېشىمىزغا ۋەھشەت ياغدۇرۇپ،
قارام تەغدىر ئۈستىمىزدە كۈلۈپ باقاتتى...
ئېلى، تارىم دەريالىرى ئاقار مەۋج ئۇرۇپ،
تەكرى تېغىم سۈكۈناتقا چۆكۈپ ياتاتتى...

ئېچىندى جان، قايىندى قان، ئۆرلىدى ۋىجدان،
قەھرىمىزدىن ئوتتەك يېنىپ جەڭگە ئاتلاندۇق!
بەلدە كەمەر، قولدا شەمشەر، تېقىمدا تۇلپار،
ھەر مەيداندا ياۋنى يېڭىپ ئۈستۈنلۈك ئالدۇق!

ئېلخانتۆرەم ئازاتلىقنى قىلغاندا جاكا،
كەڭ ۋادىنى قاپلاپ كەتتى خوشاللىق قىقاس...
بۇ قىقاس ـ ئازاتلىقنىڭ ساليوتى ئېدى،
بۇ قىقاس ـ كېلەچەككە سېلىنغان ئاساس!

ئېلى، ئالتاي، تارباغاتاي قىلار تەنتەنە،
قەشقەرىيە ۋادىسىدا كۈرەش ئوتى چوغ!

ئەرك ئۈچۈن جەڭگە كىردى، كۈرەشچان ئەرلەر،
غالىبىيەتكە يول باشلىدى، شانلىق يېشىل تۇغ!

ئەشۇ قۇتلۇق كۈنلەرگە بۈگۈن ئىككى ژىل،
ئاجايىپ ھۆر زامانغا ئېشىك ئاچتۇق بىز...
ئەڭ گۈزەل ئارزۇلارغا يېتىپ بىر يولى،
يۇرتىمىزنى باراقسانلىق بوستان ئەتتۇق بىز!

مانا بۈگۈن غالىبانە قەدەملەر بىلەن،
يېڭىشتىن يېڭىشلارغا ئۆرلەپ بارىمىز...
ئازات ۋەتەن قوينىدا جەۋلان قىلغۇچى،
نويابىردىن قانات ئالغان شۇڭقار ئۆزىمىز!

ۋەتىنىمىز بۆسۈپ ئالغا، توي تارتىپ بارار،
تاڭ قىزلىرى كۆكرىگىدەغەلىبە چېچىكى...
تەگرىتاغدىن ئاشۇرۇپ شوخ ھىسلارنى چاچار،
«ئۈچقۇن»لارنى يالقۇنلىتار نويابىر تېڭى!

*) ـ بۇ شېئىر 1946 ـ ژىل نويابىردا «ئىنقىلاۋىي شەرقىي تۈركستان» گېزىتىگە بېسىلغان.

تەبىئەت تۈيغۇلىرى

باھار كەلدى

باھار كەلدى بار ئالەمنى تۈيغىتىپ،
ئۇخلاپ ياتقان تەبىئەتنى ئۈيغىتىپ.
قارا قىشتىن چىقىۋالدى ھەممە جان،
قوشلار خوشال سايرىشىدۇ ئورغىتىپ.

باھار كەلدى ياساندۇرۇپ تاغلارنى،
گۈل چېچەككە ئوراپ يېشىل باغلارنى،
باھار دېگەن تەبىئەتنىڭ كۆركىغۇ،
كىممۇ سۆيمەس، بۇنداق گۈزەل چاغلارنى؟

باھار كەلدى، بەختى كۈلگەن ئېلىمگە،
سۆلەت بېرىپ، مېنىڭ ئانا يېرىمگە،
ئېتىزلاردا «ئىشكىر ـ تاشقىر» ئاۋازى،
دېخانلارمۇ كىرىپ كەتتى تېرىمگە!

باھار كەلدى، بار ئالەمنى كۈلدۈرۈپ،
ئىش قوينىدا قىز ـ ژىگىتنى سۆيدۈرۈپ.
چاچلىرىغا جالا سېلىپ قىزلارنىڭ،
ژىگىتلەرنىڭ ۋۇرىگىنى كۆيدۇرۇپ!

باھار كەلدى، قوۋۋەت بېرىپ بىلەككە،
ئىنتىلدۇرۇپ، ئۇلۇق ئارزۇ ـ تىلەككە.
كەڭ ئېتىزنىڭ ئىش قايناپ چاغلىرى،
شىپالىققۇ ئاشىق بولغان ۋۇرەككە!

باھار كەلدى، ئاپرېل ۋە ماي كەلدى،
بىز سېغىنىپ، ئارزۇ قىلغان ئاي كەلدى.
رىزىق بېرىپ بارچە جانلىق ئەھلىگە،
ئەلگە سېخى دەستىخانلىق باي كەلدى!

ۋەتىنىمدە دايىم باھار بولسىدى،
خەلقىم خوشال تويلار قىلىپ تۇرسىدى.
ئەل بەختىنى كۆرەلمىگەن رەقىپلەر،
ئۆز ئىچىدىن زەھەر ۋۇتۇپ ئۆلسىدى!

يېزامدا باھار

كەلدى كۆكلەم، سوقتى سەلكىن، يەلپۈدى ئىللىق ھاۋا،
ياغدى يامغۇر، ياشىندى يەر، ئۈيغىنىپ كەتتى دالا...
تاغدىكى قارلار ئېرىشتى، كەلدى زور كەلكۈن بولۇپ،
شاقىراپ ھەيۋەت بىلەن قايناپ تېشىپ، ئاقتى سۇلار...
شامال يەلپۈپ، سۇ شاقىراپ، ئۈيغاتتى تاغ ـ دالىنى،
گۈل ـ چېچەكلەر ئېچىلىپ، خۇشبۇي پۇراق چاچتى راسا...
باغدىكى سېرىن دەرەخلەر گۈل ئېچىپتۇ غۇچچىدە،
ئاق تېرەك ياپراق يېيىپ، چوكانلىرى سالدى جالا...
تاغلىرىدا بۇغا ـ مارال ئويىنسا جەۋلان قىلىپ،
باغدا بۇلبۇل بىرلە كاككۇك سايرىشىپ قىلدى ناۋا...
تۈشمۇ ـ تۈشتىن سايرىشىپ، قوشلار قىزىتسا بەزمىنى،
ناز كېلىندەك ناز لىنىپ ئۇسسۇلغا چۈشتى مايسىلار.
بار تەبىئەت كۆكرىگىدە بىر خوشاللىق تەنتەنە،
تويغا راسلانغان كېلىندەك ياسىنىپ ئالدى ئۇلار...
ئەينە تايچاق، قوزىلار شوخ سەكرىشىدۇ قىيغىتىپ،
قوزا ـ تايىنى باللىرىدەك ئاسرايدۇ مالچىلار...
ئەتىگەن چوقان ـ سۈرەندە چىقىدۇ مال پادىسى،
كەچقۇرۇنى قايتىشىدۇ مەرىشىپ قوي ـ قوزىلار...
كەڭ ئېتىزدا، قىزغىن ئەمگەك توختىمايدۇ كۈن ـ تۈنى،
قوشچى يەر ھايداش پىلانىنى ئاشۇرۇشنىڭ كويىدا...
ھەممە ئادەم ئۆز ئىشىغا ئالدىرايدۇ، چاپىدۇ،
ئەينە شۇنداق ئىشتا قايناپ تۇرىدۇ بىزنىڭ يېزا!

1947 ـ ژىل، ئاپرېل ـ ماي. شىخۇ.

خىتاپ

(مۇستەقىللىق ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتقان ھىندىستان خەلقىگە)

بىرىتانىيە ئىمپېرىيەسى تاجى ئاستىدا،
مەجرۇھ شىردەك ھۆكىرەيدۇ، ئەينە ھىندىستان.
ھىندى، گانگى دەريالىرى ئاقار مەۋج ئۇرۇپ،
ھىمالايا غەزەپ بىلەن ئاتماقتا ۋولقان!
«ھىندىستانغا ئازاتلىق!» ـ دەپ سۆزلەيدۇ ھاندى،
ئۈچ يۈز مىللىون ھىندى خەلقى تۇرماقتا قاتار.
ئەلىنىڭ قەيسەر ئوغۇللىرى ئامان بولسىلا،
ھىندىستاندا ئازاتلىقنىڭ تاڭلىرى ئاتار!
ئەي، ھىمالاي، يالقۇنلاتقىن يانار تېغىڭنى،
غەزەپ بىلەن كوككە ئاتقىن ۋولقانلىرىڭنى.
ژىراق لوندون تەختى تىترەپ، كۆيۈپ ـ كۈل بولسۇن،
قۇتقاز، زۇلمەت جاھالەتتە ياتقان ئېلىڭنى...
ئەي ھىندىستان، ئازاتلىققا ئاچقىن كەڭ قۇچاق،
جاراڭلىسۇن، ئازاتلىقنىڭ گىمنى ياڭراق.
ئېزىلگەنلەر دۇنياسىغا نۇر ـ ماياك بولۇپ،
يەلپۈلدىسۇن ئېۋرىستتا ئازاتلىق بايراق!

1947 ـ ژىل، ئاپرېل، شىخۇ.

ئانامغا

(تېخى ئازات بولىمىغان يەتتە ۋىلايەتكە بېغىشلىنىدۇ)

ئەي، مېنىڭ تۇققان ئېلىم ـ مۇڭلۇق ئانام،
قېدىمىي قەشقەرىيەم ـ داڭلىق دالام...
سېغىنىپ سېنى بۈگۈن سالام يازدىم،
قوبۇل قىل، سالامىمنى، دارىلپانام!
قەشقەرىم ـ ئەزىزانە ماكانىمسەن،
خوتەنىم ـ شەھىدانە مازارىمسەن،
ئاقسۇرىم غەرىبانە غەمخانىدۇر،
ئىدىقۇت ئاستانىسى ـ تۇرپانىمسەن!
ئەي، ئانا، نېمىشكە سەن ئاجىزدا خار؟
زېمىنىڭ كەڭ بولسىمۇ زامانىڭ تار.
نېمىشكە كەلگۈندىلەر سەندە ھاكىم،
ئۆز بالاڭ: ئاچ ـ يالىڭاچ، زاغرىغا زار؟
ئاھ مېنىڭ دەتلىك ئانام، ئۇيغۇر ئېلىم،
شۇنچىلىك ئېچىنارلىق ھالىڭ سېنىڭ.
شۇندىمۇ ئۈمىدىڭنى ئۈزمە ھەرگىز،
ئاتىدۇ ئەتە ـ ئۆگۈن بەخت تېڭىڭ.
ئەي، ئانا، قۇدرەتلىنىپ، نەرەڭنى تارت،
كۈرەشچان ئەۋلادىڭنى جەڭگە ئۇيغات!
بىرلىشىپ كۈرەش قىلسا، ئەۋلاتلىرىڭ،
بۇ زۇلۇم، بۇ جاھالەت يوقايدۇ پات!

1947 ـ ژىل، ماي، شىخۇ.

ۋاقىت*)

ئەزىز دوستوم، ۋاقىت قىممەت، ۋاقىت بىباھا،
ئۇچقان قۇشتەك ئۇچۇپ ئۆتەر، توختىماس ئەسلا.
مىنۇتلىرى ــ مەرۋايىت، سائەتلىرى ــ دۇر،
شۇ مىنۇتلار قاتارلىشىپ، ئۆتىدۇ ئۆمۈر...
غاپىل بولساڭ قۇيرىغىنى تۇتقۇزماي ئۆتەر،
تۇيدۇرماستىن ئۆمرىڭنى ئوغۇرلاپ كېتەر،
شۇڭا دوستۇم، كۈنلىرىڭنى قىلمىغىن زايە،
ئىجات قىلماق بولسۇن ساڭا مۇقەددەس غايە.
كۈنلەر ــ كوپلىت، ئايلار ــ داستان، يىللار ــ رومان،
ھاياتىڭدىن قالسۇن شۇنداق ئۇنتۇلماس نىشان.
ئۆلمەس ئىجات ــ سېنىڭ ئۆلمەس ھەيكىلىڭ بولار
ئەۋلاتلارنىڭ يۈرىكىدە نۇر چېچىپ تۇرار!

1948 ــ يىل، مارت، يەنسەي.

• •

ئىجات

ئادەم ئۆلەر بۇ دۇنيادا شائىر ئۆلمەيدۇ،
شائىر نامى ھېچقاچاندا يەرگە كىرمەيدۇ.
ئەۋلاتلارغا مىراس بولۇپ قالىدۇ ئىجات،
شۇ ئىجاتتىن قۇۋۋەت ئېلىپ گۈللىنەر ھايات.
شائىر ئوغۇل ئەلنى كۈيلەپ غەزەل ئېيتىدۇ،
خۇش ئاۋازى بار ئالەمگە تاراپ كېتىدۇ.
ئېسىل سۆزنى تاللاپ شېئىر توقۇيدۇ شائىر،
ئۇ ھاياتنىڭ سىرلىرىنى ئېچىشقا ماھىر.
ھاياتتىكى ياخشى، يامان، ھەتتا زەررىسى،
شائىر ئۈچۈن پۈتمەس ئىلھام بۇلار ھەممىسى.
يۈرەكتىكى قىزىل قانلار توختىماي تامام،
سوغۇلمايدۇ شائىردىكى قاينىغان ئىلھام.
بىز كۈرەشچان ناخشىلارنى ئىجات ئېتىمىز،
كۈرەش بىلەن ھۆر ھاياتقا چوقۇم يېتىمىز!

1948 ــ يىل، ماي، يەنسخەي.

• •

قەشقەر قىزىغا

ئەي، كۆكسۈمنىڭ جانانىسى ئامراق سىڭلىم،
ۋەتىنىمنىڭ گۈلغۈنچىسى ــ ئوماق سىڭلىم.
كېچىلەردە چارا قىلغان يۇلتۇز ئوخشاش،
يانسەن، يېتەلمەيسەن، بىراق سىڭلىم.
تەلمۈرۈپ ئازاتلىقنى كۈتتۈڭ ھامان،
يېتەلمەي چېرايلىرىڭ بولدى سامان.
يا، كۈلۈپ ئېچىلمىدى بەختىڭ سېنىڭ
ياكى تەگرىم بەرمىدى ساڭا ئىمكان!
زۇلۇمنىڭ قازانلىرى قايناپ تاشتى،
سەۋىر پۈتتى، غەزەپلەر چەكتىن ئاشتى.
تىڭىرقىپ تۇرمىغىن سەن، ئەندى سىڭلىم.
كۆتەرگىن رىزۋانگۈلدەك سەنمۇ باشنى.
مەزلۇم ئەل قىساسلىرى ياۋنى تۇتار،
قارا يەر قەھرى بىلەن ئۇنى يۇتار.
بىزلەرگە نۇرىن چاچقان ئەرك قۇياشى،
تارىمنىڭ بويلىرىنى ھەم يورۇتار!

*) ۋۇقۇرىدىكى شېئىرلار 1948 ـ يىلى «ئىنقىلاۋى شەرقىي تۈركىستان» گېزىتىدە ئېلان قىلىنغان.

ئىككى يار ناخشىسى

(مىللى ئارمىيە جەڭچىسىنىڭ قەشقەر قىزى بىلەن يېزىشقان غەزەللىرى)

قىز:
تاڭدا ئۇچقان ئەي سابا، يارىمغا ئېيتىڭلار سالام،
كۆكتە ئۇچقان تۇرنىلار، نارىمغا ئېيتىڭلار سالام.
ئوتلىرى چۈشتى جىنىمغا، يۈرىكىم ـ باغرىم كاۋاپ،
دىلنى مەپتۇن ئەيلىگەن، يارىمغا ئېيتىڭلار سالام.
ئاشۇ يارنىڭ ئىشقى بىرلەن بىداۋا بولدۇم مانا،
بىر داۋا قىلغاي كېلىپ، دارىمغا ئېيتىڭلار سالام.
سۇزۇلۇپ ئاتقاندا تاڭلار، قىزىرىپ چىققاندا كۈن،
سېغىنىپ يادلايدۇ ــ دەپ جانىمغا ئېيتىڭلار سالام!

يىگىت:
كۆكتىكى لاچىن بولۇپ، ئۇچسام قاناتىمنى سۇزۇپ،
دىلبىرىم ــ قەشقەر قىزىنىڭ ئالدىغا چۈشسەم ئۈزۈپ.
ماڭا جەننەت كۆرىنىدۇ بەشكىرەمنىڭ باغلىرى،
ئاشۇ باغدا يارى بىرلەن سەيلىتىپ يۈرسەم كۈلۈپ.
ئەي، نىگارىم، كەلمىدى ـ دەپ، سەن ئۈمىتنى ئۈزمىگىن،
مەن بارۇرمەن ھىجران كۈنلەرنى باشتىن ئۆتكۈزۈپ.
مەن بارۇرمەن، ئىنتىزار يارىمنى خۇشھال ئەتكىلى،
ئىلىخۇنىڭ باغلىرىدىن دەستە گۈللەر كۆتىرىپ.
زارىقىپ يەتكەن ۋىسالنىڭ ھەر دېمى ئالەمچە بەخت.
بىز يانارمىز ئاشۇ ۋىسال بەختىنى بىللە كۆرۈپ!

قىز:
ئەي، يىگىتىم، سېنىڭ ئىشقىڭ دىلغا ئوتلار ياقىدۇ،
ئويلىسام مەن، يۈرىكىمدە، كۈن چىقىپ تاڭ ئاتىدۇ.
مەن ياشايمەن شىرىن ۋىسال كۈنلىر[illegible]ن ئارمان قىلىپ،
بۇ شىرىن ئارمانلىرىم، قاچان مىراتقا ئاشىدۇ؟
ئاڭلىسام مەن، سېنىڭ ئېيتقان غەزىلىڭنى، باتۇرۇم،
كۆڭلۈمگە ئارام بېغىشلاپ، جانىغا جانلار قاتىدۇ.
شۇندىمۇ، سەن كەلمىدىڭ، يارىڭنى بىر كۈلدۈرگىلى،
شۇم رەقىپلەر تەنىسى ـ جىنىمغا تاشتەك پاتىدۇ.
تېزىراق كەلگىن مۇرادىم، تاقىتىم ھېچ قالمىدى،
ئىنتىزار بولۇپ سېنى خەلقىڭمۇ چىللاۋاتىدۇ!

يىگىت:
دىلبىرىم، تۈنلەردە ئېيتقان غەزىلىڭنى ئاڭلىدىم،
ئاڭلىدىم، لېكىن قېشىڭغا مەن ئۇچۇپ بارالمىدىم.
ـ «ئۇنتۇدىڭمۇ، سەن مېنى، كەلمەيسەن!»ـ دەيسەن، دىلبىرىم،
ھېلىما ئات ئۈستىدە مەن، سەپىرىمدىن يانمىدىم.
كاشىلا قىلدى ماڭا، يولۇمدا غايىپ قوللىرى،
شۇڭا دىلبەر، ۋەدە قىلغان چاغدا مەن بارالمىدىم.
ئىنتىقامىڭنى ئېلىپ، مەن سېنى خۇش كۈلدۈرمىسەم،
دۇنيادا ئۆچسۇن مېنىڭ «باتۇر» دېگەن ئۇنۋانلىرىم!
ئەي دىلبەر، مەن بارۇرمەن ساڭا ئازاتلىق ئېلىپ،
شۇندا، قەشقەر باغلىرىدا ئاڭلىنار غەزەللىرىم!

1948 ــ يىل، ئىيۇن.

ژۈرەك

تا ئەزەلدىن ئىشىق ئوتىلە ئۆرتۈنۈپ يانغان ژۈرەك،
مۇھەببەتنىڭ دامىغا ئەسىر بولۇپ قالغان ژۈرەك.
يارنى كۆرگەن چېغى تىپىرچىلاپ سوققان ژۈرەك،
ئۆزىنى ئۇنتۇپ ئۆزگىگە مىڭ پارە بوپ ئاققان ژۈرەك!

ھېچ كىشى ئىنسان بولالماس، قەلبىدە دەرت بولمىسا،
خەلقىگە ئاتەش مۇھەببەت، ياۋغا نەپرەت بولمىسا.
ژۈرەك دېگەن گۆش ئەمەسمۇ ئوت ـ ھارارەت بولمىسا،
ھەر كىشىنىڭ كۆكسىدە يېنىپ تۇرار گۈلخان، ژۈرەك!

ئەي، ژۈرەك، ئەزدى سېنى، بۇ قارا تەغدىر قوللىرى،
ھىجران تىغى بىلەن جىسمىڭنى مىڭ بار تىلغىدى.
شۇندىمۇ سەن ئۆچمىدىڭ ياندى مۇھەببەت ئوتلىرى،
يار ۋەسلىگە تەلپۈنۈپ، قۇدرەت بىلەن سوققان ژۈرەك!

ژۈرۈگۈم، ياندىڭ لېكىن يارىڭنى بىر كۆرەلمىدىڭ،
باغلىرىدا سەيلىتىپ، ئەركىن ـ ئازات يۈرەلمىدىڭ،
ياكى غۇنچە لەۋلىرىدىن بىر قېنىپ سۆيەلمىدىڭ،
سېنى خۇنبار ئەيلىدى بۇ ئەلەم ـ ئەپغان، ژۈرەك!

شۇندىمۇ ئەي ژۈرۈگۈم، سەن ئۈمىتىڭنى ئۈزمىگىن،
ئۇشبۇ ھىجران تەغدىرىگە رازى بولۇپ تۆزمىگىن.
ئىنتىلىپ قال ۋەسلىگە، پۇرسەتنى ھېچ كەتكۈزمىگىن،
تا ئەبەتكە ئۆچمىسۇن جىسمىڭدا بۇ ئارمان، ژۈرەك!

1948 ـ ژىل، ئىيۇن.

سالام *)

خەلقىمىزنىڭ ئەلچىسى ـ ئالىي مەقامىلەرگە سالام،
بەختىمىزنىڭ كۈيچىسى ـ غەزەلخانىلەرگە سالام.
ئەل ـ يۇرتنى سېغىنىپ كۆيگەندە جەڭچى ژۈرىگى،
ياردىن سوغات ئېلىپ كەلگەن يارانلەرگە سالام.
ئاتا ـ ئانا ھەم قېرىنداش مېھرىگە بولغاندا زار،
قەلبىمىزنى خۇش قىلغان مېھرىبانلەرگە سالام.
سازلىرى شۇنچە يېقىملىق، كۈيلىرى كۆڭۈلگە جا،
جان ئېلىپ جان بەرگۈچى شېرىن زابانلەرگە سالام.
تەمبىرىنىڭ سېيىغا بۇلبۇلنى قوندۇرغان ئەشۇ
روزى تەمبىر، زىكرى ھەم ھۇسەنجانلارغا سالام.
ئابدىگۈل چالسا سۇنەينى جۇملە جاھان ئۇيغىنۇر،
ئابدۇۋەلى، ئەخمەدىي ھەم تۇرانخانلەرگە سالام.
«قارا يورغام»نى مىنىپ، كەپتۇ زوردۇن ـ ئابلاخان،
خەلقىمىزنىڭ بۇلبۇلى ـ ئايتۇرغانلەرگە سالام.
كۆل ـ ئېچىل، بەھرىڭ يېشىلسۇن، ئەي، غېرىپ كوڭلۇم مېنىڭ،
سېنى خۇشۋاق ئەيلىگەن پىرۇ ـ جۇۋانلەرگە سالام!

1948 ـ ژىل، ئىيۇل.

*) ئازات 3 ۋىلايەت خەلقى 1948 ژىلى يازدا ئەڭ ياخشى سەنئەتچىلىرىنى ئەۋەتىپ، ئالدىنقى سەپتىكى جەڭچى ـ ئوفىتسىرلەردىن ھال سورىغان ئېدى. بۇ شېئىر ئەينە شۇ سەنئەتچىلەرگە بېغىشلاپ يېزىلغان. «جەڭچىلەر ئاۋازى» گېزىتىدە ئېلان قىلىنغان.

يوقسۇل قىزىغا

ئەي سىڭلىم، نىمانچە مۇڭلۇق قارايسەن،
چېھرىڭدە كۆرۈنمەس خۇشلىقتىن نىشان.
ئېگىلىپ تۇرسەن بايلار ئالدىدا،
چىرايىڭ كۆرۈمسىز، رەڭگىڭ زەپىران!
بىلمەن، بىچارە يوقسۇل قىزى سەن،
سېنى كام كۆرسەتكەن ئەشۇ «ئەيىۋىڭ».
شۇڭلاشقا كېيەيگەن بايلار ئالدىدا،
سارغايغان سەبەبچە قەدرىڭ يوق سېنىڭ.
ئۆزەڭنى مۇنچىلىك پەس كۆرمە سىڭلىم،
ئۇيغۇرنىڭ سەنمۇ بىر ئارزۇلۇق قىزى.
ئەگلىڭ كۆرۈمسىز بولسىمۇ سېنىڭ،
قەلبىڭدە پارلايدۇ ۋىجدان يۇلتۇزى!
لىباسقا ئورالغان خوددى سەنەمدەك،
سېنىڭمۇ ھۆسنىڭ بار كۆرەلىگەنگە.
قەلبىسىز ژىگىتلەر كۆرەلمەس ئۇنى،
ئۇلارنىڭ كۆزى پەقەت يۈزدىكى رەڭدە!
كۆز يېشىڭ كۆرسەتمە ئۇلارغا ھەرگىز،
ئۆزەڭنى خور قىلما يوقلۇق تۇپەيلى.
مەيلى، ئۇلار سېنى كۆزگە ئىلمىسۇن،
ئۇلاردىن ئالىيراق بىلگىن ئۆزەڭنى!
ئۈمىتسىز بولمىغىن، بەختسىز سىڭلىم،
ئالدىڭدا كۈتىدۇ يورۇق ئىقباللار.
چىراققا ئۆزىنى ئۇرغان پەرۋانىدەك،
ساڭمۇ جان ئاتقۇچى ئۆز ئاشىغىڭ بار!

1948 — ژىل، سېنتەبىر.

ژىگىتلەرگە

ژىگىتىم، گۈزەل قىزغا جان ئاتمىغىن،
ئۇ ئۆزى سېنى سۆيۈپ ياراتمىسا.
سەن ئاڭا ئاشىق بولۇپ كويىگىنىڭدەك،
ئۇمۇ ساڭا مەشۇق بولۇپ جان ئاتمىسا!
قىزلار بار، چىرايىغا مەغرۇر بولۇپ،
جامالىنى كۆز ـ كۆز قىلىپ داملايدىغان.
جىلۋە قىلىپ، ژىگىتلەرنى ئۆمۈلدۈرۈپ،
قولىنى ئۇتقۇزماستىن ئالدايدىغان.
ئايدەك يۈز ئالتە كۈنلۈك ئۇ بىر زىننەت
گۈللەردەك، چېچەك ئاتقان پەسلى باھار.
كۈز كېلىپ گۈلنىڭ بەرگى سولاشقاندەك،
چىرايى كېتىپ ئۇنىڭ قەلبى قالار...
ھەقىقىي مۇھەببەتنىڭ ئۆلچىمى شۇ:
ئۇ سېنى چىن ژۈرەكتىن سۆيەلىسە.
بىر ئۆمۈر سۆيگىنىگە سادىق بولۇپ،
بارىنى ئايىماستىن بېرەلىسە.
سۆيگىنىڭ سېنىڭ ئۈچۈن جانىنى بېرىپ،
كېرەك چاغدا سۆيۈندۈرۈپ جانىنى ئالسا.
تەغدىرنىڭ قارا بۇلۇتى قاپلىسىمۇ،
مۇھەببەت ئىزىدا چىڭ تۇرالىسا.
سۆيگۈ شۇ، چىرايلىق شۇ، شېرىنمۇ شۇ:
ھاياتتا بىللە ژىغلاپ، بىللە كۈلسە.
بەش كۈنلۈك بۇ ئۆمۈردە سېنىڭ بىلەن
بىر ژۈرسە، بىللە ياشاپ، بىللە ئۆلسە!

ھايات ھەققىدە مەسنەۋى

شۇ دۇنيادا نېمە ئەزىز ـ ھاياتلىق ئەزىز،
ھاياتلىقنىڭ قويىنى كەڭرى، سۆيگىسى لەزىز.
ئۆمۈر ئۆتەر گاھى تىنىچ، گاھى دولقۇنلۇق،
كۆڭۈل قالار گاھى خۇشال، گاھىدا مۇڭلۇق.
ياشلىق ئۆمۈر ـ چېچەك ئاتقان خۇددى گۈلباھار
گۈل ئېچىلىپ، قۇشلار سايراپ چاڭگىلداپ تۇرار...
قىرىق ياشتا قىران قۇشتەك قىلسەن پەرۋاز،
نى بىر ئۇلۇق ئارزۇلارغا يېتسەن شۇ باز...
كۆز كەلگەندە سەنمۇ گۈلدەك قالسەن سولۇپ،
ئارمان قىلغان، يېتەلمىگەن بىچارە بولۇپ!
ئۆتۈپ كەتكەن كۈنلىرىڭنى تاپقىلى بولماس،
ئۇچار قۇشتەك ئۇچۇپ ئاڭا يەتكىلى بولماس.
دەرتلىك كۈنلەر كېلە ـ كېلە ئۈزىرايدۇ جان
ئاق ئارىيدەك ئاستا خوراپ تۈگەيدۇ ئىنسان!
جان بەرگىدىن ئاستا ـ ئاستا تۆكۈلەر ياپراق،
گۈل ئورنىغا قالار پەقەت غازاڭ بولغان باغ
شۇڭا دوستۇم، ھاياتىڭنى بىلگىن غېنىمەت،
ئۆمرىڭنى ئۇلۇق ئىشقا بېغىشلا ئەبەت!

1948 ـ ژىل، ئۆكتەبىر. يەنسخە ي

باتۇر ژىللار

(نويابىر ئىنقىلاۋىنىڭ 4 ژىللىغىغا بېغىشلايمەن)

ژىللار جاللات ئېدى بىر چاغ، يەرلەر گۆرىستان،
ئەلنىڭ يېشى قىزىل قىيان بولۇپ ئاقاتتى.
ئاسمان زۇلمەت ئېدى، ۋادىلار خازان،
قارا تەغدىر ئۇستىمىزدە كۇلۇپ باقاتتى.
ئىنقىلاپ كۇچلىرى ئۆستى ـ ئۇلغايدى،
ژىللارنىڭ تاغدەك ئېغىر زۇلمى ئاستىدا،
چاقماقتەك ئوت ئېلىپ تۇردى ۋولقانلار..
ۋەتەنىنىڭ هەر تەرەپ بۇلۇڭلىرىدا...
ئىلقىدىن پارتلاندى ئاخىرقى تەۋرەش،
ئىنقىلاپ جەڭلىرى باشلىنىپ كەتتى...
زۇلمەتنىڭ پەردىسىن ژىرتىپ ـ تاشلاپ،
قاراڭغۇ ئۆلكىدە يورۇق تاڭ ئاتتى...
بىز باتۇر ژىللارنىڭ ئوتلۇق قوينىدا،
تاۋلىنىپ، كۇنسىرى ئۆرلەپ بارىمىز.
هەر قانداق دۇشمەننى يېڭىپ پاچاقلاپ،
ئاخىرقى غەلبىنى قولغا ئالىمىز...
دوستلۇرۇم، پەخرىمىز، شانىمىز شۇكى:
ياشايمىز زۇلمەتكە قارشى ئوق بولۇپ،
بىز ياشىدۇق زور چېلىش قايناملىرىدا،
هۇر ـ ئازات زامانىنىڭ ئىجادچىسى بوپ.
بىر چاغلار كېلەركى، بىزنىڭ بۇ كۇنلەر،
خۇددى كارۋان يولىدەك ئارقىدا قالار.
جەڭ قىلىپ ئۆتكەن بۇ بىزنىڭ ئۆمۇرگە،
ئەۋلاتلار ژىراقتىن زوق بىلەن قارار...
ئۆمۇر يولىنى ئىجادىم بىلەن ياپىمەن،
ئىجات ـ ئەمگەك سەهنىسى بوپ ژىللار ئۆتكەندە.
ـ ژىللار ئۆتەر، بىز ئۆسەرمىز ـ دەپ ۋاقىرايمەن،
بايراق تۇتۇپ، يېڭىشىسرى ئالغا ژۇرگەندە...
شائىرلىق مۇنبىرىدە تىك كۆتۇرۇپ باش،
كۇرەشچان دەۋرىمگە مەغرۇر قارايمەن.
ئەسىرلەردىن ئەسىرلەرگە يېتەر ئۇن بىلەن،
«باتۇر ژىللارغا ئۇررا!» ـ دەپ ۋاقىرايمەن!

1948 ـ ژىل، نويابىر.

ژىللارغا خىتاپ*)

توختا، ئەي ژىللار، بىهۇدە ئۆتمىگىن،
ئوتلۇق خىتاۋىمنى تەكرار يېنىشلايمەن.
ساڭا ئايشۇرۇغۇم: دىققەتتە ئاڭلىغىن،
جەڭگىۋار ۋەزىپىلەر بېغىشلايمەن!

باهار شاماللىرى كەبى پەرۋاز قىلىپ،
ئۇخلىغان جانلارنى يەلپۈپ ئويغاتقىن.
كىلەچەك يولىغا گۇللەرنى تېرىپ،
خەلقىمنى بەختىنىڭ قوينىغا تارتقىن!

ئەزەلدىن كۇرەشچان ئوغۇل بولغاشقا،
چېلىش قايناملىرىدا ئۇززۇۋاتىمەن.
يېڭىشكە ئىشەنچىم كامىل بولغاشقا،
غەلىبە تاڭلىرىنى سېزىۋاتىمەن!

ئەي، يېڭى ژىل يەنە بىر كەلگىنىڭدە سەن،
مەن سېنى قەشقەردە قارشى ئالارمەن.
باغلاردا يار بىلەن قوللار تۇتۇشۇپ،
خوشال ناخشا ئېيتىپ، سازلار چالارمەن!

*) بۇ شېئىر «ئالغا» گېزىتىنىڭ 1949 ـ ژىل، 4 ـ يانۋار سانىدا بېسىلغان. ئەپسۇسكى، 1950 ـ ژىلى مەن قەشقەردە ئەمەس، خىتاي كوممۇنىستلىرىغا قۇشۇلمايمىز ـ دەپ تەشكىلات قۇرغىنىم ئۇچۇن تۇرمىدە قارشى ئالدىم.

سۆيگۈ خەتلىرى

(مىللىي ئارمىيە جەڭچىسىنىڭ سۆيگەن قىزى بىلەن يېزىشقان خەتلىرى)

قىز:
سېنى جەڭگە ئۇزىتىپ يارىم،
ئېغىر ئويغا چۆكۈپ كېلىمەن.
چىدالماستىن ھىجران دەردىگە،
كۆز ياش تۆكۈپ، ئۆكسۈپ كېلىمەن.

قالغان چاغدا سېنى ئۇزىتىپ،
يوقاتقاندەك بولدۇم ھوشۇمنى.
سۆيگىنىمدىن ئايرىلدىم، گويا،
ئۇچاردىم مەن بەخت قۇشۇمنى.

ـ ئامان كەلگىن، ـ دېدىم مەن پەقەت،
كەلمەس ئېدى تىلغا باشقا سۆز.
مۇھەببەتنىڭ يالدامىسى ـ دەپ،
ئوڭ قولۇڭغا سالدىم «ياقۇت كۆز!»

«ياقۇت كۆز»نى كۆرگەندە جېنىم،
دىلبىرىڭنى ئەسكە ئالارسەن.
مۇھەببەتنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن،
جەڭدە باتۇر بولۇپ قالارسەن!

ژىگىت:
مەشۇغۇم، بىرىنچى خېتىڭنى ئوقۇپ،
ھاياجان ئىلكىدە تۇرۇپ قالدىم مەن.
مۇھەببەت ھىسلىرى بەرىق ئۇرۇپ تۇرغان،
ھەر سۆزنى ژۈرەككە چىگىۋالدىم مەن.

دىلبىرىم، ھېلىمۇ يادىمدا مېنىڭ،
ئىككىمىز چوڭ بولدۇق بىر مەھەللىدە.
يازلىغى باغلاردا غورا ئۈزەتتۇق،
قىشلىغى «ئاغچايلام» ئويناپ ئۆيلەردە.

ئۇ چاغلار بىز تېخى سەبى بالىدۇق،
سۆيگىدىن خەۋەرسىز ئېدى قەلبىمىز.
شۇنداقمۇ بىز ئىجىل بولۇپ ياشىدۇق،
ژۈرەكتە قالدۇرۇپ ساداقەتتىن ئىز.

ياشلىقتا ئەندىلا قويغاندا قەدەم،
سىرلىق بىر قاراشتا كۆز بېقىشاتتۇق.
قىزىرىپ، كۆرگەندە بىر ـ بىرىمىزنى،
كۆرمىسەك چىدالماي ئىزدىشەتتۇق...

مەشۇغۇم، ھېلىمۇ يادىڭدا باردۇر،
ئىككىمىز تۈنجا رەت ئۇچراشقان جاي.
مەجنۇنتال تېگىدە ئولتۇراتتۇق بىز،
تۆۋەندە شاقىراپ ئاقار ئېدى ساي...

ژۈرەككە سىغمىغان ھاياجان بىلەن
مەن سېنىڭ كۆزۈڭگە قارىدىم ئۇزاق...
ـ دىلبىرىم، مەن سېنى سۆيۈمەن،ـ دېدىم،
لەۋلىرىم لېۋىڭگە چاپلاشتى شۇ چاغ!

گوياكى ئوت ئېدى، سېنىڭ لەۋلىرىڭ،
شۇ ئوتنىڭ تەپتىدە ئېرىپ كەتتىم مەن.
قولىغىڭ تۈۋىدە سۆزىرلاپ تەكرار:
ـ «بىر ئۆمۈر سۆيىمەن سېنى»ـ دەتتىم مەن!

قارا تۈن پەردىسى يوشۇرغان بىزنى،
بۇلۇتلار كەينىدىن مارار ئېدى ئاي.
شۇ ۋېسال دەملىرىنىڭ شېرىن خاتىرى،
ژۈرەكنىڭ قېتىدىن ئالغان ئېدى جاي!..

ئىنقىلاپ دەۋرىنىڭ كۈچلۈك دولقۇنى،
مېنىمۇ ئېلىپ كەتتى قايناملىرىغا.
ھازىر مېنى سورىساڭ ۋەتەن جەڭچىسى،
جېسەكتە تۇرىمەن، ماناس بويىدا...

بوينۇمدا ئافتومات، بەلدە گىرانات،
جسەكتە تۇرىمەن، ئاكوپتا ھوشيار...
ـ «دىلبىرىم، كۈت مېنى، يېڭىپ قايتىمەن!» ـ
دەپ قەسەم بەرگىنىم، ژۈرىگىمدە بار!

قىز:
ئەۋەتكەن خېتىڭنى ئوقۇپ باتۇرۇم،
شۇ خەتتە ئۆزەڭنى كۆرگەندەك بولدۇم.
ئىككىمىز تۈنجى رەت سۆيۈشكەن جايدا،
سەن بىلەن سەيلىتىپ ژۈرگەندەك بولدۇم.

باتۇرۇم ئىشقىڭغا زادى قانمايمەن،
يارىم! ـ دەپ قانچىمۇ ناخشىلار ئېيتسام.
مەيداندا سېنىڭدەك شۇڭقارىم بىلەن،
ئەرزىيدۇ، جاھاندا قانچە ماختانسام!

كۈرەشلەر قاينىغان كۈن ۋە تۈنلەردە،
ئاشىغىم، مېنى ئەمەس، ۋەتەننى ئويلا.
تىلىگىم: شۇ ۋەتەن ھۆرمىتى ئۈچۈن،
مېھرۇ ـ مۇھەببىتىم ئۇلغايسۇن ساڭا!

ژىگىت:
ئېتىزلىق گۈلى ـ دەپ نام ئاپسەن جېنىم،
ئىسمىڭنى ئاڭلاپلا شاتلىققا تولدۇم.
شىددەتلىك جەڭلەردە، ئالغا ژۇرگەندە،
سېنىمۇ يېنىمدا كۆرگەندەك بولدۇم.

ئىش بىلەن ئېلىنىڭ داڭقىن چىقارغان،
شۇ سەپتە سېنىمۇ كۆرگۈم كېلىدۇ.
ھەر قېتىم سۈيگۈڭنى ئەسلىگەندە مەن،
دۈشمەننى تىزىراق سۇرگۇم كېلىدۇ.

باغرىڭدا سۈيگىنىڭ ئوتى يانغاندا،
ۋەتەننىڭ ئىشىنى سۆيۈپ ئىشلىگىن.
ھەر كۈنى ئۆتۈق ئال، رىكورتلار يارات،
ۋەتىنىم قۇۋانسۇن، قىلغان ئىشىڭدىن...

دىلبىرىم، قولۇڭدىن چىققان ھەر باشاق،
دۈشمەنگە ئېتىلغان بىر ئوق بولىدۇ...
سەن قانچە ئىشلىسەڭ، مەن قانچە ئاتسام،
دۈشمەنلەر شۇنچىلىك تېز يوق بولىدۇ...

سەن ئۇندا: زاۋۇت قۇر، ئېتىزدا ئىشلە،
مەن بۇندا دۈشمەننى قىلىمەن ھالاك.
سەن قۇرساڭ، مەن ئۇرسام ـ بىز يېڭىپ چىقساق،
ۋەتەننىڭ كەلگۈسى بولىدۇ پارلاق!

كۈن يېقىن، دىلبىرىم، ئاشۇ كۈن يېقىن،
ئەتىلا ۋەتەندە ئاتقۇسىدۇر تاڭ.
سەن ئەمگەك قوينىدا داڭ ئېلىپ چىققىن،
مەن ئېلىپ قايتىمەن، ئەلگە شەرەپ ـ شان!

قىز:
مەكتۇبىڭنى ئوقۇپ ئاشىغىم،
دەل ئۆزەڭنى كۆرگەندەك بولدۇم.
قول تۇتۇشۇپ خەندەك ئىچىدە،
سېنىڭ بىلەن ژۇرگەندەك بولدۇم.

ـ ئىش قوينىدا غەيرەتكە تولۇپ،
ئۆتۈق ئېلىپ كەل ـ دەيسەن مېنى.
خۇددى ئۆزەڭ كوماندىر بولۇپ،
كۆرەشلەرگە ئۈندەيسەن مېنى!

مەنمۇ ئىشلەپ ئىلى بويىدا،
ئالتۇن ئاشلىق ئۆستۈرمەكتىمەن،
داڭ چىقىرىپ ئەمگەك قوينىدا،
ساڭغا ئاشلىق تولدۇرماقتىمەن.

ئەمگەك تەرى بىلەن خەلقىمىز،
چۆل باغرىغا گۈللەر تېرىيدۇ.
ۋەتەن ئۈچۈن سوققان ژۈرەكنىڭ
ئىسسىغىدا قارلار ئېرىيدۇ!

بۇنىڭ ئۈچۈن بىزگە قول ئەمەس،
ئوزۇق ئىلىم ـ تېخنىكا كېرەك.
ئانا يۇرتنى يۈكسەلدۈرۈشنىڭ
ئارزۇسىدا يانىدۇ ژۈرەك!

سەن كەلگەندە دۈشمەننى يېڭىپ،
گۈللەر تۇتۇپ قارشى ئالارمەن.
ۋەتەن ئاسمىنىدا پارلىغان
يورۇق يۇلتۇز بولۇپ قالارمەن!

ژىگىت:
بۈگۈن يەنە مەن ئەتىگەن تۇرۇپ،
ئېتىۋاتقان تاڭ ھۆسنىگە باقتىم.
ئۇنىڭ مېھرىدىن قۇۋەتكە تولۇپ،
جەڭ مەيدانىدا قاناتلار قاقتىم.

يادىمدا مېنىڭ، ئېيتقان سۆزلىرىڭ،
ـ تاپشۇردۇم سېنى، خۇدايىمغا ـ دەپ.
قارا كۆزۈڭگە ياش ئالدىڭ شۇ چاغ،
سۈيگەن يارىڭنىڭ تەشۋىشىنى يەپ!

ئىشەنگىن جېنىم، ژۈرەك قېتىدا،
ساقلايمەن ئىشقى مۇھەببىتىڭنى.
ھەر قېتىم جەڭگە كىرگەن چېغىمدا،
تىلغا ئالىمەن سېنىڭ ئېتىڭنى...

ئەزىز ۋەتەننىڭ جەڭچى ئوغلى مەن،
جاننى قالقان قىلىپ ئەلنى ساقلايمەن.
ئانا يۇرتۇمنىڭ ئىشەنچىسىنى،
باتۇرلۇق بىلەن جەڭدە ئاقلايمەن!

قىز:
ئەۋەتكەن خېتىڭنى ئوقۇپ ئاشىغىم،
ژۈرەكتە سېغىنىش ئوتى ئۇلغايدى.
نەچچە ژىل ژۈرەكتە ساقلىنىپ ياتقان،
مۇھەببەت يالقۇنى يەنە ئوت ئالدى.

بىلمىدىم، يارسىز ئۆتكەن ئۆمۈرگە،
پەقەتلا غەم بىلەن ھەسرەت يارمىكىن؟
سۈيۈشكەن ژۈرەكلەر قوشۇلسا ئەگەر،
جاھاندا ئۇنىڭدەك لەززەت بارمىكىن؟

ئاشىغىم، بەختىمنىڭ نۇر قۇياشى سەن،
ئويلىسام قەلبىمدە تاڭلار ئاتىدۇ...
- كۈت مېنى، كېلىمەن - دېگەن ئاۋازىڭ
قەلبىمگە ئۈمىتتىن چىراق ياقىدۇ...

ئىشەنگىن، مەن سېنى كۈتمەن يارىم،
زارىقىپ كۈتكەنلەرنى غېرىپنى سەنەم.
بەرداشلىق بېرىمەن ھىجران ئوتىغا
ئازاپتىن خۇن بولۇپ ئاقسىمۇ سىنەم!

ژىگىت:
ۋەتەن سۆيگەن قەلبىم بىلەن سېنى سۆيۈمەن،
چۈنكى سەنمۇ شۇ ۋەتەننىڭ بىر قىزىل گۈلى.
ئەلگە كۆيگەن ئىشقىم بىلەن، ساڭا كۆيۈمەن،
چۈنكى سەنمۇ ئېلىمنىڭ بىر يورۇق يۇلتۇزى!

سەندەك گۆزەل ھۆر قىزلىرى بولمىسا ئەگەر،
جەننەت بولۇپ كۆرۈنمەستى ۋەتىنىم ماڭا.
سەندەك يورۇق يۇلتۇزلىرى يانمىسا ئەگەر،
بەخت تېگىم ئاتماس ئىدى، قىزىرىپ ساما.

سېنىڭ ئىللىق مېھىر بىلەن قاراشلىرىڭدىن،
ئانا ۋەتەن مېھرىنىڭ تەپتى كېلىدۇ...
- ياۋنى يېڭىپ ئامان قايت! - دەپ
تىلەشلىرىڭدىن،
خەلقىم قەلبى ساداسىنىڭ ئەكسى كېلىدۇ!

شۇڭا ۋەتەن گۈزەللىگىنى كۆرسەم ھەر قاچان،
سېنىڭ ھۆسنى جامالىڭغا قىياس قىلىمەن!
ئانا يۇرتنىڭ مۇھەببىتى ئۆرتىسە دىلنى،
سېنىڭ تازا ئىشقىڭ بىلەن يېنىپ كېتىمەن!

قىز:
ئۈيقىسىز تۈنلەردە يۇلتۇزغا بېقىپ،
ئاشىغىم، مەن سېنى ئويلاپ كېتىمەن.
ئايرىلىش ئازاۋى ژۈرەككە پېتىپ،
ئىلاندەك تولغىنىپ، سويلاپ كېتىمەن،

خىياللار ئارىلاش كەتسەم ئۈيقىغا،
ھەجەپ بىر كارامەت چۈشىنى كۆردۈم مەن.
چۈشۈمدە: سەن بىلەن قولنى تۇتۇشۇپ،
ئىلىنىڭ بويىدا ژۈرگىدەكمىشمەن!

ئويغۇنۇپ، قارىسام: بۇ چۈشۈم ئىكەن!
كۆزۈمدىن كەتمىدى چۈشۈنىڭ ئۇزاق.
ئېھ، شۇ چاغ ژۈرەكتىن ئۆرلىدى ھەسرەت،
ئوت بولۇپ جىسمىمنى كۆيدۈردى پىراق!

تاكى تاڭ ئاتقىچە كىرپىك قاقماستىن،
لەززەتلىك خىياللار قويىنىدا ئاقتىم.
- بۇ چۈشۈم - بەختىنىڭ بىشارىتى دەپ،
ئەتەمگە ئۈمىتلىك كۆز بىلەن باقتىم!

ژىگىت:
مەشۇغۇم، رەسىمىڭنى قولۇمغا ئېلىپ،
ئالدىمدا ئۆزەڭنى كۆرگەندەك بولدۇم.
خىيالەن، شۇ تاپتا قېشىڭغا بېرىپ،
سەن بىلەن مۇڭدىشىپ تۇرغاندەك بولدۇم.

قۇياشنىڭ نۇرىدەك چېھرىڭدىن جېنىم،
ژۈرەككە تۈگمەس كۈچ - قۇۋەت ئالدىم.
ئېھ، شۇ چاغ سۆيگىنىڭ دولقۇنلىرىدا،
يالغۇز بىر يەلكەندەك ئاستا چايقالدىم.

بوستاندەك چېچىكىنى كۆرگەن چاغدا مەن،
يۇرتۇمنىڭ باغلىرىنى كەزگەندەك بولدۇم.
ئېغىزنى چىڭ ژۇمۇپ قاراشلىرىڭدىن،
نېمە دېمەكچى بولغىنىڭنى سەزگەندەك بولدۇم!

مېھرىلىك ۋە لېكىن جىددى قارىشىڭ،
ۋەتەننى قوغداشنى بۇيرۇيدۇ ماڭا.
غەزەپتە تۈرۈلگەن قارا قاشلىرىڭ،
ھوجۇم كاماندىسى بوپ باشلايدۇ ئالغا!

مەن جەڭگە كىرىمەن، جاننى قالقان قىلىپ،
قوغداشقا ۋەتەننى، خەلقىمنى، سېنى...
مەشۇغۇم، باتۇرلىغىمنى بىلمەكچى بولساڭ،
رادىئو دولقۇنىدىن ئاڭلىغىن مېنى!

قىز:
ئاشىغىم، خېتىڭنى ئوقۇپ بىرمۇ - بىر،
قەلبىمدە مۇھەببەت يەنە ئوت ئالدى.
سېنىڭدىن نېمىنى يوشۇراي جېنىم،
سېغىنىش ئازاۋى قىينىدى جاننى!

ئېھ، مېنىڭ قۇرغۇيدەك قانىتىم بولسا،
قۇش بولۇپ ئۇچسامدە قولۇڭغا قونسام.
كۈرەشلەر قايىنىغان كۈن ۋە تۈنلەردە،
مەن سېنىڭ يېنىڭدا ھەمرايىڭ بولسام!

سەن جەڭگە كىرگەندە يالقۇنجاپ يېنىپ،
ئۇسسۇلۇق سۇ بېرىپ تەشنالىقنى باسسام.
جەڭلەردە ياردار بوپ قالساڭ ئەگەر،
ھەمشىرەڭ بولۇپ مەن ياراڭنى تاڭسام!

سەن جەڭدىن قايتقاندا دۇشمەننى يېڭىپ،
گۈلدەستە كۆتىرىپ ئالدىڭغا چىقسام.
يالقۇنلۇق مېھرىڭ تەپتىدە ئېرىپ،
ژۇرەكتە ھېجران دەردىن ئېقىتسام!

ژىگىت:
«سېغىندىم سېنى - دەپ خەتلەر يېزىپسەن،
بىر - بىرىدىن شېرىن، بىر - بىرىدىن ساز...
لېكىن مۇھەببەتنىڭ ھارارىتىنى
ئىسپات قىلىش ئۈچۈن تېخى بۇلار ئاز!»

(ئويغۇن)
ھەقىقىي مەشۇقە بولماقلىق ئۈچۈن،
كېرەكدۇر ئىرادە، مەتانەت، غەيرەت...
سەن ئىشتا شۇنچىلىك ئۇتۇق ئالغىنكى:
غەلىبە كۈنلىرى كەلسۇن تېزىرەك.

ئۇ كۈنلەر كېلىدۇ مۇقەررەر، ئېنىق،
قاراڭغۇ تۈن كېتىپ، تاڭلار ئاتقاندەك...
بەختىمىز گۈللىرى ئېچىلار شۇندا،
باھار شاملى يەلپۈپ، يامغۇر ياققاندەك.

مەشۇغۇم، شۇ كۈنلەر كۆرىشىمىز بىز،
قۇۋانغان، بەختىيار تاڭلار ئالدىدا...
سەن كۈتكەن، سەن مۇڭغا چۆمگەن بۇ كۈنلەر،
قورقۇشلۇق بىر چۈشتەك قالار ئارقىدا...

مەشۇغۇم، سەن مېنى چىدام بىلەن كۈت،
مەن چوقۇم جەڭلەردىن ئامان قايتىمەن!
ئۆلۈمدىن ئىچۈك، ئامان قالغانلىغىمنى،
ئەي، دىلبەر، پەقەتلا ساڭا ئېيتىمەن!

قىز:
ئاشىغىم، سەن يېنىپ كەلدىڭ ئاخرى،
ئاسماندىن قۇيۇلغان يۇلتۇزدەك ئېقىپ.
باسقۇنچى دۇشمەننى يەڭگىنىڭ ئۈچۈن،
كوكسوڭگە «باتۇرلۇق» مىداللار تېقىپ...

ھىجران تۈنلىرى، مەن سېنى ئويلاپ،
كىتەتتىم لەززەتلىك خىيال قوينىغا...
دەردىمنى بىرمۇ- بىر ئېيتقۇم كېلەتتى،
ئېسىلىپ كىمىنىگدىۇ مەغرۇر بوينىغا...

كەل، ئەمدى ئاشىغىم، قۇچاقلىشايلى،
قۇياشتەك مېھرىڭگە تويۇپ ئالاي مەن...
جەڭلەردە يېڭىپ كەلگەن باتۇر ژىگىتنىڭ،
ئۆمۈرلۈك جورىسى بولۇپ قالاي مەن...

بىز شۇنداق ئاتەشىن سۆيىشەيلىكى:
ھىجران مۇزى ئېرىپ، سېرىلىپ كەتسۇن.
تۆرت ژىل ئىنتىزار بولۇپ يالچىغان
ژۇرەكلەر شاتلىقتىن يېرىلىپ كەتسۇن!

ژىگىت:
مەن جەڭدىن كېلىمەن، مېنىڭ مەشۇغۇم،
ئېزىلگەن ئېلىمگە ئازاتلىق ئېلىپ...
بۇ يېڭىش بىزلەرگە ئاسان كەلمىدى،
ئالدۇق بىز قان كېچىپ، قۇربانلار بېرىپ...

دىلبىرىم، جەڭلەردە يېڭىپ كەلدىم مەن،
چۈشىسىمۇ نى ئېغىر كۈنلەر بېشىمغا.
كەلدىم مەن ئۆلۈمنى داغدا قالدۇرۇپ،
چاڭمۇ قوندۇرماستىن قارا قېشىمغا...

جەڭلەردە ئوق تېگىپ ئۆلگەن ئېدىم مەن،
مۆجىزە بولدىدە قايتا تىرىلدىم...
مېنى ئۆلۈملەردىن ئامان قالدۇرغان،
مەشۇغۇم، ئۇ سېنىڭ ساپ مۇھەببىتىڭ!

سەن ئەمدى قۇۋانغىن، دىلبىرىم مېنىڭ،
غەم سايە سالالماس ئايدەك يۈزەڭگە.
خوشاللىق ياشلىرى تىزىلار بۇگۈن،
بەختتىن چاقنىغان قارا كۆزۈڭگە!

1945 - 1948 - ژىللار، ماناس - شىخۇ - يەنىسخەي.

غەزەللەر*)

شائىر دوستۇمغا

ياتما شائىر، سەيرتىپ ئۇچماقتا پەرۋاز، قاق قانات،
دەۋرىمىز يۈكسەك زامانە ئالغا ئىنتىلگەن ھايات!
بىل غەنىمەت، تىرىلىش ھەم تەۋرىنىشنىڭ پەيتى بۇ،
چىقما جەڭ مەيدانىدىن تا، ۋەتىنىڭ بولماي ئازات.
ئالغا باس، دادىل قەدەملەر بىرلە ئىستىقبالغا ژۇر،
يوللىرىڭنى توسسىمۇ، ھەر قانچە مۇشكۇل تىلسىمات!
ئەل ئۈچۈن چەككەن جاپالار بىلىنۇر راھەت ساڭا،
گەر كۇرەش مەيدانىدا بولسا، شىجائەت - ئىجتىھات.
سەن ئەگەر خەلقىڭنى توغرا يولدا باشلاپ ژۇرمىسەڭ،
مىللىتىڭ مەھكۇم بولۇپ قالۇر زۇلۇمدا مەڭگۈ بات!
شائىرىم سەنمۇ تىرىش، يازغىن كۇرەش ئەشئارىنى،
تاكى بولسۇن خەلقىمىزنىڭ كەلگۈسى پارلاق نىجات!

بـــار

ئايا دوستلار، بۇ ئالەمدە، سۇيەرگە مەڭگۇ يارىم بار،
ئاڭا سادىق بولۇپ ئۆتمەك ئۇچۇن ئەھدۇ - قارارىم بار.
رەقىپلەرنىڭ ئاياغىدا خاراپ بولمىش ئىپسىل يۇرتلار،
ئىپچىلماستىن غازاڭ بولغان، چىمەندە لەيلىزارىم بار.
كۆزىن ئاچسۇن ئۇ مەلئۇنلار، بىغىمدىن ئايىغىن تارتسۇن،
ئاڭا قارشى سەپەردە مەن، قولۇمدا زولپىقارىم بار!
مېنىڭ ئازات ئاۋازىمنى ئىگىز تاغلار تورالمايدۇ،
بۇلۇتلارنى يېرىپ ئۆتكەن جاراڭلىق خوش سادارىم بار.
ئايا ئۇچقۇن سېغىنساڭمۇ ئۇمىتنى ئۈزمىگىن ياردىن،
ۋىسالىغا يېتەرمەن - دەپ يولىدا ئىنتىزارىم بار!

جانان بىلەن

ئەي، ۋەتەن ئىشقىڭ سېنىڭ جىسمىمغا كىردى جان بىلەن،
مەن سېنى سۇيدۇم، ياراتتىم ئەڭ تازا ۋىجدان بىلەن.
تازا ئىشقىڭ نۇر بولۇپ، كىردى ژۇرەكىمگە مېنىڭ،
بار ۋۇجۇدىم ئورنىۋالدى، سوۋۇماس گۇلخان بىلەن.
بىر ئۆمۈر ئاشىق بولۇبان سۇيدۇم ئەي خەلقىم سېنى،
ئۆمۈرۇم ئۆتسۇن جاھاندا، شۇ تازا ئىمان بىلەن.
ئەي ۋەتىنىم، سەندىن ئۆزگە سۇيگىنىم يوقدۇر مېنىڭ،
نېمە ئارمان ئۆمرۇم ئۆتسە، سەن كەبى جانان بىلەن.

*) ۋۇقۇرىدىكى غەزەللەر 1948 - ۋىلى يازدا
«ئىنقىلاۋى شەرقى تۇركستان» ۋە «ئالغا» گېزىتلىرىدە ئېلان قىلىنغان.

ئازات ۋەتەن ھەققىدە ناخشىلار*)

(نويابىر ئىنقىلاۋىنىڭ 4 ژىللىغى مۇناسىۋىتى بىلەن)

1

ئۇيغۇرستان ـ ئازات ۋەتىنىم،
داڭق ۋەتىنى، شانلار ۋەتىنى...
يەر يۈزىنىڭ جەننەت بېغى بۇ،
بەخت ۋەتىنى ھۆرلەر ۋەتىنى...
تەبىئىتى گۈزەل بۇ ئەلنىڭ،
ئاپپاق قارغا كۆمۈلگەن قىش بار،
دىلدا شېرىن ھىسلار ئويغىتىپ،
يەلپۈنىدۇ ياپ ـ يېشىل باھار.
گۈلچىچەككە ئورالغاندا ياز،
كۆكۈللەر شات يايراپ كېتىدۇ.
چىمەنلەرگە مەدھىيە ئوقۇپ
بۇلبۇللىرى سايراپ كېتىدۇ.
ياقۇت ياپراقلىرىن تۆككەن كۈز،
شاخلىرىدىن بېرىدۇ ھەسەل.
بىلمىدىم مەن يورۇق ئالەمدە
ئەل بارمىكىن بۇنچىلىك گۈزەل؟
نېمىسىنى ئېيتاي، بۇ ئەلنىڭ،
خىيالدىكى جەننەتنىڭ ئۆزى.
نەغمە ياڭراپ، كۈيلەر جاراڭلاپ،
سايراپ تۇرار كېچە ـ كۈندۈزى.
سەھەر تۇرۇپ ھۆسنىگە باقسائ،
گۈزەللىككە كۆز قامشىدۇ.
خوشاللىغىنىڭ سىغماي ژۈرەككە،
كۆزلىرىڭگە ياش يامشىدۇ.
مۇندا يوقدۇر قايغۇ ۋە ئەلەم،
ژۈرەكلەرنى ئەزگەن نادامەت.
بۇ ۋەتەندە مەڭگۈ يوقالغان،
ھوقوقسىزلىق دېگەن كاساپەت!
نەگە بارساڭ ئۆز ئۆيۈڭدىسەن،
ۋەتەن ساڭا شەپقەتلىك ئانا.
تېتىكلىنىپ قانچە ئىشلىسەڭ،
ئىش مېھرىڭگە تويمايسەن يانا.
ھارساڭ ئۇنىڭ مېھرىۋان-ئىسسىق،
باغرىغا باش قويۇپ ياتىسەن.
ئۇنىڭ ژۈرەك سوقىشىنى ئاڭلاپ،
تاتلىق ئۇيقىغا كېتىپ قالىسەن!

سەھەر شېرىن ئۇيقىدا ياتساڭ،
قەلبىڭنى بىر كۈي تەۋرىتىدۇ:
بۇ كۈي بىلسەڭ سائادەت كۈيى،
ئېيتساڭ جېنىڭ ياشناپ كېتىدۇ...
ئازات ئەلدە ياشىغىنىڭنى،
سېزىپ ھەر تاڭ خوشال تۇرسەن.
تېتىكلىنىپ، يېڭى ئۆمۈر ۋە
يېڭى ئىشنى قارشى ئالىسەن!
ياشاش قىزىق بۇنداق ئۆمۈردە،
ھايات ساڭا كۈندە بەزمە ـ توي.
ياشاش ئىشقى قىزدۇرۇپ تەننى،
ژۈرىگىڭدە كۈي ئاقىدۇ كۈي...
ئىلى ـ مېنىڭ ئانا ۋەتىنىم،
قوينۇڭ ئاۋات، ئەللىرىڭ ئازات.
قۇچىغىڭدا ياشايمەن كۈلۈپ،
نېمە دېگەن شېرىن بۇ ھايات!
ئازات ۋەتەن، سەندە ياشىسام،
بەخت كۈيى تەۋرىتىدۇ...
قۇچىغىڭغا ئەركىلەپ ئۆتكەن،
بىر كۈنىڭگە نېمە يېتىدۇ؟!
ئەي، ۋەتىنىم، سەندە تۇغۇلۇپ،
مېھرىڭ ئىچكەن بولمىسام ئەگەر.
مېنىڭ دۇنيادا ئادەم بولۇپ،
ياشىغىم بولاتتى بىكار...
ئىلى، سەندىن كەتسەممۇ ژىراق،
ئانام سەن ـ دەپ ياد ئېيتىپ ژۈردۈم.
كۈندۈزلىرى سېنى سېغىنسام،
كېچىلىرى چۈشۈمدە كۆردۈم...
ئەي ۋەتىنىم، پۈتكۈل ئۆمرۈمدە،
ئاشىق بولۇپ سېنى سۆيۈمەن.
مەيلى كۆرەي، مەيلى كۆرەلمەي،
شېرىن ئوتلىرىڭدا كۆيۈمەن!
ئۆلسەم جىسمىم چەتلەردە ئەمەس،
ئانا يۇرتىنىڭ باغرىدا قالسۇن.
مۇھەببەتىنىڭ ئۆچمەس يالقۇنى،
قەبرەمدىمۇ لوغۇلداپ يانسۇن!

1948 ـ ژىل، ئىيۇل، يەنسخەي.

*) ئازات ۋەتەن ـ ئازات بولغان 3 ۋىلايەتنى نەزەردە تۇتىدۇ.

2

(مۇسەددەس)

ئوت شائىرمەن، ۋۇرىكىمدە يالقۇنلىرىم بار،
ئىلھامىمدا دەريا ـ دەريا دولقۇنلىرىم بار.
تاڭ نۇرىدەك قىزىق، تازا ھىسلىرىم بىلەن،
ئەي ۋەتىنىم، ساڭا ئاتاپ، ناخشا ئېيتقۇم بار.
ۋەتىنىم ـ دەپ ناخشا ئېيتسام خۇش ئاۋازىم بار،
ئاۋازىمغا تەڭكەش قىلغان خوشال سازىم بار.
ئۇيغۇرستان ! ـ نامىڭ تىلغا ئالسام ھەر قاچان،
ۋۇرىكىمدە ئۇيغىنىدۇ، سۈيگى، ھاياجان !
ساڭا دېگەن ساپ مۇھەببەت، ئوتلۇق ھارارەت،
ۋۇجۇدىمغا كۈچ بىرىدۇ، ۋۇرەككە دەرمان.
دۇنياغا تەڭ قىلمايدىغان شانلىق ئېلىم بار،
پەخىرلەنسەم ئەرزىيدىغان قۇتلۇق يېرىم بار!
ئەي ۋە تىنىم، بىر زامانلار سەن ئېدىڭ بىمار،
كەلگۈندىلەر ئەزىز ئېدى، ئۆز بالىلىرىڭ خار.
نەچچە مەرتە كۈرەشلەرگە چىقسىمۇ خەلقىڭ،
ھامان شۇنداق ئۆتەر ئېدى ئايلار ۋە ۋىللار.
ئەشۇ قارا زامانلارغا نەپرەت ئۆچۇم بار،
ئاسارەتنى كوككە ئاتار قۇدرەت كۈچۇم بار.
ئاسمىنىڭدا چاقتى چاقماق، گۈرۈلدەپ بوران،
ئېزىلگەن ئەل دولقۇنلىنىپ، كۆتەردى ئىسيان.
زورلۇق ـ زۇلۇم دۇنياسىغا يالقۇنلار چېچىپ،
ئاتتى نىلقا تاغلىرىدىن غەزەپلىك ۋولقان !
ۋەتىنىمدە يورۇپ ئاتقان، قۇتلۇق تېڭىم بار،
ئاشۇ تاڭدا تۆرەلگەن ھۆر ـ ئازات ئېلىم بار.
قۇل ئېدۇق بىز، ئازات خەلىق بولۇپ تۇغۇلدۇق،
چېلىشلاردا ئۇلغايدۇق بىز قۇدرەتكە تولدۇق.
ئەجداتلارنىڭ ئارزۇسىغا يېتىپ بىر يولى،
ئازات شەرقى تۈركستان ـ دەپ ئەلگە تونۇلدۇق.
مېنىڭ ئازات ئەللىرىمنىڭ ئەۋزەللىگى بار،
يەر يۈزىدە تەڭدىشى يوق گۆزەللىگى بار.
ئازات ئېلىم قۇياش ئوخشاش نۇرلاپ بارىدۇ،
كۈندىن كۈنگە كامال تېپىپ، گۈللەپ بارىدۇ.
ئۇچرىغان توسقۇنلارنى يېڭىپ، ئىلگىرلەپ،
مۇستەقىللىق پەللىسىگە ئۆرلەپ بارىدۇ.
قانات قىقىپ ئورلەۋاتقان شانلىق ئېلىم بار،
ئۇنى ئالغا باشلاۋاتقان دانىشلىرىم بار!

1948 ـ ۋىل، ئاۋگۇست، يەنىسخەي.

نويابر شەنگە مۇسەددەس

(نويابر ئىنقىلاۋىنىڭ 4 ژىللىق تويىغا بېغىشلايمەن)

گۈلدۈر قاراس چاقماق چېقىپ ئوتلار ياغاندا،
شۇۋۇرغانلىق قارا بوران ئۆرۈپ تۇرغاندا،
شىرلار كەبى نەرە تارتىپ جەڭگە ئاتلاندۇق،
زورلۇق - زۇلۇم قايناپ تېشىپ ئەۋج ئالغاندا.

تەگرىتاغدا چاقتى چاقماق، ئېتىلدى ۋولقان،
زالىملارنىڭ تاجۇ - تەختى بولدى كۈل تالقان!

باسقۇنچىنىڭ سەلتەنەتلىك تەختىن غۇلاتتۇق،
مۇستەملىكە قورغىنىنى كۆكلەرگە ئاتتۇق.
قاراڭغۇلۇق هۆكۈم سۈرگەن قالاق بىر ئەلدە،
پارلاپ تۇرغان لاۋھە ياڭلىق بوستان ياراتتۇق!

نويابرنىڭ تېڭى ئاتتى، چىقتى نۇر قۇياش،
مەهكۇم مىللەت ئۆز ئېلىگە ئۆزى بولدى باش!

بەختىمىزنى كۆرەلمىگەن ئەسلى دۈشمەنلەر،
ۋەخشيانە هۇجۇم قىلىپ كىرىپ كەلدىلەر.
كوكىرەكنى قالقان قىلىپ ۋەتەن قوغدىدۇق،
ئالتاي، ساۋەن تاغلىرىدا قىزىدى جەڭلەر!

كۆرەشلەردە يېنىپ تۇرغان يالقۇن ئوت بولدۇق،
ياۋ سېپىنى تىتىپ تاشلار بولات ئوق بولدۇق!

بىر ۋەتەندە ياشاپ كەلگەن خەلقلەر هەمدەم،
قېرىنداشلىق رىشتى بىلەن باغلاندى مەهكەم.
دوستلۇق كىمنى ۋاقىرايمىز بار ئاۋاز بىلەن،
چۈنكى بىزنىڭ ئىرادىمىز پولاتتىن مەهكەم.

ئازات ئەل بىز، ئەركىمىزنىڭ شاهان شاهى بىز،
بەخت سائادەت ئاسمىنىنىڭ يورۇق ماهى بىز!

ۋەتىنىمدە نۇر چاچىدۇ سائادەتلىك كۈن،
لېكىن يەتتە ۋىلايەتتە تېخى قارا تۈن.
ئىشىنىمەن، ئاشۇ قارا تۈنلەرنى سۈرۈپ،
ئۇ يەردىمۇ تاڭ ئاتىدۇ، مۇقەررەر ئۇ كۈن،

ئۇيغان ئېلىم، قوزغال ئېلىم، ئۆركەشلە هامان،
ئۇيغۇرستان ۋەتىنىمدە بولسۇن هۆر زامان!

1948 - ژىل، نويابر.

ھۆر ۋەتەننىڭ ئوغلىمەن

يەر يۈزىگە داڭقى كەتكەن داڭلىق ئەلنىڭ ئوغلىمەن،
شۆھرىتى ئالەمگە مەشھۇر، شانلىق ئەلنىڭ ئوغلىمەن.
گۈللىنىپ تۇرغان باراقسان باغلىق ئەلنىڭ ئوغلىمەن،
پارلىغان خۇرشىدى ئاسمان ياڭلىغ ئەلنىڭ ئوغلىمەن.

ئۇيغۇرستان! دەپ ئېلىم بار، ماختىسام ماختانغىدەك،
ـ مانا مېنىڭ ۋەتىنىم! ـ دەپ ئېيتسا دىل شاتلانغىدەك.
مەرت ئوغۇل، بەرنا قىزى بار، سۆيسە ۋۇرەك قانغىدەك،
قانچە ئېيتسام تۈگىمەس، سۇمباتلىق ئەلنىڭ ئوغلىمەن.

بۇ جاھاندا بارمىكىن، مېنىڭ ئېلىمدەك ھۆر ۋەتەن،
خەلقى شات، قويىنى ئاۋات، ئاسمانى نۇر ۋەتەن.
بايلىغى، گۆزەللىگىلە، بارچىگە مەنزۇر ۋەتەن،
بەخت كۈيى ياڭرىغان كوشاتلىق ئەلنىڭ ئوغلىمەن.

ۋەتىنىم ـ ئالتۇن دىيارىم، سۆيگىنىم، جانىم مېنىڭ،
ئىپتىخارىم، كۈچ مادارىم، شاۋكىتىم، شانىم مېنىڭ.
شۇ ۋەتەن قويىندا ئۆتتى ئەركە دەۋرانىم مېنىڭ،
جانغا ئىشق ئوتىنى ياققان، مەشۇق ئەلنىڭ ئوغلىمەن.

قارا زۇلمەت قاپلىغاندا، ۋەتىنىمنى بىر زامان،
چاقتى چاقماق،تەۋرىدى يەر، ئۇردى غەزەپلىك بوران.
قارا تۈنلەرنى سۈرۈبان، ئاتتى نويابىردا تاڭ،
ئازاتلىقنىڭ، تېڭى ئاتقان، تاڭلىق ئەلنىڭ ئوغلىمەن!

ئېلىخانتۆرەم چىقىپ مۇنبەرگە خەلقىم ئالدىدا،
ئېلى ئازات بولدى ـ دەپ قىلدى ئالەمگە جاكا.
خۇش بولۇپ شاتلاندى خەلقىم، ياڭرىدى نەغمە ـ ناۋا،
يېڭى دۇنيانى ياراتقان قۇتلۇق ئەلنىڭ ئوغلىمەن.

ئىنقىلاپنىڭ قايىنىمدا تۇغۇلۇپ ئۆسكەشكە بىز،
مەلئەنەت ياۋنى يوقاتتۇق، كۆيدۇرۇپ ئاتەشتە بىز،
ئەمدىلا تۆرت ياشقا كىردۇق، يەنە ھەم ئۆرلەشتە بىز،
بەختىيار زامان ياراتقان خالىق ئەلنىڭ ئوغلىمەن!

1948 ـ ژىل، نويابىر.

ئوتلۇق قەسەم*)

مەن تۇغۇلۇپ كۆزۈم ئاچتىم بۇ ۋەتەندە،
رىزقىم بولدى ئېلىمنىڭ ناز ـ نېمەتلىرى...
جىسمىم ۋەتەن تۇپرىغىدىن تۆرەلگەندۇر،
تامچە قېنىم ـ ۋەتەننىڭ ئاب ـ شەربەتلىرى...

يادىمدا بار، مېنىڭ ياشلىق ۋۇرىگىمدە،
يالقۇنلىنىپ ياتغان ئېدى ۋەتەن ئىشقى...
ـ ۋەتىنىم! ـ دەپ تىلىم چىققان يۈرگىمدە،
ئاق سۈت بىلەن سىڭگەن ماڭا ئۇنىڭ مېھرى!

ئۇيغۇرستان ـ ئەڭ قەدىرلىك ئانام مېنىڭ،
مېھرى بىلەن مېنى ئازلاپ ئۆستۈرمەكتە.
شەپقەتلىك، قۇچىغىنى ئېچىپ ماڭا،
ھۆر ـ ئازادە باغلىرىنى كەزدۇرمەكتە!

كۆز تاشلىسام ئەگەر ۋەتەن تارىخىغا،
ھەر بېتىدە ئۆچمەيدىغان شانىنى كۆردۈم.
ئاسيانىڭ ھاكىمى دەپ ئاتاق ئالغان،
ئوغۇزخان ھەم بايانچۇردەك خانىنى كۆردۈم.

بىلدىم شۇندا، ئۇيغۇر ئېلىم ـ قۇتلۇق ماكان،
مېنىڭ باتۇر ئەجداتلىرىم روزىغارى...
شۇ قەھرىمان ئاتىلاردىن مىراس قالغان،
ئەمگەك بىلەن ئاۋات قىلغان گۈلستانى...

ئەينە مېنىڭ كۆز ئالدىمدا يېقىن ئۆتمۈش،
ۋەتەن ئۈچۈن كۈرەش قىلغان ئۇلۇغ ئەرلەر.
رەقىپلەرگە قەھرى ئوتلۇق، قەلبى خۇرۇش،
جاھانگىرخان، سادىر كەبى قەيسەرلەر...

باتۇر ئەرلەر كۈرەشلەردە بولسا قۇربان،
ساپ قانلىرى دولقۇن ئۇرۇپ يەردە ئاققان.
قىلىچ ـ قالقان، ساۋۇتلىرى چۆلدە قىلىپ،
مىنگەن ئېتى كوككە كىشنەپ، پىغان قىلغان!

ۋۇجودىمدا يوقمۇ شۇنداق كۈرەشچان قان،
نېمە ئۈچۈن ياۋۇزلارغا قۇل ئىمىشمەن؟
دېدىم شۇندا، نەرە تارتتىم: ـ ئېلىم ئويغان،
ئەلنى ئازات قىلماق ئۈچۈن چېلىشقىن سەن!

ئات ئوينىتىپ، قىلىچىمنى يالتىرلىتىپ،
ۋەتەن ھەققى كىردىم كۈرەش مەيدانىغا.
نى قەھرىمان مەرت ژىگىتلەر شېھىت بولدى،
ئات ئۈزدۈرۈپ قىزىل قانلار دەرياسىدا!

ئەينە ھازىر ئاڭلىنىدۇ، تاغلار ئارا،
شېھىتلارنىڭ قەۋرىسىدىن مۇڭلۇق ئاۋاز.
«ياۋ قولىدا خار بولغان ئىست، خەلقىم»!ـ
دەپ ھەمىشە ھەسرەت چېكەر روھى پەرۋاز!

ئاڭلىغاندا يەر ئاستىدىن بۇ ئاۋازنى،
سەسكىنىپ بىر كۆزۈم ئاچتىم غەيرەت بىلەن.
ئازاپ چەككەن مىللىتىمنىڭ ئاھۇ ـ زارى،
ئاڭلانغاندا چىدالمىدىم، تاقەت بىلەن!

شۇنىڭ ئۈچۈن يەنە جەڭگە ئىنتىلدىم مەن،
سانسىز قەبىھ ياۋ ئۈستىگە ئاتنى سالدىم.
مىراس قىلىپ بوۋام تۇتقان زۇلپىقارنى،
يەردە ياتقان ئېسىل تىغنى قولغا ئالدىم!

سۆيگەن ئانا يۇرتۇم ئۈچۈن كۈرەشلەردە
ئۆلسەم ئەگەر ئارمىنىم يوق، شات كېتەرمەن.
ۋەتەن ئۈچۈن كۈرەشلەردە ئۆتەر ئۆمرۈم،
ئۆلگەندىمۇ ۋەتىنىمنى ياد ئېتەرمەن!

ئەگەر ئۆلمەي ئامان بولسام ئۆزەم تەييار،
ئۇيغۇرۇمنىڭ بەختى ئۈچۈن جان بېرىمەن...
شۇ چاغدىمۇ ئىنتىقامىم ئېلىڭلار! ـ دەپ،
ئەۋلادىمنى كۈرەشلەرگە چاقىرىمەن!

قەسىمىم شۇ: ئات ئۈستىدىن چۈشمىگەيمەن،
تاكى ياۋۇز شۇم رەقىپلەر يوقىمىغۇنچە...
قىلىچىم قىنىغا ھەم سېلىنمايدۇ،
ئۇيغۇرستان ئېلىم ئازات بولمىغۇنچە!

*) بۇ شېئىر ـ «ئىتتىپاق» ژۇرنىلىنىڭ
1949 ـ ژىلقى 4 ـ سانىغا بېسىلغان)

ھەلىمەگە مەدھىيە *)

ئايا دوستلار، گۈزەللىكنى سۆيمەس بىر ئىنسان بارمۇ؟
گۈزەللىكتىن دىلى خۇش بولمىغان ئالەمدە جان بارمۇ؟
گۈزەللىكنى سىزىشقا قايسى رەسسام بولمىغان ئاشنا؟
گۈزەللىكنى يېزىشقا قايسى شائىر بولمىغان تەشنا؟
گۈزەللىك ھەم لىۋەنلىكنىڭ پىرى ئەرمىش ھەلىمە قىز،
ئاڭا مەدھى ئوقۇپ مەنمۇ نەزىم يازدىم، كۆرۈڭچۇ سىز:

* * *

ئېچىلدى پەردە بىردىنلا، كۆرۈندى سەھنە ئازادە،
ئۇنىڭ ئارتىدا ئورمانباغ ـ يەنىسخەيي گۈزەل ۋادە.
چىقىپ سەھنىگە بىر قىزچاق، سالام تەزىم بىجا قىلدى،
مۇنايىم ئېگىلىپ ئاستا، ئېلىپ قەددىنى يا قىلدى.
ئۇنىڭ ھۆسنى ـ گۈزەل رەنا، نازۇك ـ ئەۋرىشىم بىر ھال،
كۆزى چولپان، قېشى يادۇر، سۇمبۇل چاچلىرى تال ـ تال.
مۇنايىم بىر يېنىك ھەركەت بىلەن قىز قايرىلىپ تۇردى،
يېقىملىق بىر تەبەسسۇم ئەيلىگەچ پەرۋاز قىلىپ يۈردى.
ئۇزۇن ئۆتمەي «سابا»نىڭ مەرغۇلى بىرلە چېلىندى ساز،
مۇقامغا جۆر بولۇپ ئاستا جاراڭلاپ كەتتى خۇش ئاۋاز:
«سابا يۈرگىن، سالامىمنى يېتۈرگىن كويى دىلدارە،
پەرىشان خاتىرەمدىن ئەرز قىل ئەي ئازىنىن يارە...»
كۆتەردى قىز ئاۋازىنى، جاراڭلاپ كەتتى ئورمانباغ.
«سابا»نىڭ قانىتى بىرلەن، ئۇچۇپ بولدى كۆكۈللەر چاغ!
موزىكا پەدىسىن يۆتكەپ، شوخ كويگە چېلىندى ساز،
ھەلىمە قىزمۇ جۆر بولۇپ، سايراپ كەتتى خۇش ئاۋاز.
ـ «ۋەتەننىڭ ياش گۈلىدۇرمىز، ئېچىلمىز، يايرايمىز،
سائادەت بۇلبۇلىدۇرمىز، ئازات گۈلشەندە سايرايمىز!»
بۇ ناخشىنى ئېيتقان قىز ئۆزى ھەم گۈلگە ئوخشاتتى،
جاراڭلىق خۇش ئاۋازى ھەم گويا بۇلبۇلغا ئوخشاتتى.
ئوماق تازىم قىلىپ قىزچاق كۆزلەردىن ژىراقلاشتى،
ئۇ سەھنە يۈلتۇزى كۆزدىن غايىپ بولدىدە قاچتى!
ـ تەسەددۇق، ئەي گۈزەل قىزچاق، ماھارىتىڭگە مىڭ ئالقىش،
سەنئەت بابىدا يەتكەن كامالىتىڭگە مىڭ ئالقىش! ـ
دېگەن ئىنزكۇ تىلەك بىرلەن، تاماشا ئەھلى تارقالدى،
ھەممىنىڭ كۆڭلىدە ئوتلۇق «ھەلىمە» دېگەن نام قالدى!

1949 ـ ژىل، ئاپرېل.

*) 1949 ـ ژىلى 8 ئاپرېل كۈنى مىللىي ئارمىيە قۇرۇلغانلىقىنىڭ 4 ژىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن ئازات 3 ۋىلايەتنىڭ سەنئەتچىلىرى ئالدىنقى سەپكە كېلىپ، جەڭچى ـ ئوفىتسېرلەرگە ئويۇن كۆرسەتتى. شۇ چاغدا ساۋەن ئاھىيەلىك سەنئەت ئۆمىكى تەركىۋىدە كەلگەن ياش ئارتىسكا ھەلىمە قىز ئۆز ماھارىتى بىلەن ھەممىنى قايىل قىلدى. بۇ شېئىر ئەينە شۇ قىزغا بېغىشلىنىپ يېزىلغان ئېدى.

ئاپتور.

شائىر دوستۇمغا*)

شائىر دوستۇم، ساڭا يازدىم دوستلۇق مەسلىھەت،
مەسلىھەتىمنى ژۇرىڭگىدە ساقلارسەن ئەبەت،
شائىرلىق – بۇ دۇنيادا ئەڭ شەرەپلىك نام،
بىراق، ھەقىقى شائىر بولۇش ئەمەسدۇر ئاسان!
شائىرلىق – ئۇ بازاردىكى تىجارەت ئەمەس،
پادىشاغا قىلىدىغان خوشامەت ئەمەس.
شائىر دېمەك – ئادالەتنىڭ جەڭچىسى دېمەك،
شائىر دېمەك – ھەقىقەتنىڭ جارچىسى دېمەك!
بۈيۈك غايە، كۈرەشچان روھ، سۇنماس ئىرادە،
شائىر ئۈچۈن ئالدىنقى شەرت، بۇ ئۈچ نىشانە.
مۇھەببەت ۋە نەپرەتنى ئېنىق ئايرىماق،
ئەلنىڭ ژۇرەك مۇڭلىرىنى كۈيلەپ سايرىماق.
ئەي شائىرىم، بولاي دېسەڭ ئەلگە سۆيۈملۈك،
ئەۋەل بولغىن ۋەتەنپەرۋەر ئەلگە كۆيۈملۈك.
ژۇرىڭگىدە قۇياش بولۇپ يانسۇن مەسلىگىڭ،
شۇ مەسلەكتىن باشلانسۇن قەلەمكەشلىگىڭ.
ھەر ئەشئارىڭ خەلقىڭگە نۇر ماياك بولسۇن،
ئۇ دۇشمەنگە ئەجەللىك سىنارياد بولسۇن.
كەلسە خەلقىڭ بېشىغا قايغۇ - پالاكەت،
سەنمۇ كۈرەش مەيداندا بولغىن شۇ سائەت.
شېئىرلىرىڭ سىگنال بولۇپ ئەلنى ئويغاتسۇن،
ئۆلۈك تەنگە جان كىرگۈزۈپ، جەڭگە قوزغاتسۇن.
كۆزلىرىڭدىن ئوت چاقنىسۇن، قەلبىڭدىن لاۋا،
قەدىمىڭدىن يەر تىترىسۇن، قەھرىڭدىن ساما.
توم كىتاپلار ھەيۋەتلىك كالوننا بولسۇن،
يەر جاھاننى گۈلدۈرلىتىپ، كۈرەشكە ماڭسۇن.
ھەر شېئىرىڭ جەڭچى بولۇپ جەڭگە ئېتىلسۇن،
دۇگەتلىرىڭ بومبا بولۇپ ياۋغا يېرىلسۇن!
كۇپلېتلىرىڭ گرانات بوپ دۇشمەننى قىرسۇن،
مىسرالىرىڭ ياۋ كوكسىگە قادىلىپ تۇرسۇن.
دۇشمىنىڭنى تار - مار قىلىپ جەڭدە ئەي سەرۋاز،
قايتقىنىڭدا شانلىق يېڭىش مارشلىرىنى ياز!
تېچلىقتا سەن ئەلنى باشلا ئىجات – ئەمگەككە
ئەمگەك قىلىپ يۇرتىمىزنى گۈللەندۇرمەككە.
خوراپات ۋە جاھالەتكە پولات نەيزە ئۇر،
تەرەققىيات يۇرىشىدە دايىم ئالدا تۇر...
سېنىڭ شېئىر – داستانىڭدىن كۈچ – قۇۋەت ئېلىپ،
ئانا خەلقىڭ بەختتىن كۈلسۇن بىر قىنىپ...
شۇندا دوستۇم، ئەۋلاتلىرىڭ سېنى ياقلايدۇ،
شائىرىم – دەپ ژۇرىڭگە تېڭىپ ساقلايدۇ...
بۈگۈن ۋەتەن ئاسمىنىدا ياڭرىسا سازىڭ،
ئەۋلاتلارغا ئەلبۇم بولۇپ قالار ئاۋازىڭ!

*) مەن بۇ شېئىرنى 1949 – ژىلى يازدا، خىتاي كوممۇنىستلىرى كېلىش
ھارپىسىدا يېزىپ، شائىر دوستۇم خېلىل ھەمرايېۋقا تەغدىم قىلغان ئىدىم.
ئەپسۇسكى، ئۇ بىر ژىلدىن كېينلا خىتايغا خوشامەت قىلىپ
«ئازات زامان» ناخشا تېكىستىنى يازدى.

گۆزەل تەلكە*)

ئاھ، بۇ ئىلى ۋادىسىدىن ئايرىلىپ كەتكەن ئىدىم،
ئاردىن ئۈچ ژىل ئۆتۈپ، قايتۇردى مېنى تەغدىرىم.
ئاق ئىلاندەك سۇزۇلۇپ ياتار ئىدى ئىلى يولى،
سول يېقىمدا چۆل ئىدىر بار، ئوڭ يېقىم سايرام كۆلى.
سايرىمىم دولقۇن ئۇرۇپ، بىر توختىماي چايقىلۇر،
ئۇنىڭ ھەر ـ بىر دولقۇنىدىن نە قىسسەلەر ئاڭلىنۇر!
ئەتراپى بۈك باراقسان، يەرلىرى مۇنبەت ئۇنىڭ،
تاغلىرى بۈك قارىغايزار، يايلىغى ـ جەننەت ئۇنىڭ.
يايلىغىدا يېيىلىپ ژۈرگەن كۆپ چارۋا مېلى بار،
ئۇندا يايراپ ئوينىغان، ئۇيغۇرۇ ـ قازاق ئېلى بار،
ئالدىمىزدا مەغرۇپتىن مەشرۇققا سوزۇلۇپ،
تەلكە تېغى تۇرىدۇ ياپ ـ يېشىل ئورمان بولۇپ.
ئاق بۇلۇتلارنى سۆيۈپ تۇرماقتا يوكسەك چوققىلار،
يان باغرىدا يايرىشىپ ژۈرمەكتە ئارقار، بۇغىلار.
سېھىرلىق بىر مۆجىزىدەك كۆرۈنسە ئۇ يۇكسەكلىرى،
گۈل ـ چېچەككە پۈركىنىپ ياتماقتا پەس ئېتەكلىرى.
تاغلىرىدا سايرىشىپ چاڭ كەلتۈرەر كەكلىك، ئۇلار،
سايلىرىدا شاقىراپ شوخ ئاقىدۇ زۇمرەت سۇلار.
ھەر چېچەك، ھەر ـ بىر گىياسى تۈيۈلىدۇ ئۆز بولۇپ،
مۆلدۈرلىگەن بۇلاقلىرى قارايدۇ مىڭ كۆز بولۇپ.
گۈلگە قونغان تامچىلار ـ خۇددى سىماپنىڭ دانىسى،
ساپ ھاۋا، سۇزۇك سۇيى ـ دەرتلىك ژۈرەكنىڭ دارىسى.
مەن قارايمەن تەلكىنىڭ گۈل ھۆسنىگە يېنىپ ـ يېنىپ،
يېتىۋالسام دەيمەن ئۇنى بىر كېچە باغاش ئېتىپ!
گۈزەل تەلكە سېنى كۆردۈم، ۋىسالىڭگە قانمىدىم،
بىر كېچە مېھمان بولۇپ قوينۇڭدا ھەم قالالمىدىم!
سەن مېنىڭ دۇنيادا تاپقان ئەڭ مۇقەددەس كۆرىكىم،
مەن كېلىپ كەتتىم لېكىن، قوينۇڭدا قالدى ژۈرىكىم!
ۋەتىنىمگە داڭقى كەتكەن گۈل ـ گۈلىستان تەلكە سەن،
يەر يۈزىنىڭ جەننىتى ـ پىردوسى ئەدنان بەلكى سەن!

مەن تەلكە داۋىنىدىن بىرىنچى قېتىم 1946 ـ ژىلى نويابىردا مىللىي ئارمىيەگە كېتىپ بارغاندا ئۆتكەن ئىدىم. ئىككىنچى قېتىم 1949 ـ ژىلى ئىيۇلدا ئىلىغا قايتقان ۋاختىمدا ئۆتتۈم. بىراق، بۇ قېتىم ئەركىن پۇخرا بولۇپ ئەمەس، «ختاي كوممۇنىستلىرىغا قوشۇلمايمىز» ـدەپ، سىياسىي تەشكىلات قۇرغانلىغىم ئۈچۈن، رازۋېت بۆلۈمى تەرىپىدىن توتقۇن قىلىنغان، ھۆقۇقسىز مەھبۇس ھالىتىدە ئۆتتۈم. تەلكىنىڭ ياكى كەگساينىڭ باغرىدا «بىر كېچە مېھمان بولالمىدىم» دېگەنىنىڭ سەۋەۋى ئەينە شۇ.

ئىلى شەنىگە ئۈچ شېئىر*)

ئىلى

گۈل ماكانىدۇر ئىلى، گۈللەر ماكانىدۇر ئىلى،
ھۆر ـ ئازادە ياشىغان ئەرلەر ماكانىدۇر ئىلى.
خەلقىمىزنىڭ ئەجرى بىرلەن گۈللىگەن ئالتۇن دىيار،
خۇش پېيىل، ئەمگەك سۆيەر، ئۇيغۇر ماكانىدۇر ئىلى.
يىگىتلىرى ئارسلاندۇر، تاغنى ئالقان ئەتكىدەك،
قىزلىرى بەرنا سۆيەت، ھۆرلەر ماكانىدۇر ئىلى.
يېرى مۇنبەت، سۇيى زۇمرەت، ساپ ھاۋاسى باقۇۋەت،
باغرى كەڭ، قوينى ئاۋات، ئۇرلەر ماكانىدۇر ئىلى...

ۋادىلىرى ياپ ـ يېشىل، ئېتىزلىرى سالا ـ سالا،
باغلىرى ئالما، ئۈرۈك، شەرۋەت شارابىدۇر ئىلى.
«شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى» ھەمدە «ئىلىم يۇرتى» بار،
مەرىپەت نۇرىن تاراتقان، تاڭ شەپەغىدۇر ئىلى.
ئىلىنىڭ ھەر نوغلى سازەندە، ھەر قىزى ئۇسسۇلچىدۇر،
ناخشا ـ كۈيلەر ياگرىغان، سەنئەت سارايىدۇر ئىلى.
بۇ جاھاندا بارمىكىن، ئىلىدەك ئېسىل ماكان،
خەلقىمىزنىڭ ماختان ئەتكەن ئېپتىخارىدۇر ئىلى!
سېنى كۈيلەپ سايرىغاندى ئارىمى ـ قاشىيلىرىڭ،
«ئۈچقۇن» كەبى شائىرلارنىڭ ئىلھام بۇلاغىدۇر ئىلى!

گۈزەل ئىلى

ئۇيغۇرستان ــ يەر يۈزىنىڭ گۈلزار بېغى،
شۇ ئەلنىڭ بىر گۈلشىنى ــ گۈزەل ئىلى...
ئىلىخو ــ داڭقى كەتكەن ماكاندۇر بۇ،
دۇنيانىڭ جەننىتى ــ دەپ، بار تەرىپى!

ئىلىخو ــ ۋەتىنىمنىڭ بىر يايلىقى،
قوينىدا تولۇپ تاشقان يەر بايلىقى.
ياشايدۇ خەلقى ئىناق، ئۆم، پاراۋان،
قېرىنداش ــ ئۇيغۇر، قازاق بار ئايمىقى!

ھەيۋەتلىك تەڭرى تېغى ــ ئاتىسىدۇر،
ئابرال، تەلكە ئۇنىڭ ئانىسىدۇر.
ئىككىسى بۆشۈگىنى تەۋرىتىدۇ،
شاماللار ــ ئۇنىڭ ئېيتقان ئەللىيسىدۇر.

شەرقتە سولتان ۋەيىس مازارى بار،
غەربتە تۇغلۇق تۆمۈر ئاسارى بار.
قازانچى تاغلىرىدا، بايانداىدا،
سادىرنىڭ قوشاق ئېيتقان سادارى بار!

ئىلىخو، ئىنقىلابىنىڭ ئاستانى سەن،
خەلقىمنىڭ باراقسان گۈل بوستانى سەن.
تەرىپىڭنى ئېيتىشقا تىلىم يەتمەس،
شائىرلار قەلىمىنىڭ داستانى سەن.

كېلىمەن قۇچىغىڭغا قانات قېقىپ،
نى ئېغىر ژۇرۇشلەرنى باشتىن كېچىپ.
قارشى ئال ئوغلانىڭنى ئەزىز ئانام،
قانايمەن، تۇپرىقىڭغا باغرىم يېقىپ.

ئەي ئىلى، ھۆرلەر ئېلى، نۇرلەر ئېلى،
ئەمگەكچان ھەم قەھرىمان ئەرلەر ئېلى،
ئۆس ھامان، نۇرلە ھامان، گۈللە ھامان،
دۇنياغا داڭقىڭ كەتسۇن، گۈزەل ئىلى!

ئىلىغا قايتىش

قايدىسەن ئەي، مېنى بېقىپ ئۆستۈرگەن ئانا يېرىم،
بارمۇسەن ئەي، مېھرى ئىسسىق دوستلىرىم، قەرداشلىرىم.
تېخى يادىمدا مېنىڭ، قوينۇڭدا ئۆتكەن ياشلىقىم،
مېھرىڭدىن نۇر ئېمىپ، ياشنىغان كوكۇل بېغىم.
سەندە مەن تۇرمۇشنىڭ ئاچچىق ــ چۈچۈكىنى تېتىدىم،
گاھى كۈلدۈم، گاھى چاغدا كوچىلاردا تېنىدىم...
چۈشسە بېشىمغا ئازاپلار، سەن مەدەت بەردىڭ ماڭا،
خۇددى مۇشپىق ئانىدەك قانتىڭ كەردىڭ ماڭا.
شۇ سەۋەپ تارتقان ئازاپلار ماڭا ھېچ كار قىلمىدى،
باللىق كۆڭلۈم سېنىڭ قوينىڭنى ئىنكار قىلمىدى...
يەنە يادىمدا، ئوقۇپ مەن تەربىيەتلەر ئالغىنىم،
بۇ ھاياتقا كۆز ئېچىپ دۇنياغا نەزەر سالغىنىم!
باش ئېگىپ تۇرماي قارا تەغدىرگە، تۇرمۇش زەربىگە،
مەن ئۆسۈپ يەتتىم گۆدەكلىكتىن ژىگىتلىك دەۋرىگە.
ئەي ئىلى، سېنىڭ مۇھەببەت يالقۇنىڭدىن نۇر ئېلىپ،
ئىشلىدىم مەن ياش گۆدەكلەرگە ئىلىمدىن سۇ بېرىپ.
يەنە يادىمدا مېنىڭ، تۇنجا مۇھەببەت يالقۇنى،
ژۈرىگىمنى كۆيدۈرۈپ، جىنىمغا ئازاپ سالغىنى...
مۇھەببەتنىڭ يۇشۇرۇن يالقۇنلىرىدا يانغىنىم،
تۇنجا سۆيۈش لەززىتىدە بىھۇش بولۇپ قالغىنىم...
ئېخ، ئۇ كۈنلەر ئۆمۈرۈمدە زەپ ئېسىل چاغلار ئىدى،
ياش ژۈرەككە ساپ مۇھەببەت رىشتىنى باغلار ئىدى...
قوغدىماققا سېنى ياۋدىن ئەي مېنىڭ ئەزىز ئىلىم،
ئاتلىنىپ كەتتىم سەپەرگە ئايرىلىپ سەندىن تېنىم.
گاھى جەڭدە، ئاھ ژۈرۈشتە، تاغ ــ دالانى چەيلىدىم،
نەدە ژۈرسەممۇ سېنى مەن سېغىنىپ ياد ئەيلىدىم!
ژىراقلاردىن قارىسام كۆرۈندى يۈكسەك تاغلىرىڭ،
ھەم ئېسىمگە چۈشتى سېنىڭ گۈل گۈلستان باغلىرىڭ.
باغلىرىڭنى سېغىنىپ، كەلدىم سېنىڭ قوينۇڭغا مەن،
ئەي، ئانا يۇرتۇم مېنى قوينۇڭغا ئال مېھرىڭ بىلەن.
قارشى ئالغىن سەنمۇ ھەم ئەي ھۆرلىرىم، ئۇچماخلىرىم،
ئېرىسۇن، پۈتسۇن ژۈرەكتە قايغۇ ــ ھەسرەت داغلىرىم...

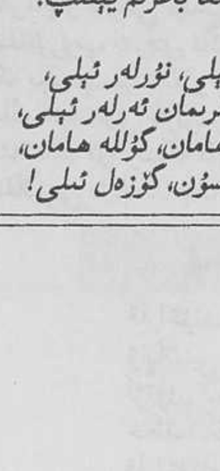

*) ژۇقۇرىدىكى ئۈچ شېئىر ــ 1949 ــ ژىلى يازدا، مىللىي ئارمىيە سېپىدىن غۇلجىغا قايتىپ كەلگەن ۋاختىمدا يېزىلغان ھەم قولىيازمىلىرىم ئارىسىدا ساقلىنىپ قالغان ئىكەن. ئاشۇ ژىللارنىڭ خاتىرىسى بولۇپ قالسۇن ــ دەپ توپلامغا كىرگۈزۈپ قويدۇم.

گۈل ۋە بۇلبۇل

سۇبھى تاڭدىن دېرەك بېرىپ سۈزۈلدى ئاسمان،
كۆزلىرىنى چىمىلدىتىپ ئويغاندى چولپان.
قىزىل توگا ئەگىلىن كىيىپ، كۈلۈپ چىقتى كۈن،
زەررىن تالا نۇرىنى چېچىپ، ئالەمگە پۈتۈن.
نۇرنى ئېمىپ قىزىلگۈللەر قىزاردى كەتتى،
يېشىل – يېشىل يوپۇرمىغى ياشاردى كەتتى.
يېشىل ياپراق ياشنارمىدى ياغمىسا يامغۇر،
يامغۇر بولۇپ چۈملىمىسە ھەر سەھەردە نۇر.
نۇر نەدىدى، قۇياش چىقىپ تاڭلار ئاتمىسا،
تاڭ شامىلى ئەركىلىتىپ، گۈل ئويغاتمىسا،
سەھەر پەيتى بۇلبۇل كېلىپ باغلارغا قوندى،
ئىتەك باغرى بۈك باراقسان تاغلارغا قوندى.
باھار ئايمۇ قارشى ئېلىپ ئاشىق بۇلبۇلنى،
ئېچىلدۇرۇپ بەردى ئاڭا قىپ – قىزىل گۈلنى.
گۈلگە بېقىپ، بۇلبۇللار خۇش سايرىشىپ كەتتى،
ئۇنىڭ خۇشخۇي ئاۋازلىرى پەلەككە يەتتى...
تەبىئەتنىڭ قۇدرىتىگە قايىل بولدۇم بىر،
ئاشىقلارنى مۇرادىغا يەتكۈزدى ئاخىر!

كۆكۈل

كۆكۈل ئۇ – گۈلدىن نازۇك، تاشتىن قاتتىق،
گاھىدا قايغۇلۇق ئۇ، گاھى شاتلىق.
چۈشىسمۇ تاغدىن ئېغىر قايغۇ – ئەلەم،
چىدايدۇ كۆتىرىدۇ، ئۇ سوباتلىق.
بىرسىگە ئاشىق بولۇپ قالسا ئەگەر،
سىرىنى يوشۇرىدۇ، ئۇ – ئۇياتلىق.
ئەگەردە يەتسە يارنىڭ ۋىسالىغا،
پەلەككە پەرۋاز قىلار قوش قاناتلىق.
ۋاپادار دوستلارنى ئۇ قەدىرلەيدۇ،
خىيانەت قىلغانلارغا قەھرى قاتتىق.
خورلۇقنى، ھاقارەتنى كۆتەرمەس ئۇ،
رەنجىتكەن دوستىغىمۇ قىلار ياتلىق.
دوستلىرىم، شۇ كۆكۈلنى ئاسراڭلار،
ئۇنىڭغا داغ چۈشمىسۇن زەررە قاتلىق!

1949 – ژىل، ئىيۇل.

لۆتۈن ئاكامغا مەرسىيە

قارا تۈندە قازا بولغان لۆتۈن ئاكامنى ئەسكە ئالدىم،
ۋاپاتىنى ئىشتكەندە، ئازاپلار ئوتىدا ياندىم.
لۆتۈن ئاكام، يېنىپ تۇرغان شئېرىيەت يۇلتۇزى ئەردى،
خەلقىنىڭ قەلبىگە ئۆلمەس، كۈرەشچان ناخشىلار بەردى.
قارا تۈنلەردە ئەي شائىر، گويا چاقماق بولۇپ چاقتىڭ،
جاراڭلىق ناخشىلار بىرلەن، زۇلۇم تەختىگە ئوت ياقتىڭ!
ۋەتەن ئاسمىنىدا پارلاپ، نويابىر تېڭى ئاتقاندا،
چاڭگىلداپ سايرىدىڭ شائىر ئاقسۇ بويىدا ئارماندا.
«كۆرۈپ روشەن بۈجەكلەرنى، تىلەپ ئالى تىلەكلەرنى»، –
كۈرەشچان ناخشىلار بىلەن ئوخاتتىڭ ئۇخلىغان ئەلنى.
«تۈن يېرىپ ئىز باسقاندا» ھەم «داۋانلار ئاشقاندا»،
ئىجادىڭ بىرلە خەلقىڭگە كۈرەشچان تۇيغۇ چاچقاندا،
چىدالماي قۇترىغان دۈشمەن، ساڭا قاتىل قولىن سۇندى،
ئەزىز بېشىڭغا بېمەزگىل ئەجەل قۇشى كېلىپ قوندى!
تېخى سەن ياش ئىدىڭ شائىر، ژىگىرمە ئۈچتىدى ياشىڭ،
ژىگىرمە ئۈچ يېشىڭدا نېمە سەۋدا كۆرمىدى باشىڭ!؟
قارا زىنداندا ئىچىدە ھەم رەقىبكە ھۇرپىيىپ تۇردۇڭ
غەزەپلىك نۇتقىڭ بىلەن ياۋۇز كۆكسىگە تىغ ئۇردۇڭ!
ئۆزەڭ كەتتىڭ پىغان بىرلە، ئۈمىت – ئارمانلىرىڭ قالدى،
ئۈمىت يۇلتۇزلىرى چاقناپ، شئېر – داستانلىرىڭ قالدى.
كۈرەش بىرلەن ياراتتۇق بىز، ئازات – ئەركىن زامانىڭنى،
قىزىل گۈللەرگە پۈركەنگەن، غازاڭ بولغان باھارىڭنى.
لېكىن ئەپسۇس ئۆزەڭ بولماسمىدىڭ ئۇشبۇ جىلىشلاردا،
«قايىنام ئۆركىشىڭ» ئۇرماسمىدىڭ شانلىق يېڭىشلاردا...
باھاردا سايرىغان ئازات ئۈنىڭنى ئاڭلىساق، كاشكى،
ئازات كۈنلەردە سەن بىلەن بىللە سايرىساق، كاشكى...
تىنىچ يات قەبرىدە شائىر، ئىجادىڭ ئەلنى باشلايدۇ،
سېنىڭ ئەۋلاتلىرىڭ بارچە زۇلۇمنى سۈرۈپ تاشلايدۇ.
خەلقىنىڭ قەلبىدە ئۆچمەس «لۆتۈن» دېگەن نامىڭ بار،
دېمەك، تارىخ بېتىدە ياندۇرۇپ قويغان چىراغىڭ بار!

1949 – ژىل، سېنتەبىر.

غەزەللەر

سەنئەتنى سۆي

سەن ۋەتەننىڭ ئوغلى بولساڭ، ئەلنى سۆي، ئەۋلاتنى سۆي،
خەلقىمىزنىڭ دىلبىرى ـ جانانىسى سەنئەتنى سۆي.
مىللىي سەنئەت بولمىسا، دەرتلىك كۆڭۈللەر يايرىماس،
ناخشا، ئۇسسۇل، كۈي، مۇقام، ساز بىلەن مەشرەپنى سۆي.
ناخشا، ئۇسسۇل،كۈي، مۇقامنىڭ كانىدۇر بىزنىڭ ۋەتەن،
خەلقى ئالەم ئالدىدا ماختانغىدەك شۆھرەتنى سۆي.
سايرىغان ساز، كۈيلىگەن كۈي تەۋرىتەر ئەل قەلبىنى،
ژۇرىگىگە ئوتنى ياققان خۇش ناۋا ـ ئۇششاقنى سۆي.
سەھنىگە چىققاندا دەققاس، گاھ ئۇچار، گاھ تولغىنار،
دىلنى مەپتۇن ئەيلىگەن شۇ دىلرابا ھەرىكەتنى سۆي.
تاڭ قالار رەسسام ياراتقان رەسىمنى كۆرسە كىشى،
مۆجىزە ياراتقۇچى، رەسسامدىكى قۇدرەتنى سۆي...
ئوت ژۇرەكلەر بولمىسا، ئوتلۇق غەزەل قايدىن كېلۇر؟
ئەل دىلىغا ئوتنى ياققان شائىرى خىزمەتنى سۆي!

بۇلبۇلۇم *)

سايرىغىن خەنداں ئۇرۇپ، سايراش چېغىڭدۇر، بۇلبۇلۇم،
ھۆر ـ ئازات باغلار ئارا، يايراش چېغىڭدۇر، بۇلبۇلۇم.
نەۋ باھار كەلدى، بېغىڭدا گۈللىرىڭ ئاتتى چېچەك،
گۈل ـ چېچەكنى مەدھىلەپ، كۈيلەش چېغىڭدۇر، بۇلبۇلۇم.
ھەر سەھەر بەس ـ بەس بىلەن سايرايدۇ ئەل بۇلبۇللىرى،
سەنمۇ ئۆز ناخشاڭ بىلەن قايناش چېغىڭدۇر، بۇلبۇلۇم!
ساپ ھاۋا، سالقىن شامالىق، گۈلئۇزار باغلار ئارا،
كۈي بولۇپ، ناخشا بولۇپ، ياڭراش چېغىڭدۇر، بۇلبۇلۇم.
ۋەتىنىڭ ـ گوياكى جەننەت، قىزلىرى خۇددى پەرى،
شۇ گۆزەللەرنى سۆيۈپ ئويناش چېغىڭدۇر، بۇلبۇلۇم!

* ئازات ۋەتەندىكى شائىر دوستلارغا بېغىشلىنىدۇ.

بۇرۇن

دوستلىرىم، يۇرت قەدرىنى بىل، ئايرىلماستىن بۇرۇن،
كۆك يېرىپ ئۇچقان قاناتىڭ قايرىلماستىن بۇرۇن.
ئاتا ـ ئاناڭ ـ مېھمىنىڭ، ئۇ كەتسە كەلمەيدۇ يېنىپ،
رازى قىل، دوئاسىنى ئال، كۆز ژۇمۇلماستىن بۇرۇن!
سۆيگىنىڭ ـ ئالتۇن نىگارىڭ، بىر ئۆمۈر دوستۇڭ سېنىڭ،
سەن ئۇنىڭ كوڭلىنى ئالغىن رەنجى ئالماستىن بۇرۇن.
باللىرىڭ ـ باغىڭ گۈلىدۇر، سەن ئۇنىڭ باغۋەنى سەن،
گۈللىرىڭنى ئاسرىغىن، بەرگى سولاشماستىن بۇرۇن.
دوستسىز ئۆتمە جاھاندا، دوست بىلەن دۇنيا گۆزەل،
دوستلىرىڭنى ئايىغىن، كۆڭلى قالماستىن بۇرۇن!
بۇ ھايات، بىلگەن كىشىگە ئالتە كۈنلۈك مەركىدۇر،
شۇ مەركىدە ئوينىۋالغىن، توي تارالماستىن بۇرۇن!

كېلۇر

دوستلىرىم، ئىنسانغا راھەت ـ ئەجرى مېھنەتتىن كېلۇر،
ھەر كىشىنىڭ ھۆرمىتى ـ مىللەتكە خىزمەتتىن كېلۇر.
بەخت ـ تەلەي ئاچقۇچى ـ ئادەمنىڭ ئۆز ئىلكىدىدۇر،
توغرا يول، ئادىل نىيەت، كۆركەم پەزىلەتتىن كېلۇر.
يارسىز ئۆتمە جاھاندا، ياخشىلارنىڭ يارى بول،
خۇش ھايات، شېرىن ئۆمۈر، ئىشقى ـ مۇھەببەتتىن كېلۇر.
ھەر بالا كۆرمەي دېسەڭ، نا ئەھلىلەردىن نېرى بول،
يالا ـ تۆھمەتلەر ئەشۇ نا ئەھلى ئىلپەتتىن كېلۇر.
تاغ كۆتەرمەس قايغۇلارنى كۆتىرەر ئاسىل كىشى،
بۇ سۈپەتلەر ئالى روھ، سۇنماس ماتانەتتىن كېلۇر.
ياشلىغىڭدا ئىلىمنى سۆي، سەن ئۇنىڭ ئاشناسى بول،
ئالى ئىنۋانلار ئەشۇ ئىلمۇ ـ ھېكمەتتىن كېلۇر!
خارلىق كۆرمەي دېسەڭ، ئەتراپقا بېقىپ باس ئاياق،
سوڭ پۇشايمانلار پەقەت، ئەۋۋەلكى غەپلەتتىن كېلۇر.
ئەي ئۇچقۇن، قاچقىن ياماندىن، ياخشىلىقنى ئىزدىگىن،
ھەممە شۆھرەتلەر ئەشۇ ئىنسانى خىسلەتتىن كېلۇر!

ئىلھام پەرىسىگە

ئەي، گۈزەل ئىلھام پەرىسى، يار قىلىۋالدىڭ سەن مېنى،
شېئىرىيەت دامىغا سەيياد قىلىۋالدىڭ سەن مېنى.
ئوتقا سالسا كۆيمەس ئىدىم، كۆيدۈم ئىشقىڭ ئوتىدا،
خۇددى بىر پەرۋانىدەك خۇشتار قىلىۋالدىڭ سەن مېنى.
ھەم ئازاپلىق ھەم شېرىن يالقۇن ئىكەن ئىشقىڭ سېنىڭ،
بىر ئۆمۈرلۈك ئاشىغۇ ـ دىلدار قىلىۋالدىڭ سەن مېنى.
مەن سېنى سۆيدۈم، بىراق، ھېچ لەززىتىڭگە قانمىدىم،
سۆيسە ـ سۆيسە قانمىغان خۇممار قىلىۋالدىڭ سەن مېنى.
سەن كەبى جانانغا ئاشىق بولغىنىمغا رازى مەن،
شائىرلىق بەختى بىلەن خۇشھال قىلىۋالدىڭ سەن مېنى!

ياغۇر

يازغى تاڭ، يەرنىڭ يۈزىگە ئەرشىدىن چەشمە ياغۇر،
تامچە ـ تامچە سۇ بولۇپ، تەڭرىدىن رەخمەت ياغۇر.
خالىقۇ ـ رازىقلىغى ئۇشبۇ ئەمەسمۇ تەڭرىنىڭ،
جۇملە زىجان رىزقىغا تۈگمەس بەرىكەت ياغۇر!
كەلدى كەلكۈن، تاشتى تاشقىن، سۇغا تولدى ساي ـ سالا،
بۇ تەبىئەت قۇدرىتىگە تۈگمەس ھەسىنەت ياغۇر.
سۈنى باشلاپ، چۆلنى بوستان ئەيلىدى دېخان قولى،
چۆلنى بوستان ئەيلىگەن دېخانغا مىڭ ھۆرمەت ياغۇر!

1949 ـ ژىل، ياز.

ۋەتەن ھەققىدە ناخشىلار

(تۈركۈم)

1

سەن تارتتىڭ زوقىمنى ئەي گۈزەل ۋەتەن،
ئەڭ گۈزەل ناخشىلارنى ئاتىدىم ساڭا...
دۇنيادا سېنىڭدەك دىلدار بارمىكىن،
مېنىڭ ئاشىق جېنىمغا، يورۇق دۇنيادا؟!

بەختلەر قايىنىغان ئازات ۋەتەندە،
ياشنىغان دىللارغا قوۋانچ پاتمايدۇ...
چىمەنلەر ھۆسنىگە مەدھىيە ئوقۇپ،
ئاق ئايدىڭ تۈنلەردە بۇلبۇل ياتمايدۇ...

مۇھەببەت تاغلىرىڭ كوككە تاقاشقان،
مېھىر دەريالىرىڭ ئاقىدۇ قايناپ...
قۇياش نۇرىنى تۆككەن ئازات باغرىڭدا،
مۇرات شۇڭقارلىرى قاقىدۇ قانات!

ۋەتەننىڭ ئەركىنلىگى ـ ماڭا بەك قىممەت،
ئۇنىڭ گۈل ھۆسنىدە جەننەت نامايان...
مۇنەۋۋەر كەلگۈسىنى ئويلىسام ئەگەر،
ژۇرەككە سىغمايدۇ سۆيۈنچ ـ ھاياجان!

ئېلىمنىڭ كۆركەملىگى ماڭا قەدىرلىك،
شۇ كۆركىدە يارىمنىڭ گۈزەللىگى بار.
ھەر تاڭدا چېچەكلەر پورەك ئاتقاندا،
مېنىڭمۇ قەلبىمدە گۈللەيدۇ باھار...

2

ۋەتەن! ـ دەپ باشلىدىم باتۇر ناخشىلار،
ۋەتەندۇر ماڭا تىل، ئۇتلۇق ئۈن بەرگەن.
ۋەتەنگە بېغىشلىدىم، بار بېساتىمنى،
ئۇ ماڭا ھايات ۋە شات ئۆمۈر بەرگەن!

ۋەتەننىڭ تۇپرىغى ـ تېنىمدەك ئەزىز،
تېنىممۇ شۇ تۇپراقنىڭ ئۆز پارچىسى...
ئۇنىڭ ساپ سۇلىرى قېنىمدەك ئەزىز،
قېنىممۇ شۇ سۇلارنىڭ نەق تامچىسى...

ۋەتەننىڭ ئىززىتى ـ كۆز قارچۇغۇمدۇر،
مەن ئۇنى ساقلىغان بىر كىرپىك ھامان...
مۇبادا، ئاڭا قونسا زەررىچە ئىللەت،
ياش بولۇپ ئاققۇزۇشقا تەييار ھەر قاچان!

ۋەتەننىڭ تەغدىرى ـ مېنىڭ تەغدىرىم،
دەردىگە ژىغلايمەن، بەختىگە كۈلىمەن...
مەيلى، ۋەتەن يولىدا بولساممۇ قۇربان،
ئەتىلا چېچەك بولۇپ قايتا ئۈنىمەن!

شۇڭا مەن سۆيىمەن، ئانا يۇرتۇمنى،
رۇس پۇشكىنى، تاتارنىڭ توقايىۋىدەك!
شېئىرىم بىلەن ۋەتەنگە قانات يايىمەن،
ئاسمان گۈمبىزىدىكى سامان يولىدەك!

ژۇرەكنىڭ يالقۇنلۇق ھارارىتىنى،
ئىپادە ئېتىشكە ئاجىزدۇر قەلەم...
ئاھ، يېزىپ بېرەر ئىدىم، يازالىسام ئەگەر،
قانلىرىمنى سىيا قىلىپ، جان تىلىم بىلەن...

3

ۋەتەن ئۈچۈن! ـ قەسەم يادلاپ جەڭگە كىردۇق،
ۋەتەن سۆيۈش ـ بىزنىڭ ئۇدۇم ئادىتىمىز...
ئۆز ئېلىنى دۈشمەنلەردىن ساقلاپ كەلگەن،
شۇ كۈرەشچان ئەجدادلارنىڭ ئەۋلادى بىز!

تاڭ ئاتتى، ساڭمۇ بۇ كۈرەش پەيتى،
ئەي، ياۋلار پەنجىسىدە مەھكۇم ۋەتەن...
ساڭا سادىق بولغان ھەر ئوغۇل ـ قىزنىڭ،
مەيدانلارغا كىرەر سېنىڭ ئىشقىڭ بىلەن.

ئەي، ۋەتەن، كۆكۈلنىڭ پاك دىيارىدا،
شاھ ھۆكىمىڭنى سۈرەلىگەن پەقەت ئۆزەڭ.
خورلىغىڭنى ھۆر كۆڭلەرگە ئالماشتۇردۇق،
نى قەھرىمان باللىرىڭنىڭ قېنى بىلەن!

بىز ۋەتەننىڭ ئەركى بىلەن بەختلىك بىز،
ئانا يۇرتنىڭ ئازاتلىغى بىزگە قىممەت.
بىزدە سۆرئەت، بىزدە جۈرئەت، بىزدە غەيرەت،
بىزدە ياۋغا قەھرى غەززەپ، دوستقا ھىممەت!

4

ۋەتەن! ـ دېسەم، ئېلھام كېلەر ئاللامەت،
بىر شېئىرغا تېتىغىدەك ھەر سۆزى...
مىسرالارغا ئاقتى تاللاي كۆز نۇرۇم،
ھەر چېكىتى ـ ئىشقىمنىڭ بىر يۇلتۇزى...

ئىلھام بەردى، ۋەتەننىڭ گۈل باغلىرى،
دەريالىرى، داللىرى، تاغلىرى...
ئىلھام بەردى، خەلقىمدىكى ھۆر ھايات،
سائادەتلىك، ئەركىن ـ ئازات چاغلىرى...

مەن ۋەتەننىڭ ئەركە ئۆسكەن ئوغلى مەن،
گۈللەر ئارا سايرىغان بۇلبۇلى مەن...
ناخشام بىلەن خەلقىمنى خۇش قىلمىسام،
مەن قانداقمۇ شائىرئوغۇل بولىمەن؟!

ۋەتەن سۆيگەن ئەرلەرنى مەن سۆيىمەن،
خائىنلارغا نەپرەتلىنىپ ۋۇرىمەن...
ئۆمۈر بويى شۇ خىسلەتتە ياشىدىم،
ئۆلگەندىمۇ شۇ خىسلەتتە ئۆلىمەن!

5

ھەر تاڭدا ۋەتەننىڭ كۆكىگە قاراپ،
بەس ــ بەسكە چاقىرار چولپاننى كۆزۈم...
جامالىن كۆز ــ كۆز قىسپ قۇياش چىققاندا،
بەس ــ بەسكە چاقىرار قۇياشنى يۈزۈم.

چولپان ئۆچتى يېگىلىپ، ياناق كۆزۈمدىن،
قۇياش مۆكتى ئۇيۇلۇپ قۇۋناق يۈزۈمدىن...
ماڭا مۇنچە ئۆتكۈر كۆز، قۇۋناق يۈز بەرگەن،
شۇ ئازات ۋەتەننىڭ مېھرىدۇ بەلكىم!

ۋەتەندىن ئارتۇغراق جەننەت بارمىكىن،
ھۇر ياشاپ ئۆتكىلى ئىنسان ئۆمرىدە؟..
شۇڭلاشقا ۋەتەننىڭ ئۇلۇغ مېھرىنى،
قىياسلاش مۇمكىن پەقەت ئانا مېھرىگە!

6

دوستلىرىم، ۋىللار ئۆتەر، ياشلىقىمىز پۈتەر،
ۋالېكىن ئۆچمەس بىزنىڭ ۋۇرەك ئوتىمىز.
ئەسىرلەر كۆكىدە نۇر ــ ماياك بولۇپ،
نۇر چېچىپ تۇرغۇسى مۇھەببىتىمىز!

ھاياتتا بىز ھەرگىز غازاڭ بولمايمىز،
قەلبىمىز ــ مەڭگۈگە ياشنىغان باھار.
مەڭگۈلۈك باھارنى بىزگە بەخش ئەتكەن،
جانىجان خەلقىمىزنىڭ مۇھەببىتى بار.

ھە، شۇنداق، قەلبىمىز بىزنىڭ بىر قۇياش،
ھەر دەمدە سۈزۈلۈپ تاڭلار ئاتىدۇ.
شۇ تاڭدىن تارالغان ئالتۇن شولىلار،
بەختىمىز نۇرىغا نۇرلار قاتىدۇ!

1949 ــ ۋىل، سېنتەبىر.

ئازات ۋەتەن ھەققىدە غەزەل

مېنىڭ ئازات ۋەتىنىم ــ ئۈز ئانىدەك سەرۋەر ماڭا،
داڭقىنى، شان ــ شۆھرىتىنى ماختىسام مۇنبەر ماڭا.
بۇندا تۇغۇلۇپ، بۇندا ئۆستۈم، بۇندىدۇر بەختىم مېنىڭ،
بۇ مېنىڭ تۇققان ماكانىم، ئەڭ مۇقەددەس يەر ماڭا.
يۇرتلىرىنىڭ ھەر بىرى جەننەتكە ئوخشاش ھۆسنىدار،
ساپ ھاۋاسى ــ دەرتكە دەرمان، سۇلىرى كەۋسەر ماڭا.
كۆزگە ئىسسىق كۆرىنىدۇ تاغلىرى، ئورمانلىرى،
ھەر تېشى، ھەر بىر گىياسى ــ بىباھا گۆھەر ماڭا...
جەڭ قىلىپ ئازاتلىق ئالغان قەھرىمانە خەلقى بار،
جەڭگە كىرگەن ھەر ئوغۇل ــ قىز چىن ۋەتەنپەرۋەر ماڭا.
ئىناق ــ ئىجىل ياشاۋاتقان ئون ئۈچ مىللەت خەلقى بار،
بۇ خەلقلەر ھەممىسى ئۆز، ھەممىسى دىلبەر ماڭا.
ۋەتىنىمدە چىققىنى چولپان، ئاتتى نۇيابىر تېڭى،
ئاشۇ تاڭدىن كەلدى پارلاق، بەختىيار كۈنلەر ماڭا.
بەختىيار ئۆمرۈمنى كۆيلەپ، سايرىسام شامۇ ــ سەھەر،
زوق بىلەن، ھەۋەس بىلەن قارىماس كىملەر ماڭا؟
ئەي ۋەتەن، قوينۇڭدا ئوتكەن ئۆمرىمگە رازى مەن،
سېنى سۆيۈپ ياشىماقلىق ــ زور سائادەتلەر ماڭا!

1949 ــ ۋىل، ئۆكتەبىر.

ئايرىلدىم

تۇيۇقسىز شوم خەۋەر كەلدى، دىل ئارامىمدىن ئايرىلدىم،
تۆكۈلدى ياش، ئېگىلدى باش، شېرىن ئانىمدىن ئايرىلدىم.
گويا تۈننى يورۇتقان ماھى تابانىمدىن ئايرىلدىم،
قارا بەختىمنى ئاق قىلغان يورۇق تاڭىمدىن ئايرىلدىم!

دەرىخا، نېمە تەغدىر بۇ، يېنىپ تۇرغان قۇياش ئۆچتى،
ۋەتەن ئاسمانىدا يانغان يۇلتۇزلار ئېقىپ چۈشتى.
پەلەكنىڭ كاۋلىغىمۇ بۇ، ئىشەنگەن تاغلىرىم كۆچتى؟
ژۈرەكتە پارلىغان ئۈمىت — ئارمانىمدىن ئايرىلدىم!

خەلق رەھبىرى ئەخمەتجان — ۋەتەنگە پاسبان ئەردى،
رەقىپكە قەھرى غەزەپلىك، خەلققە مېھرىۋان ئەردى.
خەلق بەختى ئۈچۈن جەڭدە ئايانماي جېنىنى بەردى،
سۆيۈملۈك داھى ئەخمەتجان — دانارىمدىن ئايرىلدىم!

ئابدۇكېرىم ئابباسوۋ، ژىگىرمە توققۇز ياش ئەردى،
ئۆزى ياش بولغىنى بىرلەن ئۇلۇق ئىشلارغا باش ئەردى.
ئۇنىڭ قەلبى مۇھەببەتتە يېنىپ تۇرغان قۇياش ئەردى،
ئابباسوۋتەك ئۇستازۇ — قەدىردانىمدىن ئايرىلدىم!

ۋەتەندە ئىنقىلاپ جەڭلەر قايناپ — تېشىپ تۇرغاندا،
تۈمەنمىڭ قەھرىمان ئەرلەر كۈرەشكە ئۆزىنى ئۇرغاندا.
رەقىپنى تارۇ — مار ئەتكەن، بېرىپ جەڭلەردە كوماندا،
چېۋەر قولباشچى ئىسھاقبەك، قوماندانىمدىن ئايرىلدىم!

ئەزەلدىن ياۋغا باش ئەگمەس ئېلىمنىڭ قالقىنى ئالتاي،
كۈرەشتە خەلقىمىزگە باش پانا بولغان مۇقەددەس جاي.
شۇ جايدىن چىقتى باتۇرلار، قەھرىمان خىسلىتىگە باي،
ئالتاي بۈركىتى ناملىق دەلىلخانىمدىن ئايرىلدىم!

ۋەتەننىڭ ئىشقىدا سايراپ، سەھەرلەردە ناۋا قىلغان،
ناۋاسى بىرلە دەرتمەنلەر ژۈرەكىگە داۋا قىلغان.
ئازات كۈننى كۆرەلمەستىن، قاناتى قايرىلىپ سۇنغان،
ئابدۇرېشىت ئىمىنوۋتەك غەزەلخانىمدىن ئايرىلدىم!

ئايا دوستلار، جۇدالىق دەردىدە ژىغلاپ نىدا قىلدىم،
قولۇمغا قارىلىق باغلاپ، موسىبەتتە ھازا قىلدىم.
جۇدالىق خەنجىرى بىرلەن، يۈرەك — باغرىم يارا قىلدىم،
قولۇمدىن ئامىتىم كەتتى، سەمەنگاھىمدىن ئايرىلدىم!

كېلىڭ دوستلار ژىغلايلى، بۈگۈن بىزگە نادامەتدۇر،
قەدىردانلاردىن ئايرىلدۇق، بۇ بىزلەرگە قىيامەتدۇر.
قۇياشتىن ئايرىلىپ قالدۇق، كېلەر كۈنلەر جاھالەتدۇر،
ۋەتەندە نۇرلىنىپ ئاتقان يورۇق تاڭىمدىن ئايرىلدىم!

1949 — ژىل، ئۆكتەبىر.

ئەخمەتجانغا مەرسىيە

ئۆكتەبىرنىڭ سۈرلۈك بىر ئاخشىمى ئىدى،
خۇددى چاقماق چاقعاندەك بىر خەۋەر كەلدى.
رادىئودا دىكتورنىڭ بوغۇق ئاۋازى:
ــ «قىرىنداشلار، قايغۇلۇق بۇ خەۋەر»ــ دەتتى!

ــ يەنە نېمە خەۋەردۇ، شۇنچە قايغۇلۇق،
يا، پەلەكتە پارلىغان قۇياش كۆچتىمۇ؟
ياكى خەلق سۆيگەن بىر ئۇلۇق ئىنساننىڭ،
ژۇرىگىدە ھاياتلىق ئوتى ئۆچتىمۇ؟!

ــ ئەخمەتجان قازا بوپتو! ــ ئوت ياندى كۆزلەر،
ۋۇجۇتلار سىلكىندى، يالقۇنلاندى قان!
ــ ياق، ئەخمەتجان ئۆلمەيدۇ!
ئۆلدى ــ دېمەڭلار،
بۇ سۆزنى كۆتىرە ئالمايدۇ ۋىجدان!

يالقۇنجاپ يېنىۋاتقان قايناق كۆكسىگە،
موسىبەت مۇزىنى تاشلاپ ئۆتتى تەبىئەت.
مىللىونلار قوشۇمىسى تۈرۈلدى بىردىن،
قارىلىق بايراقلار ئېگىلدى شۇ پەيت!

ئالتايدىن كوئىنلۇن تاغلىرىغىچە،
«ئاتام!» دەپ ژىغلىدى بەش مىللىون ئۇيغۇر.
ئىلى، تارىم سۇلىرى قىرغاققا تېشىپ،
تەڭرىتاغ بېشىنى ئەگدى بېماغدۇر!

ماتەم ياشلىرىڭنى تۆكۈپ ژىغلا، ئەي خەلقىم،
ئەخمەتجاننى مەڭگۈگە ئۇزاتتىڭ بۈگۈن!
ۋەتەندە ئازاتلىقنىڭ تۇغىنى كۆتەرگەن،
ئىنقىلاپ داھىسىنى يوقاتتىڭ بۈگۈن!

كىم ئىدى، ئېلىمنى باسقاندا زۇلمەت،
زۇلۇمنىڭ زەنجىرىنى پاچاقلاپ چاققان؟
كىم ئىدى، ئېزىلگەن ئەلنىڭ قەلبىگە،
ئۈمىتنىڭ ئۆچمەس نۇر شامىنى ياققان؟

كىم ئىدى، باسقۇنچىنىڭ سىرىنى ئېچىپ،
مەككارنىڭ ھىلىسىگە تەقابىل تۇرغان؟
كىم ئىدى خەلقىمنىڭ ئەركىنى قوغداپ،
دۈشمەننىڭ قەستىگە پەشۋا ئۇرغان!

ئۇ ئىدىغۇ، قەدىردان داھى ــ ئەخمەتجان،
خەلقىمىزنىڭ سۆيۈملۈك ئەزىز پەرزەندى...
ئۇ قىسقا ئۆمرىدە سەكپارە بولۇپ،
بىچارە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ غېمىنى يېدى!

. . . .

ئەي ۋەتەن كۆكنىڭ يورۇق يۇلتۇزى،
تارىختا يوقالماس بىر ئىز سالدىڭ سەن...
ئازاتلىق تېگىنىڭ چولپىنى بولۇپ،
مىللىونلار قەلبىدە ئورۇن ئالدىڭ سەن!

سېنىڭ ھەر ئىشارەڭ، بىزگە كوماندا،
ھەر سۆزۈڭ ساقلىنار ئەس ــ يادىمىزدا...
سېنىڭ ئالتۇن كىتاۋىڭ ــ ئۇتلۇق خىتاۋىڭ،
ماياك بولۇپ ياندۇ ئىقبالىمىزدا!

قەسەم ساڭا، تىنىچ ياتقىن، ئەي ئېسىل ئىنسان،
سەن كۆرسەتكەن زامانغا چوقۇم يېتىمىز...
يۇرتىمىزنى بېزەندۈرۈپ، باھارىڭ بىلەن،
ھاياتلىقنى گۈللىتىمىز، گۈلباغ ئېتىمىز!

1949 ــ ژىل، ئۆكتەبىر.